

vi setter
OUTSIDER ART
på kartet

Sør-Troms Museum, Trastad Samlinger

DEL II: PROSJEKTRESULTAT

KONSEPTUTVIKLING NASJONALT SENTER FOR
OUTSIDER ART

Prosjekt «Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art» er finansiert av
Troms fylkeskommune; Regionalt utviklingsprogram
og Stiftelsen Sør-Troms Museum.

Prosjekteier og prosjektansvarlig er Stiftelsen Sør-Troms Museum.
Ansvarlig for gjennomføring av prosjekt er avdelingen Trastad Samlinger.
Prosjektperiode: 01.05.2017-31.10.2018.
Formell sluttdato: 15.05.2019.

Innholdsfortegnelse

1. PROSJEKTRESULTAT.....	5
1.1. Grunnlag.....	5
1.2. Visjon.....	5
1.3. Trastad Samlinger oppfyller museumspolitiske og kulturpolitiske mål.....	5
2. FAGLIG FORORD.....	7
3. OM ROLLEN OG SAMFUNNSBIDRAGET.....	11
3.1. Hva vil et nasjonalt senter for Outsider Art bety for Norge?.....	11
3.2. Verdigrunnlag.....	12
3.3. Samfunnsoppdrag for et nasjonalt senter for Outsider Art.....	12
3.4. Fokus på kunstnere og tilgang på kunst.....	13
3.5. Dette skal Nasjonalt senter for Outsider Art gjøre i fremtiden.....	14
3.6. Om kvalitetsbegrepet innenfor arbeidet med Outsider Art.....	15
3.7. Forventede effekter ved et operativt nasjonalt senter for Outsider Art.....	15
3.8. Kunnskap om og tilgang til historisk kunst.....	16
3.9. Om Outsider Art skapt i samtiden og kunstnernes rettigheter.....	16
3.10. Rettigheter og juridisk rammeverk.....	17
3.11. Om etikk.....	17
4. ARBEIDSOPPGAVER.....	18
4.1. Samlingsforvaltning.....	18
4.2. Formidlingsmodeller.....	24
4.3. Forskning og kunnskapsformidling - sentrale elementer.....	30
4.4. Anbefaling i forhold til videre arbeid.....	34
4.5. Bibliotek og faglitteratur.....	36
4.6. Akademisk kunnskapsformidling.....	37
4.7. Strategi for formidling, forskning og samlingsforvaltning.....	37
5. STEDSUTVIKLING, REISELIV OG KULTURARBEIDSPLASSER.....	38
5.1. Nasjonalt senter gir lokal stedsutvikling.....	38
5.2. Publikum.....	38
5.3. Ulike typer kunstnerarbeidsplasser tilknyttet feltet Outsider Art.....	40
5.4. Kunstnerveiledede verksteder.....	40
5.5. Residensprogram.....	41
5.6. Formidling til barn og unge - turnéproduksjoner.....	41
5.7. Formidling i egne lokaler.....	42
6. BYGG – FRAMTIDIG NASJONALT SENTER FOR OUTSIDER ART.....	43
6.1. Den fysiske utforming av nasjonalt senter for Outsider Art.....	43

6.2.	Forslag til løsning for Paviljong 7.....	43
6.3.	Forslag til kunsthall for Outsider Art i Harstad.....	45
6.4.	Effekter ved å ha to enheter i Nasjonalt senter for Outsider Art.....	47
6.5.	Tilgjengelighet - universell utforming og inkluderende design.....	48
6.6.	Sikring og beredskap	48
6.7.	Oversikt – fysiske funksjoner i et nasjonalt senter for Outsider Art.....	49
6.8.	Aktuell kompetanse.....	50
6.9.	Driftsmodell, forretningsmodell og organisasjonsform:	51
6.10.	Forslag til organisasjonsmodell for Nasjonalt senter for Outsider Art.....	53
6.11.	Kostnadsoversikt	54
6.12.	Søkbare tilskuddsordninger.....	54
7.	UTREDE FREMTIDIG KONSEPTER FOR UTSTILLINGER	56
7.1.	Trastad Samlingers nåværende utstillingskonsept	56
7.2.	Fornyng og utvikling av nye utstillingskonsepter	57
7.3.	Utstillingskonsepter.....	57
7.4.	Utforming	59
7.5.	Forslag til utstillingskonsepter ved et nasjonalt senter for Outsider Art	60
8.	UTVIKLE KONTAKT MED PARTNERE SOM KAN BIDRA MED FREMTIDIG SAMARBEID	61
8.1.	Kontakt knyttet til forskning.....	61
8.2.	Kontakt knyttet til utstilling og formidling	62
8.3.	Kontakt knyttet til samlingsforvaltning	63
8.4.	Kontakt knyttet til nettverksutvikling - studieturer	63
8.5.	Presentasjoner, omvisninger og møter med politisk miljø	64
8.6.	Spredning av informasjon gjennom Outsider Art Street Gallery	64
8.7.	Samarbeid og samhandling med festivaler	65
8.8.	Innspill til høringer - politiske	65
8.9.	Formelle besøk ved kunst og kulturhistoriske museer	65
8.10.	Uformelle museumsbesøk/observasjoner under prosjektiden	65
8.11.	Andre presentasjoner av prosjektet.....	65
8.12.	Andre møter	66
8.13.	Annen synliggjøring	66
9.	REFLEKSJONER OMKRING DEN ANBEFALTE LØSNINGEN.....	67
9.1.	Konsekvenser for Sør-Troms Museum og Trastad Samlinger	67
9.2.	Konsekvenser for samfunnet.....	67
10.	VEDLEGG.....	69
11.	REFERANSELISTE.....	70

1. PROSJEKTRESULTAT

1.1. Grunnlag

Prosjekt *Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art* trekker opp de viktigste forutsetningene for et nasjonalt senter for Outsider Art, dets rolle, dets oppgaver, og beskriver mulighetene som ligger i å ha en sterk nasjonal aktør på feltet, og de samfunnsverdier som et senter vil kunne bidra til å imøtekomme. Løsningsforslagene bygger på Del I Utredning, og tar utgangspunkt i det som prosjektgrunnlaget formulerer;

Outsider Art tilhører ikke det offisielle visuellkunst-feltet, har ingen egen, utbygd nasjonal infrastruktur.

Trastad Samlinger er gjennom de offentlige tilskuddene tilkjent rollen som nasjonal aktør for Outsider Art, men har ingen egen økonomi til store, nasjonale oppgaver.

1.2. Visjon

Gi Outsider Art en naturlig plass på den norske kunstarenaen.

1.3. Trastad Samlinger oppfyller museumspolitiske og kulturpolitiske mål

I en tid der kulturpolitikken skal bygge på ytringsfrihet og toleranse, bør dørene til det offentlige kunstfeltet åpnes også for Outsider Art.

I utformingen av ny nasjonal kulturpolitikk er det viktig at Outsider Art får plass. I Norge er Outsider Art fortsatt lite anerkjent, mens i andre land behandles Outsider Art som del av det offentlige kunstmangfoldet.

Outsider Art tilfører noe nytt innenfor kunstfeltet. Den øker diversiteten av kunstuttrykk, og den tiltrekker seg nytt publikum. Det gjør at kunstfeltet speiler en større del av samfunnsfoldet vi alle er en del av.

Trastad Samlinger arbeider for at Outsider Art-utøvere i Norge skal delta og bli inkludert på lik linje med andre utøvere, uavhengig av individuelle forutsetninger. Dette skal Trastad Samlinger gjøre ved å sette kunst Outsider Art i sentrum, ivareta den og gjøre den tilgjengelig for publikum. All kunst skal ha en likeverdig mulighet til å formidles og gjøres tilgjengelig i det offentlige rom. Dette er et mål i arbeidet med Outsider Art.

Trastad Samlinger arbeider kontinuerlig med å utvikle rollen som nasjonal aktør, der målet er at Outsider Art-feltet skal delta i det offentlige rom, der kunstnere og kompetansemiljøer inngår i fagfeltet visuell kunst, og der kunstbrukere og publikum skal kunne ta del i kunsten. For å kunne oppnå dette behøves et nasjonalt oppdrag og økte økonomiske midler.

Trastad Samlinger og Sør-Troms Museum har over tid bygget opp et solid faglig fundament, kunnskap, kompetanse og nettverk.

Det faglige grunnlaget er på plass. Rollen og oppgavene er definert.

Trastad Samlinger har den nødvendige motivasjonen og gjennomføringskraften som skal til for å ta feltet videre.

Men behøver de økonomiske ressursene som skal til.

2. FAGLIG FORORD

«*Totally alien, the new art (an art that has always been) proliferates quietly around the outskirts of the cultural city*» formulerte Roger Cardinal, den engelske kunsthistorikeren og opphavsmannen til begrepet *Outsider Art*, lansert allerede i 1979¹.

Outsider Art-utøvere er sjeldne, og kunstnerne selv har heller ingen store ambisjoner om å bli lagt merke til. Det kunstneriske arbeidet blir brukt av utøverne som et nødvendig redskap for å navigere seg gjennom hverdagen og livet. *Outsider Art*-kunstnerne kjenner ikke til spillereglene som hersker på den etablerte kunstscenen. De oppfyller kanskje den romantiske forestillingen om kunstneren som går sine egne veier og ikke forholder seg til borgerskapets regler og normer, men de innfrir dette bilde uten å planlegge det slik.

Kunstnerrollen i dagenes samfunn er fremdeles strengt bundet til den akademiske anerkjennelsen, og hvis ikke den er tilstede finnes det ingen andre alternativ enn å se på kunstnerne som begavede amatører med et ikke helt utlært uttrykk. Men *Outsider Art* utøvere er ingen amatører, nei de er *Outsider Art*-kunstnere! De prøver ikke å etterligne kunsten som amatører ofte øver – nei de skaper noe helt nytt etter sine helt egne premisser.

Outsider Art er kunst skapt av mennesker utenfor det etablerte kunstmiljøet. Det kan være mennesker med psykiske lidelser, med utviklingshemming eller med andre psykiske funksjonsutfordringer. Begrepet *Outsider Art* fremhever betingelsene for kunstverkets sosiale opphav, samtidig som det sier noe om kunstnerens kulturelle marginalitet.

Outsider Art lever også i dagens samfunn, til tross. Kunsten finnes alltid som en sterk kreativ, altopplukende kraft hos noen mennesker, og den kan overstyre alle andre innflytelser. I Norge finnes det i dag flere fremtredende utøvere innen *Outsider Art*, noe den geografiske bredden av Trastad Samlingers kunstsamling viser. Ofte er de kjent i lokalsamfunnet både for sitt umettelige ønske om å skape, for å være annerledes, og for sin evne til å gå sine egne veier.

Sosiale egenarter går ofte på tvers av stilistiske særpreg, og forsterker seg vekselvis hos *Outsider Art*-utøvere. Ofte tildekker sterke biografiske og sosiale omstendigheter den fordomsfrie sikten på selve kunstverket i denne sjangeren. Det er en sensitiv balansegang å se kunstverket som et dypt personlig uttrykk forbundet med en unik livsopplevelse, ikke la seg overvelde av de sterke livshistoriene og gi kunstnerne en plass i kunsten. I dagens samfunn er *Outsider Art* utøvere ofte fanget opp av sosiale systemer, og fokuset på integrering diskuteres opp mot temning av kreativitet og uvante ytringer hos denne gruppen kunstnere. Utfordringen ligger i å se og tillate den forunderlige verden *Outsider Art*-utøvere lever i, og hvordan de uttrykker dette i sine verk, og gi de mulighet å vise hva de kan, og gi *Outsider Art* en visningsarena!

Men hvordan ble denne kunstretningen til? Hvem var det i Norge som oppdaget talenter hos de som levde på randen av samfunnet? La oss se kort tilbake i tiden:

Inspirert av nye pedagogiske impulser fra Europa og Amerika begynte man å se kunst og spesielt kunsthåndverk som mulighet til å fremme utvikling hos mennesker som var stempelt som ikke opplæringsdyktig av samfunnet i Norge. Allerede på 1950-tallet startet arbeidet med den kreative virksomheten som fantes på *Trastad gård, Nord-Norges Åndssvakehjem* i Kvæfjord. Mens det i Europa var psykiatere og kunstnere som oppdaget kunstneriske kvaliteter i arbeider av ulike personer som

¹ Roger Cardinal, *Outsiders/exhibition catalogue*, Hayward Gallery, London, 1979

ikke hadde noen kunstutdanning, og som i tillegg ofte levde utenfor samfunnet i institusjoner som psykiatriske sykehus, var det i Norge nytenkende pedagoger som var opptatt av å se kunstneriske ytringer i tegninger og malerier laget av pasientene ved den store sentralinstitusjonen, *Nord-Norges Åndssvakehjem* i Kvæfjord.

I 1975 ble det på *Trastad gård* organisert en utstilling med tittelen *Gi oss lov og vi kan*. Denne utstillingen ble vist både i Norge og i utlandet, ved blant annet *Odd Fellow Palæet* i København og *Kirov palasset* i Murmansk. I New York ble det i 1977 dessuten vist kunsthåndverk og grafikk fra pasienter ved *Trastad Gård* på *The Metropolitan Museum of Art* og på *The Bronx Museum of the Arts*. Til tross for denne utstillingsvirksomheten i kunstmuseer rundt om var det ikke det kunstneriske aspektet man var mest opptatt av. Fokuset lå på den sosiale og pedagogiske siden ved institusjonen *Trastad gård*. I Europa var begrepene *Art Brut* og *Outsider Art* godt etablert, og i Amerika brukte man betegnelsene *Folk Art* eller *Self-taught Art*, men i Norge ble ingen av disse begrepene brukt på denne tiden.

Men de europeiske strømningene, der man trakk frem og stimulerte kunst laget av personer utenfor samfunnet, gikk likevel ikke forbi Norge. Etter nedleggelsen av institusjonen på Trastad i 1991, satset man fortsatt på kreativ kunstnerisk arbeidsvirksomhet med leire, tekstil, tegning/maling og grafikk i vernet bedrift². Som et resultat av dette arbeidet ble det i 1996 åpnet et museum i *Paviljong 7* ved den tidligere institusjonen på Trastad, og i 2000 etablerte man et kunstgalleri. Det skjedde et skifte i synet på arbeidene som ble laget der: Det kunstneriske talentet var mer i fokus enn sykdomshistoriene. I 2008 ble *Trastad Samlinger* en del av *Sør-Troms Museum*. *Trastad Samlingers* galleridel er i dag dedikert til verkene av de tidligere institusjonsbeboere, Trastad kunstnere, og har en national og internasjonal verksamling.

Hendelser får betydning hvis man setter dem i kontekst, og *Outsider Art*-sjangeren viser ofte forbausende godt noe av det som foregår i kulturen, spesielt i henhold til kunstforståelsen i samfunnet:

Allerede i romantikken på slutten av det 17. århundre lovpriste man troen på følelselivets betydning. Den «lidenskapelige galskap» med sine sterke følelser ble sett på som en spesiell form for fantasi, og ble dermed forløper for interessen til *Outsider Art* i vårt århundre. Jakten på det ukjente, og fascinasjonen for annerledesheten var enorm. Outsideren ble et symbol på einstøingen som sto utenfor samfunnet, men også som den ikke-konforme, og han ble brukt som et symbol for renhet, ekthet og motstand. Jean-Jacque Rousseau (1712-1778) postulerte i sitt verk *Discours sur l'inégalité*,³ den «edle villmann». Denne «naturlilstanden» ble generelt sett på som opprinnelsen til det idealiserte kunstnerbilde. Villmannen, uskadet av sivilisasjonen, ble et slags motstykke til korrupte samfunnets borgere. Psykiske lidelser ble sett som «et liv mer forstyrret enn det som ble oppfattet som forstyrrende» og som en allegorisk bakgrunn, et ideal for sannhet og skjønnhet. Kunsten laget av psykisk syke personer ble av mange sett på som nøkkelen til transcendent kunstnerisk prestasjon.

Psykiatere i Europa på 1920-tallet ble oppmerksom på kunstneriske kvaliteter i verk laget av pasientene sine. Den sveitsiske psykiateren, Dr. Walter Morgenthaler (1882-1965), publiserte i 1920 boken *Ein Geisteskranker als Künstler*⁴. Det var den første studien av en psykiatrisk pasients kunstneriske arbeid. Adolf Wölfli var beboer ved Morgenthalers sveitsiske asyl og jobbet i mer enn 30 år i en liten celle på Waldau Asyl hvor han produserte hundrevis av store tegninger.

² Vernet bedrift er et arbeidssamvirkeiltak (ASVO) med tilbud til yrkeshemmede med trygdeytelser og som ikke kan nyttiggjøre seg andre [arbeidsmarkedstiltak](#). Deltakerne beholder sin uførepensjon og arbeidssamvirket får årlig driftstilskudd per plass. Arbeidssamvirke er i stor grad benyttet for personer med utviklingshemninger. Det finnes en rekke ASVO-bedrifter over hele landet.

³ Rousseau, Jean-Jacques, *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les homes*, Gallimard, Paris, 1969

⁴ Walter Morgenthaler *Ein Geisteskranker als Künstler*, Medusa Verlag, Bern, 1985

I 1922 utga den tyske psykiateren og kunsthistorikeren, Hans Prinzhorn (1886-1922), boken *Von der Bildneri der Geisteskranken*.⁵ I boken evaluerte han tusenvis av tegninger laget av hans egne pasienter og pasienter fra andre europeiske institusjoner. Både boken og samlingen vakte stor oppmerksomhet blant Avantgardekunstnere. Den østeriske psykiateren, Leo Navratil (1921-2006), bruker senere betegnelsen «zustandsgebundene Kunst», tilstandsbunnet kunst, på de kunstneriske arbeidene laget av sine pasienter.

Outsider Art -utøvere har vært anerkjent av profesjonelle kunstnere og kritikere opp gjennom historien. Picasso kjøpte bilder av tolleren Henri Rousseau, den tyske kunstkritikeren Wilhelm Uhde ble oppmerksom på vaskedamen Séraphine Louis malerier og i Russland ble konstruktivistene fascinert av den georgiske gjeteren, Pirosmeni. I 1923 var det surrealistiske manifestet av André Breton en sensasjon. Dette var den første systematiske undersøkelse av kunst av schizofrene pasienter. Salvador Dalí, André Masson og Francis Picabia var begeistret for disse verkene. Dalí lot seg inspirere av Carl Lange`s tegninger og Hyacinth Freiherr von Wieser`s paranoide *Anamorphosen*, som utstillingen, *Surrealism and Madness*, på museet *Sammlung Prinzhorn* i Heidelberg dokumenterte.

Den franske kunstneren Jean Dubuffet (1901-1985) lanserte begrepet *Art Brut* etter andre verdenskrig. Dubuffet påpekte at spontan, originale og upåvirket kreativitet ikke bare var forbeholdt de psykisk syke. Sammen med andre, inkludert André Breton og Michel Tapié, dannet han *Compagnie de l'Art Brut* i 1948 og samlet selv et stort antall verk av utrente kunstnere med lite kunnskap om kunstgallerier eller andre former for kunst annet enn sitt eget.

Jean Dubuffets samling av Art Brut vises i dag i Lausanne: *Collection de l'Art Brut*⁶. Begrepet *Art Brut* ble valgt fordi arbeidene var «rå» og «uforfalsket». «Rå» fordi det dreiet seg om kunst i sin mest direkte og uhemmete form. Ikke bare var verkene unike og originale, men deres skapere ble sett på som å eksistere utenfor den etablerte kultur og det etablerte samfunn. De «reneste» *Art Brut* skaperne ville ikke anse seg selv som kunstnere, eller føle at de produserte kunst i det hele tatt påstått Dubuffet.

I 1960 oppdaget man temaet på nytt og denne gangen som den bekymringsløse verden av «det naive mennesket» som for eksempel i Oto Bihalji Merin utstillingen *The Art of Naive* som kunne ses i *Haus der Kunst*, München (1974) og *Kunsthaus Zürich* (1975). På begynnelsen av 1970-tallet lanserte den britiske kunsthistorikeren Roger Cardinal begrepet *Outsider Art* for å beskrive kunst langs skillelinjen til den «offisielle» kunsten. I 1972 utga han sin banebrytende bok *Outsider Art* og i 1979 kuraterer R. Cardinal og Victor Musgrave sin innflytelsesrike utstilling *Outsiders: An Art Without Precedent or Tradition*, på *Hayward Gallery*, London.

Outsider Art kom i dialog med «høykulturen», og allerede i 1967 fant den veien inn i museumsverden med *Art Brut* samlingen i *Musée des Arts décorative* i Paris og på 1980 i *Musée de l'Art Moderne Lille Metropole (LAM)* i Velleneuve d'Ascq, Frankrike.

I 1972 presenterte den viktige europeiske samtidskunstutstillingen *Documenta 5* i Kassel, Tyskland *Outsider Art*. En separatutstilling var dedikert til *Art Brut* kunstneren Adolf Wölfli, som også var vist i 1971 i *Kunstmuseum Basel*. Utstillingen *Parallel Visions*, organisert av *Los Angeles County Museum of Art* i 1992, undersøkte innvirkningen *Outsider Art* har hatt for utviklingen av kunst i det 21. århundre. Arbeidene av marginaliserte kunstnere som Antonin Artaud, Ferdinand Cheval, Henry Darger, Howard Finster, MAdge Gill, Martin Ramirez, PM Wentworth, Adolf Wölfli og Joseph Yoakum, ble sidestilt med

⁵ Hans Prinzhorn *Bildneri der Geisteskranken. Ein Beitrag zur Psychologie und Psychopathologie der Gestaltung*, Springer, Berlin, 1922

⁶ Jean Dubuffet, *Die Malerei in der Falle*, Band I, utgitt av Andreas Franzke, Gachnang & Springer, Bern-Berlin 1991

samtidskunst. Den 55. *Biennale* i Venezia i 2013 viste Outsider kunstner Marino Auriti's , encyklopediske palass ved siden av Emma Kunz geometriske verden.

Begeistringen for fenomenet *Outsider Art* har hold seg uavbrutt i over 100 år og frem til i dag. *Outsider Art*-feltet er som all kunst individuelt og har de forskjelligste framtoninger. Men det som er spesielt med *Outsider Art*-kunstnerne er at de følger trofast sine indre bilder, mens verden priser noe helt annet og er opptatt av å følge den nyeste trenden i den omskiftelige kunstverden. I den ustoppelige, altoppslukende kraften til å danne sine originale verdener utgjør Outsider Art-kunstnere en slags *Alter Ego* til den akademiske kunsten som følger innlært persepsjon.

Resepsjonen av kunst påvirkes av hvor og hvordan kunsten blir vist. Derfor er det på tide å gi *Outsider Art*-utøverne en arena, et visningssted som er deres kunst verdi, som formidler verdsettelse og viser at samfunnet er bevisst på dens grupperes begavelser.

Ambisjon er at Outsider Art-kunstnere blir anerkjent i kunstlivet og er aktive deltakere på den norske kunstarenaen. Verkene skal bli utstilt på sine egne premisser - ikke fordi de vil leve opp til kunstens normer, men som en slags motverden, originalt og utemmet.

Outsider Art er en fengslende og stimulerende scene i kunstfeltet verden over. Med dette prosjektet gjør vi et viktig skritt i å virkeliggjøre vår ambisjon: *å etablere en norsk visningsarena for Outsider Art!*

Outsider Art øker mangfoldet på den norske kunstarenaen, den gir kunstopplevelsen en ekstra dimensjon, og det bringer noe nytt til kunstscenen. Outsider Art står støtt sett opp mot samfunnets generelle verdisyn, og oppfyller politiske mål knyttet til demokrati og likeverd.

Outsider Art skjer hele tiden, den opptrer i miljøer som ikke synes så godt i samfunnet. Outsider Art-kunstneren har sin autonome posisjon.

Outsider Art gir på den ene siden mulighet til å reflektere over, og undersøke den etablerte kunstens regler, og på den andre siden mulighet til å se kritisk på samfunnets verdisyn og demokratiske prosesser.

Simone Romy Ritter
Avdelingsleder Trastad Samlinger

3. OM ROLLEN OG SAMFUNNSBIDRAGET

3.1. Hva vil et nasjonalt senter for Outsider Art bety for Norge?

Nasjonalt senter for Outsider Art skal gå i spissen for utviklingen på feltet Outsider Art. Et nasjonalt senter skal ivareta sin samfunnsrolle som museum, med kjerneoppgaver som forskning, formidling og forvaltning av samlinger. De skal ha fokus på fornying på alle sine områder, og ha praksis for kompetanseutvikling: Dette gjør Trastad Samlinger allerede i dag, men i liten skala, og ikke nok til at Outsider Art fremstår som en nasjonal størrelse.

Det finnes aktive Outsider Art-utøvere bosatt i hele Norge. Utøverne har stort potensial, men behøver talspersoner og et faglig miljø som åpner for tilgang til feltet og sikrer kontinuitet i oppfølgingen. Det er behov for et nasjonalt senter som bidrar til kunstnerkontakt og samordning knyttet til utøvernes kunstproduksjon: Dette samsvarer med Trastad Samlingers videre utviklingspotensial og visjon om å arbeide for at Outsider Art utøvere blir inkludert i kunst- og kulturtilbudet i Norge, uavhengig av individuelle forutsetninger.

Nasjonalt senter for Outsider Art skal bidra til virkeliggjøringen av *FN-konvensjonens*⁷ mål om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne: at politikken skal bygge på at mennesker med funksjonshemming, herunder utviklingshemming, oppnår likeverd, selvbestemmelse, deltakelse og integrering i Norge. Senteret skal profesjonalisere kunnskapen om outsider-gruppers evner og dermed medvirke at NOU (2016:17) *På lik linje— Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*⁸ om å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming, blir oppnådd.

Et nasjonalt senter for Outsider Art vil skape et særlig aktuelt perspektiv på kulturelt mangfold og inkludering, og legge til rette for deltakelse på lik linje uavhengig av individuelle forutsetninger. Det er i tråd med *Kulturloven*⁹ som satser på å fremme innsikt, videreføre kulturarv og utvikle kulturfaglig kunnskap og kompetanse: Trastad Samlinger vil, med et økonomisk løft, kunne utvikle fasiliteter og tilgjengelighet på en forbilledlig måte som samsvarer med politiske mål om lik tilgang på kulturgoder.

Resultater fra Trastad Samlingers mangeårige arbeid med Outsider Art, viser at en bevisst satsning på utvikling av et nasjonalt senter for Outsider Art er ikke bare en satsning på kunst- og kulturellete opplevelser for befolkningen generelt, men også spesielt knyttet til stedsutvikling, reiselivsnæring, identitet og livskvalitet, særlig der Outsider Art har sin hovedbase, men også andre steder der Outsider Art presenteres. I et regionalt perspektiv vil et reelt løft for nasjonalt senter for Outsider Art styrke kunst- og kulturfeltet i landsdelen, bidra til arenautvikling, kompetanseheving, nasjonal og internasjonal nettverksbygging og tilrettelegging for samarbeid mellom næring og kultur. Det vil skape nye attraksjoner som genererer nye publikumsgrupper fra inn- og utland, det vil inspirere til vitalitet for kunstnergruppen i hele Norge. Outsider Art er et nytt tilskudd til kulturfeltet, og med potensiale til desentraliserte kunst- og kulturarbeidsplasser.

Et forutsigbart og fast sted for Outsider Art vil sikre at det i Norge til enhver tid vil være mulig å oppsøke Outsider Art, direkte i sine lokaler, i vandrestillinger rundt om i Norge, i digitale media, i faglige fora,

⁷ FN-konvensjonen. *Rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne*. regjeringen.no

⁸ Barne- og likestillingsdepartementet, NOU (2016:17) *På lik linje— Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming* regjeringen.no

⁹ Kulturdepartementet. *Kulturlova av juni 2007*. regjeringen.no.

og på møteplasser for et engasjert og interessert publikum. Nasjonalt senter for Outsider Art er det selvsagte punkt for internasjonal kontakt og koordinering, og samarbeid mellom landene. Over år har Trastad Samlinger etablert seg i internasjonale nettverk, og porteføljen for samarbeidsprosjekter og utvekslinger vokser stadig. Et nasjonalt senter for Outsider Art skal gå i spissen for utviklingen på feltet Outsider Art.

Trastad Samlinger er redet til å påta seg en fullverdig rolle som nasjonalt senter for Outsider Art.

I Norge står fortsatt feltet Outsider Art utenfor. Det samsvarer ikke med våre demokratiske verdier.

Nå behøves politisk kraft til å løfte Outsider Art inn i kulturpolitikken og til å drive frem de midlene som skal til for å få reist et nasjonalt senter for Outsider Art – i Norge.

3.2. Verdigrunnlag

Hva man velger å formidle og hvordan man formidler, avhenger av hvilke verdier man ønsker å bygge det fremtidige nasjonale senteret for Outsider Art på. For å kunne skape et felles grunnlag for formidlingsaktiviteten ved det framtidige senteret, gis det her en oversikt over hvilke grunnleggende verdier som bør stå til grunn for formidlingen:

- Mangfold: Den offentlige kunstarenaen i Norge er primært preget av profesjonelle kunstnere. En viktig ambisjon for et nasjonalt senter for Outsider Art vil være å skape et mangfold i kunsten ved å gi plass for Outsider Art, og med det tilføre den akademiske kunsten en annen dimensjon. Det å gjøre Outsider Art tilgjengelig for et generelt publikum, beriker kunstscenen.
- Demokrati: I et demokrati ligger retten til deltakelse i samfunnet. Det å sette fokus på at mennesker med andre forutsetninger enn majoriteten, også skal kunne utvikle sitt kunstneriske talent, utøve kunstnerisk aktivitet, og ha rett til å være synlig i samfunnet med sin kunst, er en viktig oppgave for et nasjonalt senter for Outsider Art.
- Likeverd og respekt: Likeverd er en viktig verdi i samfunnet. I likeverd ligger tanken om at alle mennesker har like stor verdi. Outsider Art-kunstnere er mennesker som av ulike grunner, opp igjennom historien, er blitt nedvurdert eller satt til side i samfunnet. Ved å bygge på verdier som likeverd og respekt, vil man kunne bidra til å løfte deres kunst fram og gi disse kunstnerne en stemme.

3.3. Samfunnsoppdrag for et nasjonalt senter for Outsider Art

Gjennom arbeid og utvikling på feltet Outsider Art, skal et nasjonalt senter for Outsider Art bidra til at kunstnere som faller utenfor samfunnsnormen, også oppnår handlingsrom og får tilgang på inkluderende arenaer i samfunnet. Og at kunstuttrykket fra disse kunstnerne inngår i mangfoldet av kunst, og får møte sitt publikum. I et overordnet perspektiv betyr dette at demokrati og menneskerettigheter ivaretas på feltet. Og at ytringsfrihet, toleranse og inkludering settes i sentrum når denne kunsten skapes og formidles.

Et nasjonalt senter for Outsider Art er samfunnsaktør:

- Når det legges til rette for at Outsider Art-kunstnere kan vise sin kunst for publikum, slik at kunstnerne kan oppleve personlig stolthet og samfunnet oppleve kollektiv stolthet over at denne kunsten presenteres i samfunnets fellesarenaer.
- Når det gjennomføres tilbud ovenfor barn og unge der tilrettelagte produksjoner bidrar til at elever som særlig trenger det, opplever mestring, og elever med kreative talenter som ikke kommer til uttrykk i skolehverdagen, deltar i kunstverksteder, og kan bli inspirert til å vise frem sitt uttrykk på linje med andre unge.
- Når Outsider Art snakkes om og diskuteres i samfunnet blant publikum, politikere, kunstfaglig miljø og helse- og sosialfaglig miljø.
- Når det spres kunnskap og informasjon om Outsider Art i media og andre samfunnsinstitusjoner.
- Når historien til Trastad gård og Trastad skole formidles, og kaster lys over dagens Outsider Art-kunstnere.
- Når samfunnet forstår Outsider Art-kunstneres forutsetninger for å delta aktivt i samfunnet og i kunstlivet.

3.4. Fokus på kunstnere og tilgang på kunst

3.4.1. Det nasjonale senterets rolle ovenfor kunstnergruppen

Et viktig perspektiv for et nasjonalt senter er at *kunsten* anvendes på grunn av dens egenverdi, ikke fordi kunstneren tilhører en segregert eller marginalisert gruppe. Likevel vil forutsetningene omkring kunstnerne og miljøene rundt, ha betydning idet det vil kreve en annen type oppfølging enn i kontakt med profesjonelle kunstnere.

På hvilken måte et nasjonalt senter for Outsider Art skal forholde seg til kunstnergruppen Outsider Art vil kunne endre seg over tid. Det betyr at et nasjonalt senter må gjøre nye avklaringer, og sette nye grensesnitt for sitt engasjement ovenfor Outsider Art-kunstnerne i takt med utviklingen på feltet. Det å gå fra dagens situasjon, der Trastad Samlinger sporadisk oppsøker kunstnerne, til et forpliktende, nasjonalt ansvar, åpner nye perspektiver og andre utfordringer. Blant annet krever det mer økonomi og særlig kompetanse for å finne hvor kunstnerne er, og til å skape kontakt og samarbeid. Nivå og omfang på kontakten betyr mye for tilfanget av ny kunst, og mye for ressursbruk. Med tanke på logistikk og landets geografi, vil det være begrensninger i forhold til organisasjonens kapasitet og økonomi. Dette må senteret ta høyde for i sin planlegging.

I Norge er det etablert verksteder der eksempelvis utviklingshemmede Outsider Art-kunstnere får kunstnerisk veiledning. Spørsmålet er om nasjonalt senter for Outsider Art kun skal forholde seg til at det foregår en produksjon av kunst «der ute», uten å være involvert eller ta en rolle. Et eksempel på å ta en rolle, er å bidra til kompetanseutvikling for de profesjonelle kunstnerne som er veiledere, og etablere en infrastruktur der veiledere kan inngå i et nasjonalt nettverk. Dette kan knyttes sammen med ideen om å bygge opp et nasjonalt nettverk med profesjonelle kunstnere, Outsider Art kunstnere og kunsthistorikere som formidlere ved vandreutstillinger og annen formidling. De Art Brut-museene som ble besøkt under prosjektet viser til at «nye» kunstnere «oppdages» under utstillinger i andres gallerier. Med en slik praksis er det vilkårlig hvilken kunst som blir sett, det favoriserer de som allerede er kommet på en utstillingsarena. Trolig vil kunst skapt i mer tilbaketrukket kontekst, oversees. Dette kan være verdifull kunst.

Et annet viktig spørsmål er hvordan et nasjonalt senter skal ivareta Outsider Art-kunstnere som *gruppe*, og som del av en fast kunstnerbase. Outsider Art -kunstnere trenger talsmenn som kan bidra både med kompetanse omkring kunstneriske prosesser, og omkring rettigheter. Eksempelvis rett til visningsvederlag eller annen form for kompensasjon. Hvordan problemstillingene løses, må drøftes som del av en lengre prosess. Det må sees opp mot senterets samlingsforvaltning og rammen for

ressurser. Hvilke prinsipielle spørsmål reiser dette? Hvilke konsekvenser får det? En samlingspolitikk for et nasjonalt senter for Outsider Art vil være annerledes enn for et samtidskunstmuseum.

Innenfor det politisk rettede arbeidet må et nasjonalt senter synliggjøre at Outsider Art-kunstnere har behov for tilgang til den kulturelle infrastrukturen, for eksempel offentlige tilskuddsordninger.

3.4.2. Kunstmesser og omsetning av kunst

Hvordan skal et nasjonalt senter forholde seg til Outsider Art kunstmesser/Outsider Art Fairs? Skal de være tilstede, skal de representere norske Outsider Art -kunstnere, skal de delta i kjøp og salg? Dette er spørsmål som må drøftes, både som prinsipiell problemstilling, og i forhold til mulig salgsinntekt. Det må forventes at Outsider Art Fairs også kommer til Norge, og da må senteret møte temaet.

3.4.3. Mulige gjøremål og spørsmål som bør drøftes:

- Rammer for talentarbeid: Hvordan skal dette gjøres og hvordan nå ut på landsbasis? Skal senteret ha et nettverk med profesjonelle kunstnere som «speider» etter talenter? Kan man se Kunstrom 7 ved Paviljong 7, som en modell også på landsbasis; Ha et mobilt konsept eksempelvis i hver stor-region i samarbeid med regionale aktører som eksempelvis kunstnersentrene? Det vil si at Kunstrom 7 går bort fra «undervisningsformen», og heller retter konseptet mot unge talenter?
- Skal senteret ha en oppfølgingsordning som gjør at det er mulig å vurdere Outsider Art - utøverens kunst over tid og basert på stor produksjon? Skal de følge noen få, eller søke bredt? Hvordan legges det opp?
- Skal senteret bygge opp en kunstnerbase, og forankre forskning til basen? Det reiser etiske spørsmål knyttet til samtykkekompetanse og til lovverk om datalagring.
- Skal senteret initiere og gjennomføre prosjekter der Outsider Art-kunstnere fokuseres?

3.4.4. Mulige oppgaver for nasjonalt senter

Et nasjonalt senter bør lage et kunnskapsgrunnlag basert på det prosjektmaterialet har frembrakt, på erfaringer som er gjort gjennom arbeidet på feltet, og på nye undersøkelser. Det vil styrke plattformen og synliggjøre spesifikke behov og muligheter for videre arbeid. Arbeid med et kunnskapsgrunnlag vil eksempelvis kunne være å videreføre kartlegging av historiske kunstsamlinger ved psykiatriske sykehus og verkstedsordninger med kunstnerisk profil og andre temaer som vil få betydning for senterets nedslagsfelt.

3.5. Dette skal Nasjonalt senter for Outsider Art gjøre i fremtiden

Med et tydelig nasjonalt oppdrag som nasjonalt senter, vil Trastad Samlinger få mandat til å utføre oppgaver og til å ta roller som er nødvendige for å utvikle og holde Outsider Art-feltet aktivt. Med et styrket nasjonalt senter for Outsider Art skal hele feltet Outsider Art inkluderes. Senteret skal:

- Ha et nasjonalt perspektiv, og ha fokus på at virksomheten når ut i landet.
- Øve innflytelse i politiske prosesser, bidra i samfunnsdebatten, tematisere og være aktivt tilstede på arenaer der kunst diskuteres.
- Tilegne seg kunnskap om feltet slik det arter seg i Norge.
- Ha fokus mot historisk Outsider Art og følge opp omkring Outsider Art som skapes i dag, og samle inn og eller dokumentere kunst der den finnes.
- Samle inn, anvende og dele kunnskapen om Outsider Art.

- Være orientert mot forskning og dokumentasjon, være en motor i innovasjon og utviklingsarbeid, og bidra til faglig vekst innenfor feltet.
- Bidra til at det utvikles og spres kompetanse, og gi råd og veiledning.
- Utvikle omkring publikumsgruppene, skal relatere seg til annet næringsliv, og skape nye attraksjoner.
- Bidra til nettverksutvikling og nettverkskontakt i inn- og utland, både innenfor kunst- og kulturfeltet, men også innenfor miljøer som knyttes til Outsider Art-kunstnere og være den selvsagte aktøren i internasjonalt samarbeid.
- Ha en åpen linje til Outsider Art-kunstnere, og ha fokus på at det som skapes, skal ha verdi og ikke utnyttes av andre.
- Medvirke til at ny Outsider Art kan skapes, og gjøres kjent og tilgjengelig for publikum. Senteret skal gjennom sitt virke bidra til at skapende mennesker innenfor marginaliserte miljøer gis mulighet til å hevde seg, og bidra med sin stemme i samfunnet.
- Bidra til at mangfoldet i kunsten blir synlig og tilgjengelig for publikum.

3.6. Om kvalitetsbegrepet innenfor arbeidet med Outsider Art

Fokus på forbedring og høy kvalitet skal prege arbeidet ved et nasjonalt senter for Outsider Art. Kunsten Outsider Art skal omgis av de samme kvalitetskriterier og sikkerhetsordninger som annen kunst. Det skal være sikkerhetsplaner og kvalitetssikringsrutiner som ved annen museal aktivitet knyttet til bygg, gjenstander, materiell og publikum. Senteret skal holde seg med, og alltid tilstrebe, høy kompetanse i staben. Det skal være en organisasjon som er rustet for nasjonale oppgaver, og det skal finnes forvaltningsrutiner og styringsstrukturer. Alt dette er kriterier som allerede finnes ved Sør-Troms Museum.

3.7. Forventede effekter ved et operativt nasjonalt senter for Outsider Art

På samfunnsnivå:

- Et nasjonalt senter for Outsider Art vil bidra til faglig berikelse innenfor kunst- og kulturfeltet, og skape oppmerksomhet og synergier, også internasjonalt.
- Et nasjonalt senter for Outsider Art vil stimulere til utvikling på feltet, slik at ny Outsider Art skapes, og eksisterende Outsider Art blir kjent og kan bli gjort synlig.
- Kunnskapen om outsider-gruppers evner og utvikling i Norge blir samlokalisert og dokumentert, og åpner for forskning, utvikling og anvendelse.
- Regionale, nasjonale og internasjonale Outsider Art-nettverk styrker og utvikler feltet.

På individnivå:

- Outsider Art-kunstnere kan utøve sitt talent og sine kunstneriske muligheter, og kan uttrykke seg i det offentlige rom.
- Outsider Art-kunstnere kan ta del i den kulturelle infrastrukturen, nytte ordninger for kunstnere og få større tilgang på tilrettelagte tilbud slik som eksempelvis kunstverksteder.
- Outsider Art får en plass innenfor kulturnæring; som enkeltkunstner, og i kollektive ordninger.

3.8. Kunnskap om og tilgang til historisk kunst

Et nasjonalt senter for Outsider Art skal forvalte nasjonens samlede kunnskap om kunst som kommer inn under definisjonen Outsider Art eller Art Brut. Trastad Samlinger har gjennom nåværende prosjekt gjort en prøve på nasjonal kartlegging av andre historiske samlinger. Det naturlige stedet å starte var å søke informasjon ved tidligere og nåværende psykiatriske sykehus, sykehusmuseer og tidligere institusjoner for mennesker med utviklingshemming. Det var innenfor denne type institusjoner de første verkene ble skapt og tillagt estetisk oppmerksomhet. Dette er vel dokumentert av museer i andre europeiske land.

Man kan legge til grunn at også norske fagmiljøer innenfor psykiatrifeltet hadde bånd til større kompetanse- og forskningsmiljøer i utlandet, og dermed var del av de strømningene som preget fremveksten av fenomenet og begrepet Art Brut, senere Outsider Art. Prosjektet har gjennom en prøvekartlegging av det nasjonale historiske materialet, innhentet informasjon som indikerer at det kan finnes mer historisk Art Brut og Outsider Art bevart, og med tilhørende arkiver. Så langt kjent er den største og eldste samlingen av pasientverk å finne ved Dikemark Museum, Universitetssykehusene i Oslo. Men det finnes enkeltverk ved andre medisinske museer og sykehus i henhold til vår kartlegging.

Så langt viser kartleggingen at disse kunstneriske verkene gjerne har inngått i museer som ivaretas av frivillige aktører, som sykehusmuseer, og som ikke er del av de konsoliderte museene. Dette kartleggingsarbeidet ønsker Trastad Samlinger å videreføre i rollen som nasjonalt senter. Det vil gi mer kunnskap om vårt norske Art Brut- og Outsider Art-felt, det åpner for mulig forskning og formidling, og ikke minst høyner dette Art Brut og Outsider Art-feltets samfunnsverdi og kunstverdi.

Det gjenstår et stort arbeid med å bane vei for dette kunstfeltet i samfunnet, skape bevissthet om de verdiene som finnes, og bringe kunsten inn på etablerte kunstscener.

Det finnes et stort og verdifullt materiale å gjøre seg kjent med, forske på, og formidle.

Art Brut og Outsider Art inngår oftest ikke i kunstmuseenes samlinger, men betraktes mer som museumsobjekter. Det å samle inn data om samlingene er med på å øke fokus på samlingene verdi, og aktualiserer diskusjon om hvem som skal ha overordnet faglig ansvar for denne type kunst. Det må være et mål at kunsten ikke går tapt, men som annen kulturarv og historiske kunst, kan inngå i vår kollektive historie. Trastad Samlinger har i rollen som nasjonalt senter for Outsider Art tatt initiativ til et forskningsprosjekt sammen med Dikemark Museum, der fokus er Art Brut-samlingen etter Dikemark sykehus. Trastad Samlinger har søkt midler fra Norsk Kulturråd til forskning knyttet til denne spesifikke samlingen, men har i denne runden ikke fått tilskudd til gjennomføring.

3.9. Om Outsider Art skapt i samtiden og kunstneres rettigheter

Outsider Art skapes både i kunstnerens private hjem, innenfor tilrettelagte verksteder, i behandlingsinstitusjoner og sykehus. Det å få tilgang til denne kunsten, og gjøre den tilgjengelig for offentligheten krever både særskilt kompetanse og et mandat som gir mulighet til å tilnærme seg miljøene. Kontakt med kunstnere er en viktig forutsetning for å forvalte kunst skapt i samtiden.

3.10. Rettigheter og juridisk rammeverk

Trastad Samlinger står i dag, fortsatt som eneste aktør i landet, for kompetanse, utvikling og formidling på feltet. Gjennom oppsøkende arbeid har Trastad Samlinger møtt Outsider Art-utøvere der de er bosatt i ulike deler av landet, og har skapt seg en portefølje med kunstnere og tilrettelagte verksteder som bidrar med ny kunst til arenaen. Det viser at i Norge finnes et aktivt Outsider Art-miljø som produserer ny kunst. Men det synliggjør også at det er behov for en sterkere nasjonal funksjon for å kunne møte dette miljøet og denne kunsten på en adekvat måte. Feltet har stort utviklingspotensial, men har behov for koordinering og samordning for blant annet å gjøre denne kunsten tilgjengelig, dokumentert og i mange tilfelle også sikret. Outsider Art-kunstnere har ofte ikke selv kapasitet til å ivareta sin kunst, den er ofte truet av omgivelsene - som ikke ser verdien i kunsten. Erfaringsvis ser man at kunst blir kassert av andre enn kunstneren, og at hele samlinger og hele «miljøer» går tapt ved kunstnerens bortgang. Det å sikre kunstgjenstander, herunder informasjon om kunstens proveniens, er en oppgave som krever kompetanse og ressurser. Men der er også en oppgave som må følges av en viss «autorisasjon» for å kunne utøves, idet oppgaven vil knytte seg til kunstnerens personlige livssituasjon og særlige behov.

Trastad Samlinger holder kontakt med Outsider Art-kunstnere over hele landet, tar vare på kunnskapen om feltet, samler inn, dokumenterer og formidler kunsten deres via utstillinger og andre typer aktivitet. Gjennom dette arbeidet har Trastad Samlinger erfart at åndsverk og rettigheter knyttet til kunstverk, ikke alltid blir ivaretatt. Ikke alle Outsider Art-kunstnere har nødvendig kompetanse til å forvalte sine juridiske rettigheter som skapende kunstner. Trastad Samlinger arbeider i tråd med det vergemål som den enkelte kunstner måtte ha, og i henhold til samtykkeerklæringer. Dette forutsetter imidlertid at kunsten er definert i vergemålsoppdraget som en eiendom det knytter seg verdier til. Vergemålsordningen forvaltes av Fylkesmannsembetet. Vergeoppdragene ivaretas av advokater, faste verger med flere pågående vergemålsoppdrag, men uten juridisk bakgrunn, og verger oppnevnt fra familie. Kunst som økonomisk verdi er ikke godt nok behandlet i vergemålsloven¹⁰. Outsider Art-kunstnere er vanligvis ikke orientert mot rettighetstematikk og åndsverksrettigheter¹¹, de omfattes ikke av vederlagsordninger fremforhandlet av kunstnerorganisasjonene, de oppfyller sjelden kriterier knyttet til offentlige stipender og tilskuddsordninger.

I dag stilles det ut Outsider Art uten at det behøves betale kompensasjon for visning av verk.

Det omsettes Outsider Art på kunstmesser, kunstauksjoner og Outsider Art Fairs, hovedsakelig i andre land enn Norge, og det tilbys Outsider Art som nettsalg fra kunstnere og andre aktører.

Et nasjonalt senter for Outsider Art vil kunne arbeide opp mot lovgivende myndighet knyttet til rettighetstematikk, slik at det norske Outsider Art-miljøet er bedre rustet i fremtiden.

3.11. Om etikk

Nasjonalt senter for Outsider Art skal tematisere etiske problemstillinger knyttet til kunstnerens personvern og virke og til anvendelse av deres kunst. Dette vil måtte fokuseres som det av juridiske temaer. Det vil innenfor både samlingsforvaltning, formidling og forskning, komme til uttrykk etiske dilemmaer som det må planlegges for.

¹⁰ Justis- og beredskapsdepartementet, *Lov om vergemål (vergemålsloven)*. Sist endret i 2018, lovdata.no

¹¹ Kulturdepartementet. *Lov om opphavsrett til åndsverk (åndsverksloven)*. Ikrafttredelse 01.07. 2018. lovdata.no

4. ARBEIDSOPPGAVER

4.1. Samlingsforvaltning

I St.meld. nr. 49 (2008-2009) *Framtidas museum — Forvaltning, forskning, formidling, fornying*¹², påpekes det at: «museets hovedoppgave er å samle inn, forvalte og forske i og formidle kunnskap om gjenstander og andre materielle vitnesbyrd, enten de kommer fra naturen eller er menneskeskapt.»¹³. Gjennom fokuset på gjenstander og andre materielle vitnesbyrd, som utgangspunkt for museets hovedoppgaver, framheves museets samlinger som et sentralt element ved museets virksomhet. Samlingsforvaltning vil derfor også være sentralt ved et fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art.

Som en del av Sør-Troms Museum, skal samlingsforvaltningen ved et nasjonalt senter for Outsider Art, være i tråd med museets øvrige arbeid med samlingsforvaltning og skal ta utgangspunkt i museets vedtekter og strategiske plan, samt en felles samlingsforvaltningsplan. Som ICOM medlem og medlem av Norges museumsforbund, arbeider Sør-Troms museum i henhold til nasjonal og internasjonal standard for samlingsforvaltning, og senterets arbeider med samlingsforvaltning skal i likhet med resten av Sør-Troms Museum, være i tråd med ICOMs museumsetiske retningslinjer og Spectrum.

Dette kapittelet vil ikke gå inn på detaljnivå i henhold til prosedyrer og retningslinjer, men heller løfte fram sentrale tematikker og problemstillinger som vil være relevante i arbeidet med samlingsforvaltning ved et nasjonalt senter for Outsider Art.

4.1.1. Samlingsforvaltningens fokus

Formålet med samlingsforvaltningen ved senteret

Formålet med samlingsforvaltningen ved et nasjonalt senter for Outsider Art, vil være å samle inn, bevare, dokumentere og tilgjengeliggjøre kunsten, slik at kunsten og kunnskap om kunsten ikke går tapt for samfunnet. Samlingsforvaltningen ved senteret skal ha et nasjonalt omfang og skal omfatte Outsider Art fra hele Norge.

4.1.2. Situasjonen for samlingsforvaltning i dag

Trastad Samlinger sin samling består av kulturhistoriske gjenstander fra institusjonen Trastad gård, Outsider Art verk som ble laget på institusjonen, samt nyere nasjonal og internasjonal Outsider Art. I tillegg har Trastad Samlinger også en samling med Film, foto- og dokumenter tilhørende institusjonen Trastad gård og den kunstneriske aktiviteten ved Trastad gård. Samlingsforvaltning vil i kapittelet hovedsakelig tematiseres i henhold til Trastad Samlingers Outsider Art samling, men enkelte av temaene som tas opp i kapittelet vil også berøre den kulturhistoriske samlingen.

Trastad Samlingers Outsider Art-samling

Trastad Samlingers kunsthistoriske samling består av en større samling historiske kunstgjenstander som utviklingshemmede mennesker mellom 1958 og 1987 skapte ved institusjonen Nord-Norges Åndssvakhjem på Trastad gård og Trastad Skole, samt noen verk som ble laget senere ved Trastad Produkter. Hoveddelen av samlingen består av keramikk, dernest billedkunst; primært malerier og linoleumssnitt, tekstiltrykk, broderi og andre type gjenstander. I samlingen finnes det også verk laget av metall, samt blandet materiale. Samlingen er i dag registrert manuelt i form av lysbilder. Lysbildene er digitalisert, men det gjenstår et digitaliseringsarbeid i henhold til å legge verkene inn på museets

¹² Kultur- og kirkeped. St.meld. nr. 49 (2008-2009) *Framtidas museum — Forvaltning, forskning, formidling, fornying*. regjeringen.no, s.9

registeringsdatabase, Primus. Bildene ble imidlertid tatt med formål om å finne igjen verkene, og flere av bildene er ikke egnet for publisering. Ved publisering av verk på digitalt museum må derfor flere av verkene fotograferes på nytt.

Trastad Samlinger sin samling av nyere Outsider Art består av nasjonal og internasjonal Outsider Art, fra nyere tid som ikke er tilknyttet institusjonen Trastad gård. Samlingen omfatter et mindre antall verk av om lag 25 kunstnere. Samlingen består hovedsakelig av billedkunst; maleri og tusjtegninger, broderier og annen tekstil, skulpturer og objekter med blandet teknikk/materiale. Samlingen er ervervet gjennom innkjøp og donasjoner i form av gaver, siden oppstart i pr 2000. Enkelte verk er deponert i samlingen. Det gjenstår her et registrerings- og digitaliseringsarbeid.

Magasinplass

Trastad Samlingers Outsider Art samling er i dag oppbevart på tre ulike steder på Trastad Samlingers lokale i Kvæfjord, på det tidligere lokalet til paviljong 7 ved institusjonen Trastad gård.

Hovedparten av den nyere delen av Trastad Samlingers Outsider Art samling, samt noe av den eldre Outsider Art samlingen er plassert i mellometasjen mellom andre og tredje etasje. Keramikk samlingen fra institusjonstiden er plassert i korridoren i galleriet i tredjeetasje. Keramikksamlingen har vært åpent for publikum inntil i år, og er nå stengt for besøkende, med unntak av grupper med museets formidler. Den resterende Outsider Art samlingen er plassert i et magasin i kjelleren sammen med kulturhistoriske gjenstander fra institusjonen Trastad gård. Plassen i kjellermagasinet deles i dag sammen med regionsmuseet og per dags dato har Trastad Samlinger begrenset lagringsplass til samlingen. I løpet av 2018 fikk man nytt fellesmagasin. Dette vil medføre at kjellermagasinet ved Trastad Samlinger vil tømmes for regionsmuseets gjenstander som vil flyttes til fellesmagasinet, noe som vil gjøre at man vil få økt magasinplass ved Trastad Samlinger.

4.1.3. Samlingsforvaltning ved et nasjonalt senter for Outsider Art

Selv om Trastad Samlinger også i dag har Outsider Art fra andre steder i Norge i samlingen, vil rollen som et nasjonalt senter for Outsider Art ytterligere øke omfanget av Outsider Art fra andre steder i Norge, som må vurderes å tas inn i samlingen, dokumenteres, bevares og tilgjengeliggjøres blant annet gjennom utstilling og digitale-portaler som digitalt museum.

Tildelingen av rollen som et nasjonalt senter for Outsider Art med økt tilstedeværelse og kunnskapsspredning av Outsider Art på et nasjonalt nivå, vil øke interessen for Outsider Art i Norge. Dette vil medføre økt mengde av forespørsler i henhold til blant annet, inntak av kunst, utlån av kunst, og spørsmål knyttet til problemstillinger om denne kunsten. Kartleggingsarbeidet som ble gjort i prosjektperioden, samt det tidligere prosjektet fra 2014, viser at det finnes en større mengde både eldre og nyere Outsider Art rundt om i Norge, der omfanget enda er ukjent. Dette vil medføre et større behov for ressurser i henhold til større magasinplass og visningslokaler, samt flere fagstillinger. I tillegg vil det føre til at det reises nye problemstillinger, som vil påvirke arbeidet med samlingsforvaltning i forhold til i dag.

4.1.4. Samlingsutvikling

For å unngå at samlingen vokser uhemmet må det gjøres en prioritering av hva som skal tas inn i samlingen i henhold til museets formål og innsamlingsplan. Ved tildelingen av rollen som nasjonalt senter vil omfanget av kunsten som inngår i museet arbeidsområde øke, noe som vil påvirke hvilke prioriteringer som må gjøres ved inntak av kunsten i samlingen i form av donasjoner og eventuelle innkjøp av kunst til museets samling.

Økte forespørsler i form av større donasjoner av kunst til museet, vil her være noe som man må ta inn i betraktning ved utvikling av en innsamlingsplan for senteret. Her må ressurser i henhold til magasinplass og fagkompetanse for håndtering av verkene på en forsvarlig måte, sees opp mot verkene kulturelle og nasjonale verdi og konsekvensene av å ikke ta verkene inn i samlingen. Det er her viktig at inntaket av verk i samlingen tar utgangspunktet i å skape en representativ samling som er i tråd med senterets nasjonale oppdrag.

Arbeidet med utvikling av samlingen vil også omfatte at man gjennomfører en verdivurdering og tilstandsvurdering av museets samling. Blant annet må det gjennomføres en vurdering av den historiske Outsider Art Samlingen av verk fra Trastad skole, der man må ta stilling til om enkelte av verkene er skolearbeid og om de skal omdefineres til kulturhistoriske gjenstander.

Innsamling

Når en kunstner ikke lenger er i stand til å ivareta verket, og vergens muligheter til å ivareta kunstnerens rettigheter, begrenses av ulike omstendigheter, vil man kunne risikere at kunstverk og/eller hele Outsider Art-miljøer går tapt. Dette skyldes ofte at Outsider Art gjerne framtrer annerledes enn profesjonell kunst, noe som medfører at enkelte ikke ser verdien av kunsten, og at kunsten derfor kastes. Enkelte Outsider Art-verk er også laget av lite holdbare materiale noe som kan føre til at kunsten vil kunne gå tapt dersom den ikke tas inn og bevares på en hensiktsmessig måte. Dette medfører at man som et nasjonalt senter for Outsider Art vil ha et større ansvar for at verdifull Outsider Art – verk og kunnskap om de enkelte verkene ikke går tapt for samfunnet. En måte å unngå at det går tapt på er ved å ta verkene inn i samlingen.

På grunn av Outsider Art-kunstens ofte marginale posisjon i samfunnet, vil det være viktig at innsamling av denne type kunst foretas på en etisk forsvarlig måte. Hos Outsider Art- kunstnere finnes det ofte en personlig tilknytning til verkene og kunsten er gjerne tett sammenvevd med kunstnerens levde liv. Det er derfor viktig at opprettelsen av kontakt med kunstneren i forbindelse med forespørsel fra senteret om innlån eller kjøp av kunsten, skjer på en slik måte at det ikke oppleves som invaderende for kunstneren og dens privatliv. Dersom kunstneren har en verge må også vergen kontaktes dersom det opprettes kontakt med kunstneren.

Kunstnerens personlige tilknytning til kunsten og redsel for at kunsten kastes kan medføre at kunstnere kontakter museet med et ønske om å donere verk til museet, slik at verkene ikke blir kastet. I slike sammenhenger er det viktig at det reflekteres over kunstnerens motiv bak donasjonen og at det gis tydelig informasjon om hva det vil innebære å gi kunsten til museet.

På grunn av Outsider Art kunstnernes marginale posisjon i samfunnet, kan man risikere at familie eller andre i en relasjon til kunstneren tar seg friheter i henhold til å gi verk som ikke er i giverens eie og som kunstneren selv ikke ønsker skal gis bort. Ved forespørsler om donasjoner av Outsider Art verk, er det derfor viktig at det reflekteres over giverens relasjon og eierskap til verkene som gis.

I tilfeller der Outsider Art verk er i ferd med å gå tapt, må det også vurderes muligheten for at verkene kan ivaretas av andre museer og heller lånes til det nasjonale senteret ved behov. I forbindelse med en eventuell videre kartleggingen av historiske Outsider Art samlinger i Norge kan man også risikere at man kommer over Outsider Art ved psykiatriske sykehusmuseer som ikke lenger er operative. I slike tilfeller må det tas stilling til om samlingen eventuelt kan overføres til et museum i lokalsamfunnet, slik at lokalsamfunnet ikke opplever at de frarøves samlingen og at kunsten ikke mister sin lokale betydning.

4.1.5. Dokumentasjon

Dokumentasjon av kunstnerskap – personvern, åndsverksloven og samtykke

I arbeidet med inntak av verk vil innhenting av informasjon om kunstner i forbindelse med dokumentering av kunstnerskap være relevant for å kunne kontekstualisere verket og sette det inn i en større sammenheng. Kunstnerskapets kontekstualisering av verket, vil medføre at innhenting av informasjon om kunstner og dokumentasjonen av kunstnerskap vil også kunne være sentral i forbindelse med tilgjengeliggjøring av kunsten.

Noe av utfordringen med å innhente informasjon om kunstneren og tilgjengeliggjøre denne informasjonen ligger i at Outsider Art gjerne er laget av mennesker på institusjoner som anses som helseinstitusjoner som Trastad gård og Dikemark sykehus. I henhold til *personopplysningsloven*¹⁴ har man som enkeltperson rett på vern av personopplysninger og personopplysninger relatert til helse skal ikke offentliggjøres. Kunstnerens tilknytning til institusjonen tilsier dermed at man ikke kan oppgi personopplysninger om kunstneren. Dette omfatter i utgangspunktet også kunstnerens navn, noe som blir utfordrende ettersom at kunstneren ut i fra *åndsverksloven*, også har rett til å krediteres i forbindelse med visning av kunsten.

For å beskytte kunstneren har enkelte medisinhistoriske museer valgt anonymisere kunstneren. Noe av utfordringen ved å anonymisere kunstneren er at man fratrar kunstnerens eierskap til verket og den verdien som ligger i kunstnerens produksjon av verket. Av den grunn har Trastad Samlinger valgt å navngi sine kunstnere. Det er derimot viktig at navngivningen ikke skjer mot kunstnerens vilje og at kunstneren er innforstått med hva det vil innebære at navnet oppgis. Av den grunn blir informert samtykke et sentralt begrep i arbeidet med dette kunstrådet og utarbeidelsen av et omfattende samtykkeskjema vil være viktig for et videre arbeid som et nasjonalt senter. Ved å innhente informert samtykke vil man kunne sikre at publisering av navn og andre aktuelle personopplysninger er i tråd med kunstnerens ønske, samtidig som man også framhever kunstnerens eierskap til verket og den verdien som ligger i dette.

Man vil også som et nasjonalt senter også komme til å arbeide med kunst av kunstnere som ikke lenger lever. I denne forbindelse blir det vanskelig å vite om det er mot kunstnerens vilje å navngi kunstneren i forbindelse med visning av verkene. Hva man gjør i en slik situasjon må drøftes videre og det må utarbeides retningslinjer om hvordan man som et nasjonalt senter skal arbeide med dette. Trastad Samlinger har i denne forbindelse i prosjektperioden vært i kontakt med advokat om denne problemstillingen og det arbeides nå videre med tematikken.

Dokumentasjon som bevaring

I tillegg til at det er viktig å reflektere over problemstillinger knyttet til dokumentasjon av samlingens verk, samt kunnskapen om disse verkene, vil det også være relevant for et nasjonalt senter å se nærmere på dokumentasjon og digitalisering som et alternativ til inntak av verk i samlingen. En måte å benytte dokumentasjon og digitalisering som middel for bevaring og tilgjengeliggjøring, som kan være relevant å se nærmere på er ITE-Contemporary Folk Art Museums tilgjengeliggjøring og dokumentasjonsprosjekter. ITE – Contemporary Folk Art Museum¹⁵ i Finland som arbeider med å forvalte Contemporary Folk Art også kalt ITE-Art som er en kunstretning relatert til Outsider Art-feltet. ITE-Art omfatter selvlærte folkekunstnere som lager stedsspesifikk, spektakulær, finurlig og original kunst. Ofte er det store arbeider; skulpturer, og ofte er det laget hele miljøer, hele parker som de skaper omkring seg der de bor.

¹⁴ Justis- og beredskapsdepartementet, *Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven)*, sist endret 20.07.2018. lovdata.no

¹⁵ ITE – Contemporary Folk Art Museum (ITE-CFAM). itenet.fi

ITE-CFAM har i en årrekke, finansiert via EU-tilskudd, kartlagt og dokumentert denne type kunst og kunstnerskap i snart alle regioner i landet. De samler ikke inn gjenstander permanent. De låner ved behov i tilknytning til blant annet utstillinger. Prosedyren for dokumentasjon er at et team på tre fagpersoner reiser ut i en region, oppsøker folkekunstnere i lokalmiljøer, og for å dokumentere ved intervju, foto og film. Materialet blir kvalitetssikret av en kunsthistoriker med forskningskompetanse. Materialet blir, gjennom overenskomst med kunstner, digitalisert og publisert på museets hjemmeside, også filmer blir publisert på Youtube. De opprettholder også kontakt med kunstner, og får låne verk ved behov. Kun dersom det er kunstverk som de mener har særlig stor verdi, tar museet imot ved donasjon som alternativ til at verket går tapt. På denne måten sparer de ressurser ved å ikke øke samlingen, og i dette konseptet må det aksepteres at verk kan gå tapt. Parkenes identitet er preget av kunstneren, og den kontekst den er skapt i og fungerer i. Det er også en faglig begrunnelse for at gjenstandene ikke flyttes til et museum.

Dette er et konsept som et nasjonalt senter for Outsider Art må drøfte og ta stilling til. Enda finnes det ikke oversikt over hva som finnes i Norge av Outsider Art, og det vil kunne gi logistikkutfordringer dersom mengden verk blir høy. Særlig sett opp mot at det allerede i dag er plassmangel ved Trastad Samlinger, og at samlingsforvaltning beslaglegger en stor del av budsjettet. Det er også grunn til å drøfte etiske problemstillinger omkring å innhente kunst fra alle regioner, ut av miljøer der de er skapt. Typisk for Outsider Art er at verkene ikke er produsert i den hensikt at det skal omsettes og flyttes på. De har ofte en stedsspesifikk tilknytning. Det er også et faktum at Outsider Art -kunstnere ikke så lett vil avgi kunstverkene, idet de knyttes tett til kunstners eget liv. Dette vil være viktig i forhold til forgjengelig/ephemeral og performativ kunst innenfor Outsider Art. Ved å ha praksis for å dokumentere Outsider Art, vil et nasjonalt senter sikre at oppgaven ble ivaretatt landet over. Og slik sikre verket, og gjennom det også bidra til holdningsendring omkring Outsider Art.

Dersom man velger å hovedsakelig ikke ta inn større mengder verk, og heller kun dokumenter og digitalisere verkene, vil man risikere at verket går tapt i tilfeller der det ikke er noen som har mulighet til å bevare og forvalte kunsten. Dette er også noe man må ta stilling til og det må vurderes om man også ved valg av å benytte slike dokumentasjonsprosjekter, også i enkelt tilfeller skal ta inn verk som står i fare for å gå tapt.

Uavhengig av om man velger å ta inn kunsten i tillegg til dokumenteringen og digitaliseringen av kunsten, vil det i arbeidet med et slikt dokumentasjonsarbeid og digitalisering også måtte tas hensyn til problemstillinger knyttet til teknologiske utviklinger og foredling av digitale lagringsverktøy. På grunn av digitale mediers korte levetid, skyldte teknologiske nyvinninger, må man for å unngå at materialet går tapt, lages en bevaringsplan for den digitale kopien av verket og informasjonen tilknyttet verket. Bevaringsstrategi (samlingsnett.no¹⁶) for det digitale materialet, må ta utgangspunkt i sikkerhet og langsiktighet.

4.1.6. Bevaring

Som museum har man ansvar for å sikre at samlingens oppbevares ved optimale forhold i henhold til klima, lys, vannskader, renhold, håndtering, brann, tyverisikring, og konservering, som sikrer bevaring av verket for fremtiden.¹⁷

Som nasjonalt senter for Outsider Art vil man ha ansvar for å forvalte og bevare en økende mengde nasjonal Outsider Art. I denne forbindelse vil det i tillegg til å kreve økt magasinplass som er

¹⁶ Nettsted for samlingsforvaltning. samlings.no

klimakontrollert, også trenges et eget mottaksrom, teknisk rom for konservering, samt fryserom for å hindre inntak av skadedyr. Per dags dato er det ikke direkte inngang i museet til magasinet.

Kompetansebehov

Det ble i januar 2018 ansatt fast konservator ved Trastad Samlinger som skal arbeide systematisk med samlingen. Som nasjonalt senter vil økt inntak av verk i samlingen, også kreve flere fagstillinger ved senteret som arbeider med samlingsforvaltning. Trastad Samlinger har i dag ikke teknisk konservator. Teknisk samlingskurator/samlingstekniker en naturlig del av et team for dette feltet. Særlig Outsider Art preges av å være laget av lett forgjengelig materiale, og med teknikker som ikke er kvalitetssikret i forhold til forringelse slik profesjonell kunst ofte er. Det har å gjøre med at Outsider Art er laget med andre intensjoner enn profesjonell kunst.

4.1.7. Tilgjengeliggjøring av samlingen

I henhold til ICOMs museumsetiske retningslinjer¹⁸ skal museets samling tilgjengeliggjøres. Tilgjengeliggjøring av samlingen kan foregå gjennom fysiske tiltak som utstillinger, inn-og utlån, og bruk av samlingene til f.eks. demonstrasjonsform, eller ved bruk av digitale applikasjoner og plattformer, som for eksempel digitalt museum.

Som et nasjonalt museum for Outsider Art, vil det i tillegg til å ha et fysisk sted hvor publikum kan oppsøke kunsten, også være viktig at samlingen tilgjengeliggjøres for et større nasjonalt publikum. I denne sammenheng blir tilgjengeliggjøring via utlån av verk og digitalisering, være viktige arbeidsområder ved at man tilgjengeliggjør samlingen også for et nasjonalt publikum som ikke har mulighet til å oppsøke kunsten ved en stedfastformidling.

Registrering og digitalisering

I tillegg til at digitalisering av samlingen på digitale applikasjoner og plattformer, vil kunne gjøre samlingen tilgjengelig for publikum som befinner seg andre steder i Norge, vil digitalisering av samlingen også gjøre det mulig å tilgjengeliggjøre større deler av samlingen enn gjennom for eksempel utstilling eller lignende. Outsider Art er som nevnt gjerne laget av skjøre materialer, og bruk av digitale plattformer gjør det her også mulig å kunne gi publikum tilgang til deler av samlinger som ellers vil være for skjør til utlån og bruk i utstilling.

Per dags dato, benytter Trastad Samlinger det digitale registreringssystemet Primus, som drives av kulturIT. Primus blir også benyttet av de andre avdelingene ved Sør-Troms Museum. Primus er et produkt av kulturIT og er derfor kompatibelt med digitale plattformen Digitalt Museum, og KulturPunkt. Dette medfører at man effektivt kan tilgjengeliggjøre samlingen på nettsiden Digitalt Museum, samt at det kan brukes i tilgjengeliggjøring av samlingen i formidling vis Kulturpunkt. Ettersom digitaliseringsarbeid, er en omfattende prosess bør det lages en plan for digitaliseringsarbeidet for det nasjonale senteret som er i tråd med det nasjonale formålet.

Innlån og utlån

En måte å tilgjengeliggjøre samlingen er blant annet gjennom utlån. Ved å kunne stille samlingen til rådighet for utlån får man mulighet til å vise kunsten til et større publikum og med dette også spre kunnskapen til et større publikum. Som et nasjonalt senter vil man ha et større ansvar for å spre kunnskap om Outsider Art til hele Norge og en utstrakt utlånspraksis vil her kunne bidra til at Norsk Outsider Art blir vist på en større skala både nasjonalt og internasjonalt. En utstrakt utlånspraksis vil forutsette at museets samling er registrert og systematisert. Flere av de større internasjonale Outsider

¹⁸ ICOM, ICOMs museumsetiske regelverk

Art-museene har lagt stor vekt på utlån av verk til andre museer. Bethlem Museum of the Mind har i tillegg til utlån av enkeltverk, også utlån av hele utstillinger¹⁹. Dette er noe som også etter hvert kan være aktuelt for et nasjonalt senter for Outsider Art for å kunne spre kunnskap om kunsten til flere steder i Norge.

I tillegg til utlån vil praktisering av innlån medføre at man vil kunne vise større utvalg Outsider Art og kunne sette den norske Outsider Art kunsten i en internasjonal sammenheng. Enkelte utenlandske Outsider Art museer har verk som er svært verdifulle og som også gjerne er svært skjøre, for at man som nasjonalt senter for Outsider Art skal kunne låne inn slike verk, stilles det høye krav til sikkerhet og bevaringsforhold hos utlåner, noe som må tas inn i betraktning ved et eventuelt nytt visningssted for Outsider Art.

4.2. Formidlingsmodeller

Formidling regnes som en av museets kjerneoppgaver, og omfatter de besøkendes møte med museet. Ved at Outsider Art generelt er lite kjent i Norge vil oppgaver rettet til formidling av dette være en sentral oppgave for et nasjonalt senter for Outsider Art. Formidling er også en oppgave som er nedfelt i Sør-Troms Museum, Trastad Samlingers strategiske plan, og vil være en viktig arbeidsoppgave framover.

4.2.1. Formidlingsfokus

Formålet med formidlingsaktiviteten ved senteret

Formålet med formidlingen er å skape forståelse og kjennskap til norsk Outsider Art, og på den måten løfte fram Outsider Art-kunsten og kunne gi den en plass på den norske kunstarenaen. For å få dette til er det viktig å spre *kunnskap* om kunstfeltet. Fagformidling vil derfor være en viktig oppgave for formidlingen. I tillegg til formidling av kunnskap om kunsten, så er også *kunstopplevelsen* viktig i seg selv, og formidlingsaktiviteten skal derfor også legge til rette for kunstopplevelser.

Et nasjonalt senter/museum for Outsider Art skal ha hele nasjonen som nedslagsfelt for formidling, og skal også ivareta en rolle knyttet til formidling i utlandet i samarbeid med aktører fra internasjonalt miljø. Begrepet mobil formidling benyttes her til å beskrive formidling utenfor Trastad Samlingers lokaler. I dette kapitlet er følgende punkter tatt med:

- Ramme for formidling
- Tidligere formidlingsaktivitet -Outsider Art ved Trastad Samlinger
- Mål for formidlingsaktiviteten
- Strategi for formidlingen
- Overordnede formidlingskonsepter
- Formidlingsformer, herunder mobile tilbud
- Målgrupper
- Aktuelle samarbeidsparter
- Modeller for formidling til barn/skoleelever
- Prioriterte tiltak

4.2.2. Ramme for formidling

Oversikt over hva som skal formidles

Ettersom det nasjonale senteret skal være et senter for Outsider Art vil det hovedsakelig være kunsten og kunnskaper om denne kunsten som skal stå i fokus for formidlingen. Kunsten skapes ikke i et

¹⁹ Bethlem Museum of the Mind. museumofthemind.org.uk

vakuum, og for kunsten som ble skapt på Trastad var også livet på Trastad gård og Trastad skole viktig for den kunsten som kom til uttrykk. Formidlingen av historien om Trastad gård og Trastad skole blir også relevante formidlingstema ved at de skaper en kontekst rundt kunsten.

4.2.3. Formidlingstema

Det vil her gis en oversikt over sentrale formidlingstema for et nasjonalt senter for Outsider Art. Formidlingstema er her inndelt i fagformidling og kunstformidling. Fagformidling refererer her til formidling av *kunnskap* til også et ikke akademisk publikum. Et eksempel på fagformidling kan være omvisninger. Kunstformidling henviser her til formidling der selve kunsten står i sentrum, og omfatter formidlingsopplegg med fokus på betraktning av kunsten, samt kunstworkshoper. Dette er ikke et absolutt skille, og et gitt formidlingsopplegg vil gjerne kunne omfatte både kunnskapsformidling og kunstformidling. Denne inndelingen er derimot gjort for å løfte de ulike temaene tydeligere fram, og for å gjøre presentasjonen av temaene mer oversiktlig.

Dette er fagformidling:

- Kunnskap om kunsten som ble laget ved Trastad skole og dens kunstnere
- Kunnskap om historien til Trastad gård og til den kunstneriske skoleaktiviteten og ramme rundt kunsten
- Kunnskap om nyere Outsider Art og dens kunstnere
- Kunnskap om kunstsjangeren Outsider Art og undergrupper (det kan inkludere naiv art, folk art)
- Kunnskap om Outsider Art i dag

Dette er kunstformidling:

- Opplevelse av kunstverkene som ble laget ved Trastad skole
- Opplevelse av kunstnerisk aktivitet og skaperglede
- Opplevelsen av kunstneriske teknikkene (utforskning og mestring gjennom aktivitet)
- Opplevelse av nyere Outsider Art– verk

4.2.4. Tidligere/nåværende formidlingsaktivitet

Trastad Samlinger har gjennom 20 år arbeidet med å formidle historien om Trastad gård og den norske Outsider Art-kunsten. Gjennom denne formidlingsaktiviteten har man opparbeidet seg nyttig kunnskap og erfaring knyttet til formidling av temaet. Denne kunnskapen og erfaringen vil være et nyttig og viktig grunnlag for den formidlingsaktiviteten som vil finne sted ved et fremtidig senter for Outsider Art.

Trastad Samlinger har, gjennom sine 20 år, gjennomført formidlingsopplegg rettet mot barnehager, skoleelever, studenter, og eldre. Den gruppen som det har vært gjennomført flest formidlingsopplegg, er barn og unge. Trastad Samlinger har i denne forbindelse også utarbeidet egne formidlingsopplegg som er rettet mot mennesker med særskilte behov. Per dags dato finnes det fem faste formidlingsopplegg for skoleelever og to for barnehager. Tre av skoleoppleggene er rettet mot elever med særskilte behov.

I tilnærmingen til mennesker med særskilte behov har Trastad Samlinger gjennom sitt arbeid med disse formidlingsoppleggene utforsket ulike måter å utøve formidlingen på, for denne gruppen. I produksjonen *Du(kk) og meg – et dukketeater* er opplegget utformet i henhold til et prinsipp om omvendt integrering. Omvendt integrering innebærer at eleven/elevene med særskilte behov kommer alene dag 1, og sammen med resten av klassen på dag 2. Elevene med særskilte behov vil da få et fortrinn, samtidig som de blir trygge i situasjonen og kan bidra i gruppen med kunnskaper og ferdigheter i forhold til aktiviteten. Mens formål med denne tilnærmingen, har vært å skape mestring

i en situasjon med medelever uten særskilte behov for tilrettelegging, har produksjonen *Mine spor i verden rettet* seg mot å skape et rom hvor enkeltelevens evner og muligheter står i sentrum og hvor mestringen er knyttet til egen prestasjon, ikke til prestasjon i forhold til andre. I *Mine spor i verden*, som er en produksjon som ble utarbeidet og gjennomført under prosjektperioden, foregår dermed aktiviteten i en mindre gruppe hvor alle elevene er elever med særskilte behov. Begge de to nevnte produksjonene er turnebaserte og kan gjennomføres på et større regionalt og nasjonalt nivå.

I alle skole- og barnehageoppleggene kombineres kunnskapsformidling med kunstformidling, og flere av oppleggene inneholder en workshop. I formidlingsoppleggene har man vektlagt at det skal være *et bånd* mellom selve opplegget og Outsider Art og/eller historien til Trastad gård. I formidlingsopplegg som for eksempel inneholder workshops har det vært viktig at workshopen skal være knyttet til Outsider Art eller Trastad gård/Trastad skoles historie, for eksempel ved at man får prøve seg på en kunstteknikk som ble benyttet ved Trastad skole, eller som er vanlig å benytte blant Outsider Art-kunstnere. Dette båndet mellom formidlingsoppleggene og Outsider Art (innforstått både nyere Outsider Art og kunsten fra Trastad skole/Trastad Design) er viktig å videreføre i formidlingsaktiviteten ved et nasjonalt senter for Outsider Art.

4.2.5. Overordnede formidlingskonsepter

Mobil formidling

Ettersom senter for Outsider Art skal være nasjonalt, er det viktig at man får formidlet Outsider Art også i andre regioner i Norge. En måte å nå ut med formidlingen av Outsider Art, nasjonalt er å benytte mobile formidlingstiltak.

En måte å gjøre dette på, er å skape mobile formidlingsopplegg som kan transporteres eller på annen måte distribueres rundt i landet. Dette kan være større vandreutstillinger eller at det produseres ferdige formidlingsopplegg som kan sendes på turné, for eksempel som et tilbud innenfor Den kulturelle skolesekken²⁰ (DKS), slik som ved Nasjonalmuseets²¹ produksjoner. Dersom man lager vandreutstillinger, er det en fordel at det følges opp med en tilstedeværelse, og det lages et formidlingsopplegg som følger utstillingen slik at utstillingen også bidrar til å spre kunnskap om Outsider Art. Som erfart gjennom gjennomførelse av DKS-turne i regionen, er det svært tidkrevende og ressurskrevende å reise rundt over lengre strekninger med en formidler. For å kunne nå ut med produksjonen på et bredt nasjonalt plan, vil det være en fordel å kunne benytte regionale formidlere til å gjennomføre formidlingsopplegget. Det vil her være en fordel å benytte eksisterende infrastruktur som eksempelvis de regionale kunstnerstyrte kunstnersentrene²² (kunstformidlere) og DKS (distribusjon og formidling av kunsttilbudet til elevene). Ettersom det allerede finnes en landsomfattende infrastruktur knyttet til DKS-ordningen, vil dette være en kanal som vil være spesielt godt egnet til å nå ut til hele landet. I henhold til DKS-ordningen er det fylkeskommunene som ivaretar ansvaret for programproduksjon i egen region. Det er ovenfor denne gruppen at produksjoner kan forventes solgt inn. DKS-tilbud kan presenteres direkte ovenfor den enkelte fylkeskommuner, eller på en nasjonal arena dersom den vinner frem. Outsider Art-produksjonen bør fortrinnsvis være kunstrettet, og ikke kulturarvproduksjoner, ettersom flere fylkeskommuner har kanalisert kulturarvprogrammet gjennom egne museer. Outsider Art-produksjoner vil kunne skille seg ut som et nytt produkt i og med at Outsider Art er et ukjent kunstfelt i Norge. Det vurderes som viktig at kunnskap og erfaring med Outsider Art når ut til unge mennesker, fordi det angår samfunnet.

²⁰ Troms fylkeskommune, *Den kulturelle skolesekken* kulturitroms.no

²¹ Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, Landsdekkend program. nasjonalmuseet.no

²² Kunstnersentrene i Norge. kunstnersentrene.no

Landets kunstmuseer vil kunne være en ønsket og relevant arena for vandreutstilling. Utstillingen vil da være sikret profesjonelle rammer, noe som et nasjonalt senter skal ha fokus på.

En annen måte å arbeide mobilt på er å arrangere mindre workshoper med lokale Outsider Art-kunstnere rundt om i Norge. Ved å bruke lokale kunstnere vil man kunne bidra til å skape lokal tilhørighet til feltet rundt om i Norge. Ved slike workshoper kan man både invitere Outsider Art-kunstnere og profesjonelle kunstnere som skal arbeide likestilt sammen og som ved endt workshop arrangerer en felles utstilling. En slik workshopmodell ble prøvd ut i Harstad av Trastad Samlinger og Sør-Troms Museum gjennom prosjektet «Tilbake til tingene» i Outsider Art Street Gallery. Som man erfarte ved prosjektet «Tilbake til tingene», vil slike prosjekter kunne bidra til å både synliggjøre og formidle Outsider Art, samtidig som man ved å ha profesjonelle kunstnere som arbeider sammen med Outsider Art kunstnere, også er med på å skape forståelse og respekt for Outsider Art kunstnere blant profesjonelle kunstnere. Dersom man gjennomfører en slik modell er det dermed viktig at man reflekterer over dette når man velger ut kunstnerne som skal delta i workshopen. Som man erfarte i «Tilbake til tingene» er det også tidkrevende og resurskrevende å gjennomføre slike workshoper og det vil stille sterke krav til lokal aktivitet og ansvar. Det vil også måtte finnes en økonomisk løsning som sikrer både modellen og de ulike tiltakene.

Generelt vil mobile formidlingsopplegg stille et høyere krav til samarbeid med lokale aktører rundt om i Norge, noe som på den ene siden vil kunne bidra til å skape nettverk og forståelse for denne kunsten. På den andre siden vil slike samarbeid med lokale arenaer rundt om i Norge også kunne være særlig tid- og resurskrevende. Ved at mobil formidling er mer flyktig enn en sted-fast formidling, og ikke gir den samme stabile base for formidlingen slik som ved et sted-fast anlegg, vil det være viktig at de mobile formidlingstiltakene som tilbys både gir en god opplevelse og kunnskapsspredning av Outsider Art, samtidig som de ikke må bli for resurskrevende. Dersom man kun har mobile formidlingstiltak vil de som er interessert i kunsten ikke har noe fast sted å oppsøke, noe som vil kunne medføre at tilgjengeligheten til kunsten blir begrenset.

4.2.6. Flyttbar midlertidig formidling

En annen måte å arbeide nasjonalt og mobilt på er ved å opprette et reisende galleri som flytter inn i tomme lokaler for å skape et galleri for en kortere periode, før man flytter videre til neste by og det neste tomme lokale, også kjent som «pop-up»-gallerier. Fordelen med dette konseptet er at man kan nå ut til flere steder i Norge på lang sikt, og på den måten kunne skape bevissthet og spre kunnskap om Outsider Art rundt i landet. Utfordringen med dette konseptet er at, selv om formidlingen er mindre flyktig enn det «mobile»-konseptet, så blir allikevel aktiviteten flyktig. Og man kan få som resultatet at det miljøet og den interessen man har greid å skape på stedet, forsvinner når pop-up-galleriet flytter seg til neste by. Som erfaringen med Outsider Art Street Gallery viste, er det også ressurskrevende å bygge opp og drive et galleri og ved at galleriet kun skal eksistere en kortere periode, vil det gjerne kreve mer enn man får igjen i utbytte.

4.2.7. Stedsfast formidling

Stedsfaste formidlingsbaser skaper et stabilt rom for formidlingen, og gjør det lettere for interesserte å oppsøke kunsten. Det tar ofte tid å innarbeide seg på et nytt sted og ved å ha et fast sted hvor formidlingen forgår, vil det være lettere å skape et miljø, en bevissthet og en interesse blant folk på stedet.

Outsider Art er kunst som gjerne er laget av skjøre materialer, noe som medfører at denne kunsten lett kan ødelegges under mobile formidlingstiltak. Et sted-fast formidlingssted, vil med dette gjøre at de besøkende får tilgang til kunst som ellers vil være for skjør til å sendes rundt. En sted-fast formidlingsbase vil også gjøre det lettere å bygge opp gode formidlingsfasiliteter og

formidlingsrammer som passer for formidlingsopplegget, noe som vil gjøre at det også vil være lettere sikre kvaliteten på formidlingsopplegget med sted-fast formidling.

En ulempe med å ha sted-faste formidlingsbaser er at det kan skape begrensingen på å nå ut fysisk til andre steder i Norge fordi det binder opp ressurser som økonomi og bofast personale. Det at hovedaktiviteten er knyttet til et fast sted og det at man ikke fokuserer på fysisk tilstedeværelse rundt om i Norge, trenger derimot ikke bety at man ikke er nasjonale. Det psykiatrihistoriske museet, Betlehem Museum of the Mind som har få formidlingsopplegg hvor de reiser ut, har heller fokusert på å få de besøkende til å komme til museet. De besøkes årlig av psykologielever fra hele landet og har på den måten fått et nasjonalt omfang.

Selv om man er sted-faste og ikke reiser ut, kan man også drive utadrettet formidlingstiltak gjennom blant annet digitale ressurser. Betlehem Museum of the Mind, har flere digitale læringsressurser som er tilgjengelig på nett, i tillegg til at man gjennom nettsiden også har tilgang til lydklipp og oversikt over verk i samlingen. Betlehem Museum of the Mind driver også med utlån av verk til andre museer som er en måte å tilgjengeliggjøre samlingen og spre kunnskap. Utlån, vil tematiseres nærmere under delkapittelet samlingsforvaltning.

4.2.8. Formidlingsformer

Det finnes ulike former for formidlingsaktiviteter som det er viktig å arbeide med i et fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art. Disse formidlingsformene kan deles inn i utforming, muntlig formidling, skriftlig formidling og andre formidlingsformer. Under utforming ligger utstillingskonsepter og utstillingsutforming. Her vil interaktive utstillinger og digital formidling være et sentralt punkt. Dette vil drøftes nærmere i kapittel Utstillingskonsepter og utstillingsutforming.

Muntlig formidling omfatter den delen av formidling som krever en formidler. Skriftlig formidling vil derimot være publisering av fagbøker, fagskrifter og tekster til nettsiden og sosiale medier. Det finnes også annen formidling som ikke passer inn i de tre øvrige kategoriene, dette vil blant annet være produksjon av videoer og gjennomføring av prosjekter. For å få til en god formidlingsaktivitet ved et fremtidig senter for Outsider Art vil det være viktig å få en god aktivitet på alle disse formidlingsformene, og å finne ut hvordan disse kan komplementere og løfte hverandre opp til å sammen få til et godt helhetlig formidlingstilbud.

4.2.9. Målgrupper

Hvilken form formidlingen skal ta og hvordan formidlingen skal foregå, avhenger av hvem som er målgruppen for formidlingen. Utformingen av formidlingen ved et fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art, vil derfor avhenge av om man velger å spisse seg inn mot enkelte målgrupper og hvilke disse blir, og eventuelt hvor mye man velger å spisse seg inn. Det er for eksempel en mulighet å ha noen utstillinger og formidlingsopplegg som retter seg inn mot enkeltgrupper, samtidig som man også har utstillinger og formidlingsopplegg som retter seg inn mot et større publikum.

Det gis her en oversikt over aktuelle målgrupper for formidling ved et fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art. Dette er ikke en utelukkende liste, og det vil kunne være målgrupper som her ikke er nevnt som man senere vil se at vil kunne være relevante målgrupper.

4.2.10. Barn og unge

I arbeidet med et nasjonalt senter for Outsider Art er det viktig å tenke langsiktig. Ved å kunne skape gode kunstopplevelser og en forståelse for denne kunstsjangeren blant barn og unge, vil man kunne legge grunnlaget for at den kommende generasjonen kan få interesse for denne kunsten og være med på å gi et rom til denne kunsten. I barn og unges liv i dag står ofte teknologien sentralt, og mange barn og unge er også opptatt av det teknologiske. Ved å rette formidlingen ved det fremtidige nasjonale

senteret mot barn og unge, vil det medføre at man gjerne strekker seg ekstra for å tilby teknologiske formidlingsopplegg/utforminger, noe som vil bidra til utvikling innenfor teknologiske formidlingsløsninger. På den måten vil senteret kontinuerlig kunne forbli dagsaktuelle. En utfordring med et slikt konsept, er at det er kostnadsdrivende å følge opp omkring teknologisk utstyr og innhold.

Trastad Samlinger har også god erfaring med å arbeide med formidling til skoleklasser og barnehager, mens teknologi vil være et nytt verktøy å ta i bruk.

Et nasjonalt senter for Outsider Art må ha ambisjon om å skape en produksjon for Den kulturelle skolesekken, som på sikt kan realiseres i hele landet med lokale formidlere, eksempelvis fra frilansfeltet.

4.2.11. Mennesker med særskilte behov

Ettersom Outsider Art blant annet omfatter kunst som er laget av mennesker med særskilte behov, og at historien knyttet til den kunstneriske aktiviteten på Trastad gård omfatter deres historie, vil det være viktig å arbeide med å tilgjengeliggjøre denne kunsten og historien for denne gruppen. Trastad Samlinger har igjennom årene laget ulike formidlingsopplegg for denne gruppen, og det vil også være sentralt å arbeide mot denne gruppen også fremover. I tillegg til å lage tilrettelagte formidlingsproduksjoner, vil det også være viktig å arbeide med inkluderende utforming i utstilling og bygg.

4.2.12. Familier

Barnefamilier er en viktig publikumsgruppe for et nasjonalt senter for Outsider Art. For øyeblikket er utformingen av utstillingen ved Trastad Samlinger rettet mot et voksent publikum. Outsider Art Street Gallery, som var et ettårig prøvegalleri innenfor konseptet pop up, hadde programform med skiftende kunstutstillinger. Dette medførte at det hele tiden kom noe nytt og spennende, samtidig som det også åpnet opp for at noen av utstillingene kunne ha et litt mer lekent uttrykk. Dette har resultert i at utstillingene her til tidvis også kunne tiltrekke seg enkelte barnefamilier, selv om de ikke er direkte var rettet mot barn.

Ved Trastad Samlingers utstillinger i Kvæfjord er det med unntak av spesielle arrangementer eller skoleopplegg, ikke er noe opplegg eller tilrettelegging for barn i museet. Dette gjør at museet slik det er i dag er lite attraktivt for barnefamilier som besøkstallene gjenspeiler. Ved at museet ikke er tilrettelagt for barnefamilier medfører det at voksne som gjerne kunne tenke seg å dra på museet ikke kommer fordi barna ikke har noe interesse eller glede av å komme.

Ved å rette seg mot barnefamilier i formidlingsaktiviteten ved et fremtidig senter vil man kunne gjøre senteret mer attraktivt for besøk for både barn og voksne. Formidlingen bør her bygges opp på en slik måte at man ikke trenger en formidler for at det skal være givende for både barn og voksne å komme til senteret.

4.2.13. Eldre

Eldre utgjør allerede en stor andel av de besøkende ved Trastad Samlinger. I juli i 2017 var om lag en av tre av de ordinære besøkende ved Trastad Samlinger pensjonister. Per i dag finnes det ikke noen konkrete formidlingsopplegg til denne gruppen, men det arbeides med å utarbeide et av skoleoppleggene til å bli et opplegg som kan passe eldre. Dette er en gruppe som man, ved siden av andre grupper, kan ta med seg videre inn i et fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art. Det å utvikle et konsept for Den kulturelle spaserstokken for formidling i Norge, vil være et mulig, mobilt tiltak.

4.2.14. Faggrupper

Det vil finnes flere grupper som har en interesse i tema som er knyttet til Outsider Art og temaer som er direkte eller indirekte relatert til kunst fra Trastad skole. Dette vil for eksempel være grupper med mennesker som har interesse for pedagogikk, sosial- og omsorgshistorie og kunstinteresserte. Ved Trastad Samlingers lokaler i Kvæfjord har det i henhold til slike grupper av faginteresserte, hovedsakelig vært grupper med en interesse for helse og omsorgshistorie som har kommet til Trastad Samlinger, samt noen enkelte grupper med mennesker med interesse for pedagogikk. Ved Outsider Art Street Gallery har det derimot vært flere fra gruppen med kunstinteresserte. Men det finnes allikevel et større potensial i henhold til denne gruppen, og en ambisjon ved et fremtidig nasjonalt senter bør her være å kunne nå ut til denne gruppen i større grad enn det som har blitt gjort så langt. Pedagogiske anlagte, tverrfaglige vandrestillinger basert på den både den kunsthistoriske og den kulturhistoriske samlingen og historien, vil kunne møte et interessert publikum ute i landet.

4.2.15. Aktuelle samarbeidsparter

For å kunne gjøre formidlingsaktiviteten nasjonal vil det være viktig å arbeide seg inn mot enkelte samarbeidsparter. Det finnes ulike infrastrukturer innenfor kultur og kunst, og det er hensiktsmessig å avklare også dette under utviklingen av mobile programmer. Kunstmuseer eller kulturhistoriske museer med utstillingshaller er profesjonelle arenaer, utvalgte festivaler en annen, som vil kunne være relevant til spesifikke publikumstilbud. Det frie kunstfeltet er relevante parter, særlig i prosjekt sammenheng og som formidlere. Det finnes allerede flere kunstnere i Norge som driver med kunstformidling på skoler. Dette er aktører som igjennom flere år har opparbeidet seg nyttig erfaring med kunstformidling mot bestemte målgrupper. Ved å kunne engasjere disse kunstnerne vil det gjøre det enklere å kunne gjennomføre formidlingsaktiviteter andre steder i Norge. For eksempel er det en mulighet å lage mobile formidlingsopplegg som man sender til disse kunstnerne i ulike deler av landet.

Den kulturelle skolesekken har en vel innarbeidet infrastruktur som når ut til alle skoler, derfor bør dette nettverket vurderes kontakt med. Fylkeskommunene har egne nettverk som også kan være aktuelle i arbeidet med å skape nettverk og samarbeidsparter. Det er i prosjektet drøftet ideer for samarbeid omkring utvikling, utprøving og distribusjon av DKS-produksjoner med Troms fylkeskommune, Kultur i Troms. Kultur i Troms ser mulighet til å gjøre en lokal prøveturné dersom Trastad Samlinger utvikler en ny Outsider Art-produksjon rettet mot hele elevgruppen.

4.3. Forskning og kunnskapsformidling - sentrale elementer

Forskning fremheves i flere stortingsmeldinger som et sentralt tema innenfor den museale virksomheten. I tillegg til å være viktig for museets øvrige oppgaver, er forskning også viktig for museets samfunnsrolle. I Sør- Troms Museum, Trastad Samlingers strategiske plan, inngår forskning som et av de prioriterte arbeidsområdene for Trastad Samlinger. Ved et nasjonalt senter for Outsider Art vil også forskning være sentralt i arbeidet med å utvikle kunnskap på feltet, noe som vil være viktig for senteret som faglig ressurs.

I den følgende teksten vil det gis et innblikk i forskning og kunnskapsformidling som vil kunne være relevant ved et nasjonalt senter for Outsider Art. Forskning vil i dette dokumentet forstås som kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap. Forskning skal være basert på problemformuleringer, anerkjent vitenskapelige metode og teoretiske forankring og skal formidles i vitenskapelig form.

4.3.1. [Forskning på Outsider Art](#)

Kunstfeltet Outsider Art/Art Brut er godt etablert internasjonalt, også innenfor forskning. Til tross for dette, er det gjort svært lite forskning på denne type kunst i Norge. Et fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art som skal være en faglig ressurs og en kompetansebase i Norge, må kunne legge til rette for forskningsaktivitet, opparbeide forskningsfokus og gå i spissen for utvikling og kunnskapsformidling på feltet. Dette avsnittet vil gi en oversikt over relevante perspektiver for forskning ved et fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art, og skal gjøre rede for:

- Overordnede mål for forskningen
- Forskningsfokus
- Tilgjengelig materiale for forskning
- Aktuelle samarbeidsparter og nettverk
- Bibliotek/faglitteratur
- Kunnskapsformidling
- Prioriterte tiltak rettet mot forskning

4.3.2. [Forskningsfokus](#)

[Formålet med forskningsaktiviteter ved senteret](#)

Formålet med forskningen skal være å bidra med ny kunnskap som i sin tur kan legges til grunn for videre utvikling innenfor feltet Outsider Art. Det er viktig at forskningen deles med andre miljøer, særlig mot kunstfelt der Outsider Art i dag ikke inkluderes. Forskningen skal kunne skape debatt og diskusjon. Forskningen skal bidra til ny innsikt, en bredere forståelse på Outsider Art-feltet i Norge, og bevegelse og utvikling på feltet.

4.3.3. [Fagperspektiv på forskningen](#)

Et nasjonalt senter for Outsider Art skal skape økt forståelse og innsikt om Outsider Art som kunstfelt, og særlig sette kunsten i sentrum for senterets forskningsaktivitet. Fagemner som kunsthistorie, kunstkritikk og lignende, vil derfor være sentrale innfallsvinkler til forskningen.

Pedagogikk, kulturhistorie, politikk og sosialhistorie er også fagfelt som kan kaste lys over enkelte forskningsspørsmål som er relatert til Outsider Art, og vil i den grad også være relevante fagretninger for forskningen. Dette vil for eksempel gjelde forskningsspørsmål knyttet til kunstnerskap med kunstnere som kom fra Trastad gård, og der de kulturhistoriske-, politiske-, pedagogiske- og sosialhistoriske rammene var med på å påvirke den enkeltes kunstnerskap. Det vil også være gjeldende i forskningsspørsmål som er knyttet til den norske Outsider Art-kunsten sin plass på den norske, offentlige kunstarenaen i dag, der tema som makt og politiske føringer spiller en rolle.

4.3.4. [Nasjonalt og internasjonalt forskningsperspektiv](#)

Ettersom det fremtidige senteret for Outsider Art skal være nasjonalt, vil det være naturlig at forskningsaktiviteter ved senteret fokuserer på den norske Outsider Art-kunsten. Den historiske Outsider Art-samlingen fra Trastad skole skiller seg ut blant andre lands Outsider Art/Art Brut-samlinger med hensyn til kontekst. Slik sett vil den være interessant i et internasjonalt perspektiv. Også dagens Outsider Art i Norge har ventelig et potensial innenfor forskning ettersom oppmerksomhet omkring Outsider Art i Norge har vært lav, nesten fraværende, sammenlignet med andre land det er naturlig å sammenligne seg med.

Derimot er forskningsproduksjonen omkring Outsider Art godt etablert i forskningsmiljøer andre steder i verden. Museer med signifikante Art Brut/Outsider Art -samlinger bidrar innenfor forskning og publisering. Ved Sammlng Prinzhorn (Art Brut-samling basert på materiale fra tidligere psykiatriske

sykehus i tysktalende land) foregår eksempelvis en betydelig forskningsaktivitet i regi av Universitetsklinikken i Heidelberg.

Outsider Art utarter seg ulikt i de ulike landene. Det benyttes gjerne ulike betegnelser om kunst som kan inngå i betegnelsen Outsider Art, slik som det opprinnelige begrepet Art Brut, videre ITE-Art (benyttet i Finland om begrepet *ny folkekunst* ITE: Itse Tehty Elämä/Self made life), Folk Art og Naiv Art. Det er særlig i Finland og USA at Folk Art- og Naiv Art-sjangeren knyttes til Outsider Art. I den forbindelse vil det å se den norske Outsider Art-kunsten opp mot internasjonale Outsider Art-strømninger, være noe som vil gi større kunnskap om Outsider Art i Norge, samtidig som det er med på å sette den norske Outsider Art-kunsten inn i en større sammenheng.

4.3.5. [Forskning på fortidig og nåtidig Outsider Art](#)

Forskningen på Outsider Art skal ha en samfunnsfunksjon, og det er derfor relevant å fokusere på forskning som bidrar til å øke kunnskapen om hvordan Outsider Art utarter seg i Norge i dag, samt gir redskaper til hvordan man kan arbeide med teamet i framtiden. I den forbindelse vil nåtids- og framtidsfokus stå sentralt i en forskningsaktivitet ved det framtidige senteret. Forskning på historisk materiale vil også kunne bidra til å skape rammer for dagens Outsider Art, eksempelvis vil forskning på det historiske materialet knyttet til Trastad Samlinger kunne bidra med å kaste lys over hvordan Outsider Art-feltet og dens plass i samfunnet har endret seg til i dag.

For å få et innblikk i hvordan Outsider Art framtrer i Norge i dag vil det være relevant som forskningsperspektiv å se nærmere på dagens rammer for Outsider Art. Dette vil kreve at senteret tidlig får på plass tilstrekkelig kunnskap om hva som finnes av Outsider Art aktivitet og Outsider Art-kunst, i Norge. Forskningsoppgaver som bidrar til å få på plass og utdype kunnskapsgrunnlaget, vil derfor være viktig å prioritere i startfasen. Den nye Outsider Art-samlingen, innkjøpt fra primært nålevende kunstnere, vil i slik sammenheng også være relevant.

I forbindelse med forskning på historisk Outsider Art-materiale vil forskning på arkivmateriale knyttet til den kunstneriske aktiviteten ved Trastad skole eller annet arkivmateriale som er knyttet til kunstnerisk aktivitet, kunne kaste lys over rammene for hvordan utvikling av Outsider Art-kunstnere fra før til nå har utartet seg og på den måten være med på å lage en bakgrunn for den kunstneriske aktiviteten som finnes i dag.

Ved at samfunnet endres, endres også synet på kunst og de rammene som kunsten skapes innenfor. Fra Outsider Arts tidlige røtter i Art Brut, og kunst fra psykisk syke i Europa fra første halvdel av 1900-tallet til dagens Outsider Art, har synet på denne kunsten endret seg, og på den måten har også rammene for denne kunsten endret seg. I den forbindelse vil det være interessant å se nærmere på eldre Outsider Art-samlinger, og hvordan disse framtrer i henhold til Outsider Art i dag.

4.3.6. [Tilgjengelig materiale for forskning](#)

[Arkivmateriale og gjenstandsmateriale ved Trastad Samlinger](#)

Trastad Samlinger har et stort arkiv- og gjenstandsmateriale som omfatter den kunstneriske aktiviteten fra Trastad skole. Dokumentasjonsmateriale som er oppbevart ved Trastad Samlinger:

- Kunstsamling etter Trastad skole
- Foto knyttet til skolens kunst tilbud. Ikke digitalisert
- Filmer knyttet til kunstaktiviteten ved Trastad skole
- Rapporter laget av pedagog Sigvor Riksheim, Trastad skole
- Tegninger, materialer, tekstiltrykk. Stort omfang

- Trykkplater i linoleum
- Digitaliserte dias/foto av kunstgjenstander/ hele samlingen, tilknyttet en første registrering

Arkivmateriale oppbevart ved Statsarkivet, Tromsø:

- -Trastad gård (det sist innsendte fra STMU var ikke med i katalog i 2017)
- -Skoledirektøren i Troms
- -Fylkesmannen i Troms
- -Troms fylkeskommune

Nåværende arkiv/gjenstandsmateriale i et fremtidig nasjonalt senter må systematiseres, noe digitaliseres, og gjøres tilgjengelig før forskere kan ha adgang.

4.3.7. Kartlegge hvilke samlinger og materiale som finnes i Norge

Et nasjonalt senter for Outsider Art skal se på helheten i forskningsmaterialet i Norge, og må etablere en infrastruktur som gjør at senteret i fremtiden også kan ta en overordnet rolle i å synliggjøre og informere om hva som finnes nasjonalt. Dette krever at det gjøres en kartlegging av hva som finnes av mulige samlinger i nettverket for medisinske museer, tidligere institusjoner for psykisk utviklingshemmede, samt i psykiatriske sykehus. Det må også klargjøres hva som er knyttet til en mulig forskertilgang i deres arkiver.

I februar 2018 ble det startet opp et kartleggingsarbeid ved Trastad Samlinger som omfatter historiske kunstsamlinger etter psykiatriske sykehus og sentralinstitusjoner for psykisk utviklingshemmede i Norge. Kartleggingens formål var å skape en oversikt over hvor i Norge det finnes Outsider Art-samlinger, finne omfanget av disse samlingene, og skaffe tilstrekkelig grunnlag til å vurdere om samlingene bør sees i sammenheng med eldre, norsk Outsider Art. Kartleggingen ble satt i gang som del av prosjekt *Konsept nasjonalt senter for Outsider Art* for å fremskaffe et visst inntrykk av hva som eventuelt finnes av Outsider Art andre steder i landet. Det vil være av betydning for et nasjonalt senter å ha en mest mulig komplett oversikt over hva som finnes av materiale i landet. En annen hensikt var å prøve ut en arbeidsform og verktøy knyttet til kartlegging av eldre samlinger. En slik undersøkelse sprer også informasjon om det pågående arbeidet ved Trastad Samlinger, det skaper kontakt mellom relevante miljøer, og det bidrar til bevisstgjøring omkring feltet Outsider Art.

I forbindelse med kartleggingen tok Trastad Samlinger kontakt med forvaltere av historien til psykiatriske sykehus og sentralinstitusjoner for psykisk utviklingshemmede per telefon, for så å tilsendes et spørreskjema om en eventuell Outsider Art samling og historie om en eventuell kunstnerisk aktivitet. I løpet av prosjektperioden har Trastad Samlinger kontaktet fem forvaltere av historien til psykiatriske sykehus og to forvaltere av historien til tidligere institusjoner for utviklingshemmede. I tillegg til en oversikt over funnene fra kartleggingen er det også utarbeidet en oversikt over tidligere institusjoner og psykiatriske sykehus i Norge som man kan benytte i videre kartlegging etter prosjektets slutt.

4.3.8. Erfaringer fra kartleggingsarbeidet

Ettersom flere av de tidligere institusjonene for psykisk utviklingshemmede og de psykiatriske sykehusene ikke hadde eget museum, var det til tider vanskelig å finne ut hvem som forvaltet historien til de ulike institusjonene og sykehusene, og om det fantes noe samling av Outsider Art-verk. I forbindelse med historien til de tidligere psykiatriske sykehusene viste det seg at denne historien ofte ble forvaltet av sykehusene selv. I noen tilfeller fantes det her sykehusmuseer. Disse var gjerne situert

i sykehuset eller på annen måte lå under sykehusets drift. De fleste av disse sykehusmuseene er kun åpne på forespørsel eller består av en enkel, åpen, ubemannet utstilling i et av rommene på sykehuset. Arbeidet med forvaltningen av sykehusets historie og det enkelte sykehusmuseet gjennomføres her ofte av ildsjeler og frivillige og ble gjerne igangsatt i forbindelse med et sykehusjubileum. Ved flere av sykehusmuseene gjennomføres gjerne museumsarbeidet av frivillige og pensjonister og fokuset for det museale arbeidet har generelt hatt et medisinskhistorisk fokus.

Ved at sykehusmuseene ofte ligger under sykehusets ledelse, er de gjerne blitt stående utenfor museumskonsolideringsprosesser og ofte er det ikke ansatt personer med museumsfaglig bakgrunn ved museet. Enkelte av sykehusmuseet mottar derimot hjelp og/eller veiledning fra museumsfaglig kompetanse fra næromliggende museum. Dette omfatter eksempelvis hjelp eller veiledning med registreringsarbeid.

Ettersom sykehusmuseene i flere tilfelle drives av frivillige ildsjeler og ikke ligger inn under noe større museum, har det hendt at kunnskapen om sykehusets historie og samlingen forsvinner med enkeltpersoner. Dette medfører at det kan være vanskelig å få tilgang til disse samlingen og historien for en utenforstående, for eksempel en forsker. Ofte går det dermed mye tid med til å finne ut hvem man skal kontakte for å få tilgang til samlingen og historien.

Til tross for at det har vært ulike former for kunstneriske aktiviteter ved flere av de psykiatriske sykehusene og at det finnes noe pasientkunst i de ulike museenes samling, er kunnskapen om disse verkene liten ved sykehusmuseene, noe som reflekterer det faktum at kunsten ikke har vært et fokus for museets arbeid. Ved flere av museene har det derfor vært vanskelig å få informasjon om de har Outsider Art i sine samlinger og omfanget av eventuelle verk. Mangel på kunnskap om pasientarbeidet i samlingene og den tidligere kunstneriske aktiviteten har også medført at det har vært vanskelig for de enkelte museene å svare på spørreskjema som sendes ut. Ved museene som drives av frivillige, har tidsmangel også vært noe som har medført at det har vært vanskelig å få svar på spørreskjema. Ofte har det vært mest fruktbart å få innsamlet informasjon per telefon.

I henhold til historien til de tidligere institusjonene for utviklingshemmede, finnes det foruten om Trastad Samlinger, tre museer som har et større fokus på denne historien. Disse museene har museumsfaglige ansatte eller er tiltenkt å inngå i et større museum med museumsfaglig kompetanse. Ved institusjonene som tematiseres ved disse museene, har det vært skole og arbeidsstue. Museene som Trastad Samlinger har vært i kontakt med, har gjenstander fra denne aktiviteten, men hvor vidt det er Outsider Art verk, må undersøkes. Når historien forvaltes av museer med museumsfaglige ansatte er det større sannsynlighet for at gjenstandene i større grad er registrert og det er lettere å få tilgang til historien og samlingen for en utenforstående. Museet inngår også da i et større museumsfaglig nettverk og er ikke i samme grad avhengig av enkeltpersoner og det er derfor lettere å finne ut hvem man skal kontakte for å få informasjon om samlingen.

4.4. Anbefaling i forhold til videre arbeid

Kartleggingen som ble gjennomført i prosjektperioden har vist at det har vært gjennomført kreativ/kunstnerisk aktivitet ved flere av de psykiatriske sykehusene, og det kan se ut til at det finnes flere enkeltverk fra pasienter ved flere av sykehusene og sykehusmuseene. Mangelen på oversikt over omfanget av disse pasientarbeidene gjør at det per dags dato er vanskelig å kunne utelukke at det kan finnes enkelte større samlinger av Outsider Art ved enkelte av sykehusene og sykehusmuseene. Ettersom det vil være viktig for et nasjonalt senter for Outsider Art å ha en oversikt over det norske Outsider Art feltet, vil det være viktig å få på plass en oversikt videre over omfanget av Outsider Art-samlinger i Norge.

I tillegg til at det er viktig man får en oversikt over det nasjonale Outsider Art feltet, har man gjennom kartleggingen også erfart at flere av museene som sitter med mulige Outsider Art-verk, har lite kunnskap om feltet Outsider Art og verdien ved kunstverkene. Man har her erfart at man gjennom kartleggingsarbeidet også er med på å spre kunnskap om feltet Outsider Art og øke forståelsen av disse verkenes verdi. For å videre kunne opparbeide en oversikt over det Norske Outsider Art feltet og for å øke forståelsen rundt dette kunstfeltet hos institusjoner og museer som forvalter slike verk i Norge, så anbefales derfor å fortsette kartleggingen.

Ved at det kan finnes likhetstrekk mellom den kreative virksomheten ved Dikemark sykehus og andre psykiatriske sykehus, vil kartleggingen også være viktig dersom det settes i gang et forskningsprosjekt ved Dikemark Museum.

Til tross for at erfaringen har vist at det er vanskelig å få svar på spørreskjemaet har utsendelse av skjemaet og følgebrevet allikevel vist å være nyttig til å spre informasjon om feltet og å få institusjonen/museet til å reflektere over den samlingen de har. Det er derimot viktig at man gjennomfører en telefonsamtale både i forkant og etterkant av utsendingen av skjemaet ettersom dette har vist å være en fruktbar måte å få informasjon på. Dersom det er mulig ville det beste være å kunne følge opp med et besøk der det ser ut til å kunne være interessant Outsider Art for å kunne få et større inntrykk av verkene og omfanget og for å kunne gjennomført en lenger samtale.

4.4.1. Administrative og økonomiske konsekvenser:

Arbeidet med kartleggingen har vist at dette er en svært tidkrevende prosess. Dersom man ønsker å videreføre dette arbeidet vil det kreve at det settes av arbeidskraft til å gjennomføre et lengre arbeid og det vil også kunne kreve ekstra økonomiske ressurser i forbindelse med reise til eventuelle samlinger. Det vil av den grunn være anbefalt å søke prosjektmidler til å kunne gjennomføre et videre kartleggingsprosjekt.

4.4.2. Aktuelle samarbeidsparter og nettverk

Trastad Samlinger skal samarbeide med relevante produksjons- og forskningsmiljøer. Universitetet i Tromsø Norges Arktiske Universitet (UiT) skal være en sentral part når det knyttes kontakt.

Alle universiteter (eller utvalgte) skal få informasjon om Outsider Art-feltet. For utvalgte universiteter skal det være en intensjon om fremtidig samarbeid omkring mulige forskningsområder, stipendiater og praksisplasser innenfor:

- Humaniora: anvendt kunst, kunsthistorie, filosofi
- Politikk og samfunnsliv
- Pedagogikk
- Sosiologi, helse, vernepleie

Et nasjonalt senter skal kunne peke på relevante emner for forskning, og være i dialog med forskningsmiljøer som utvider perspektivet for forskning.

4.4.3. Initiating av forskningsprosjekt

I januar 2018 ble det innledet dialog med Dikemark Museum om forskningssamarbeid knyttet til kunstsamlingen ved Dikemark Museum. Dikemark Museums samling består av kunstverk som ble laget av pasienter ved Dikemark psykiatriske sykehus i perioden 1920 til 1950. I norsk sammenheng

har fokuset på Outsider Art hovedsakelig vært på kunst som er laget av utviklingshemmede, og det å få til et forskningsprosjekt på Outsider Art verk som er laget av mennesker med psykiske lidelser vil derfor være viktig for å utvikle kunnskapen om det norske Outsider Art feltet. Dikemark Museum eies av Oslo universitetssykehus og drives av Dikemark museumsforum, som består av en gruppe pensjonister som tidligere var ansatte ved Dikemark sykehus. Museet har med dette generelt hatt et medisinskhistorisk fokus på samlingen.

Ved å innlede et samarbeid med Dikemark Museum vil man også spre kunnskap og bevissthet rundt Outsider Art-feltet og bidra til å utvikle også det kunsthistoriske fokuset ved samlingen. Ved at Dikemark Museum i dag har et medisinskhistorisk fokus og medisinhistorisk kompetanse, medfører dette at Dikemark Museum vil kunne ønske å fokusere på andre mer medisinskhistoriske elementer ved samlingen enn Trastad Samlinger vil ha med sitt kunsthistoriske fokus. I inngåelse i samarbeide vil det dermed være viktig å være bevisst på denne ulikheten i fokus og opprettholde fokuset på det kunsthistoriske i forskningsprosjektet. Ved at man går inn som et større museum og initierer til et forskningsprosjekt vil man også kunne risikere at det mindre museet vil være redd for at man skal ta over samlingen. Det har derfor vært viktig at man formidler at man ikke skal «ta over» samlingen, samtidig som at man ikke lar denne frykten gå utover fokuset for forskningsprosjektet.

4.4.4. Tilrettelegging for forskning av andre på samlingen til Trastad Samlinger

For å kunne utvikle feltet videre, og for å bygge opp en større forskningsarena på området, vil det være viktig for et nasjonalt senter å arbeide med å åpne og tilgjengeliggjøre feltet. Dette omfatter blant annet å kunne bistå andre forskere med materiale på feltet.

I april 2018 ble Trastad Samlinger kontaktet av en litteraturhistorieprofessor og en kunsthistorieprofessor fra UiT som deltar i forskningsgruppen Health Art and Society (HAS) ved Universitetet i Tromsø og som arbeider med et forskningsprosjekt om kunst og sykdomsfortelling. Ved å ta imot og åpne opp slik at det kan forskes på samlingen til Trastad samlinger og historien knyttet til den kunstneriske aktiviteten ved Trastad gård, tilrettelegges det for at det utvikles mer kunnskap og synlighet rundt den norske Outsider Art kunsten og samlingen til Trastad Samlinger. Kontakten med de to forskerne har lagt grunnlaget for et større samarbeid med fagretningen kunsthistorie ved UiT, noe som kommer til uttrykk ved at Outsider Art har kommet inn i pensum til masterstudenter ved kunsthistorie ved UiT, samt et besøk av kunsthistoriestudentene fra Masterstudium ved UiT.

Det å åpne opp samlingen for utenforstående forskere medfører derimot et større krav til strukturering av samlingen og et behov for en prioritering av arbeid med samlingsforvaltning i henhold til dette, noe som erfaringen med besøkene viser.

4.5. Bibliotek og faglitteratur

Trastad Samlinger har endel innkjøpt litteratur, slik som internasjonale utgivelser om Outsider Art, fagbøker om mennesker med særskilte behov, kunstbøker, diverse typer dokumenter, historiske bøker som er relatert til historien om omsorg for utviklingshemmede, publikasjoner, kunstkataloger, filmer, hefter mv en del av dette er tidsskrifter fra Trastad gård. Deler av denne samlingen er merket og registret, men det gjenstår noe arbeid på området. Det finnes et register over de merkede bøkene fra 2009 og et register fra 2011. Bøkene er i dag ikke tilgjengelig for utlån.

Tilgang til relevant faglitteratur knyttet til Outsider Art/Art Brut og historisk litteratur relatert til Trastad Samlinger og omsorgen for utviklingshemmede vil være av betydning for å kunne tilrettelegge for forskning på feltet. Det må vurderes om hvor vidt Trastad Samlingers litteratursamling skal kunne gjøres tilgjengelig gjennom utlån. Dette vil kreve både økonomiske og faglige ressurser, og det må vurderes hvor vidt omfanget av litteratursamlingen og etterspørselen gjør det nødvendig.

Selv om Outsider Art er lite utviklet som forskningsfelt i Norge, finnes det et stort tilfang av faglitteratur, internasjonalt. I forbindelse med å tilrettelegge for forskningsarbeid på feltet vil det være relevant å ha en oversikt og tilgang til internasjonal litteratur som går utenfor Trastad Samlingers boksamling.

I denne forbindelse kontaktet Trastad Samlinger ledelsen ved Troms fylkesbibliotek for å få veiledning omkring mulighet for samarbeid med større norske bibliotek. På vegne av Trastad Samlinger, kontaktet fylkesbiblioteket, ledelsen ved biblioteket, Universitet i Tromsø (UiT). Trastad Samlinger fikk her informasjon om at bibliotekene ved UiT ikke lånte inn verk for andre enn sine ansatte og studenter, men at man var velkommen til å benytte faglitteraturen ved biblioteket. Det ble også informert om at innkjøp av tjenester fra biblioteket vil kreve store økonomiske ressurser og det vil derfor mest sannsynligvis være lite relevant for Trastad Samlinger. Det ble anbefalt å undersøke ytterligere mulighet for et eventuelt samarbeid med det lokale folkebiblioteket.

4.6. Akademisk kunnskapsformidling

Ettersom Outsider Art er et lite kjent felt i Norge vil innsamling og distribusjon av informasjon om Outsider Art være en sentral oppgave for et nasjonalt senter for Outsider Art. I arbeid med å spre kunnskap om Outsider Art-feltet vil det være relevant å opprette/benytte relevant infrastruktur for nyhetsspredning og faglig spredning. Her vil blant annet publikasjon av fagartikler i faglige tidsskrifter være relevante.

Det vil også være relevant å ta i bruk digitale systemer for kommunikasjon for å gi publikum tilgang til kunst og kunstfaglig informasjon om denne. Digitalformidling vil også kunne gjøre faglig kunnskap om feltet mer tilgjengelig for en ikke akademisk gruppe.

Som et nasjonalt senter for Outsider Art vil det være viktig å ta en ledende og aktiv rolle innenfor fagfeltet Outsider Art. Dette innebærer at man som senter må være aktiv og gå i front for Outsider Art-feltet innenfor miljøer som vil kunne være relevante. Senteret skal delta i det offentlige ordskiftet, delta på internasjonale arenaer, og initiere faglige møteplasser i Norge. I denne forbindelse vil det også være relevant å kunne arrangere, samt reise ut å holde faglige foredrag om temaet på relevante arenaer rundt om i Norge.

4.7. Strategi for formidling, forskning og samlingsforvaltning

Senteret bør utvikle en strategi for hvordan det skal arbeides med formidling, forskning og samlingsforvaltning ved senteret for å oppnå målene med formidlingen. Strategien skal lages i henhold til Strategisk plan for Stiftelsen Sør-Troms Museum, og utarbeides senere i prosessen. I dette ligger at etter prosjektslutt vil mål og strategier måtte revideres sett i lys av det prosjektet oppsummerer.

I alt arbeid som knytter seg til museal aktivitet, er hensynet til bærekraft viktig. Det gjelder både sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft. Dette tematiseres ikke i prosjektet, men vil være elementer som må følges opp i det videre arbeid og utvikling

5. STEDSUTVIKLING, REISELIV OG KULTURARBEIDSPASSER

5.1. Nasjonalt senter gir lokal stedsutvikling

Med nasjonalt senter for Outsider Art utvikles en ny attraksjon i regionen. Kunst- og kulturelle opplevelser for befolkningen er med på å skape identitet og stolthet. Et nasjonalt senter for Outsider Art vil kunne finne lokalt fotfeste i Harstad-Kvæfjordregionen. Harstads tilknytning til Trastadsenteret er fortsatt «eksisterende». At Harstad var verdens første friby for forfulgte musikere er uttrykk for at byen ser verdien av å gå i front for tiltak som løfter frem særegen kunst og enkeltindividets rett til å uttrykke sin kunst. Den pågående prosessen med sentrumsutvikling i Harstad gjør at en Outsider Art kunsthall kan fremstå som en spennende nyskaping innenfor et mangfoldig bysentrum, og gi prosessen fremdrift. Også at det skjer flere kunstetableringer i byen, virker positivt inn. Festspillene i Nord-Norge, AMIFF-Arctic Moving Image&Festival og Ilios er alle festivaler som løfter kunsten, og som sammen med Kunststien langs sjøen og Galleri NordNorge skaper en større plattform for kunst i Harstad.

Trastad Samlinger i Kvæfjord har elementene som skal til for å inngå i den lokale stedsutviklingen. Trastad Samlinger bygger på lokal historie og er omgitt av mennesker kjenner historien til Trastad gård. Museet forteller en sterk historie, men også en lys historie med bakgrunn i det pedagogiske arbeidet som var forløper for Outsider Art-samlingen. Dette lager en unik fortelling som berører mennesker, og som også har element av læring og refleksjon. Dette har eksempelvis enkelte videregående skoler sett potensialet ved, og lagt inn et årlig besøk ved Trastad Samlinger som del av pensum.

Det å bygge opp konsept som samhandler med lokalmiljøet krever oppfølging og dermed personalressurser. De som bidrar utenfra, ønsker ofte et utbytte for innsatsen; enten det er i form av organisert fellesskap eller det er knyttet til næringsinteresse. Om vi ser til erfaringer ved Museum Gugging og Collection de l'Art Brut, kan de vise til aktive venneforeninger som bidrar både til utadrettet markedsarbeid og publikumsbygging, og som bidrar med å gjøre oppgaver for museet. Med hyppige events, faglige møtepunkter og arrangementer promotert og omtalt gjennom digitale media skaper museene en lojal gruppe interessenter og en dedikert publikumsgruppe. Ved Sammlung Prinzhorn deltok venneforeningen aktivt i å samle inn midler til renovasjon og oppbygging av det første museumsbygget, og har nylig vært engasjert i å få finansiert og få på plass en kafé for museet.

5.2. Publikum

Outsider Art tiltrekker seg ikke nødvendigvis de samme publikumsgruppene som kunstmuseer og gallerier gjør. Outsider Art kan treffe helt andre målgrupper som har særlig interesse for det som skjer på Outsider Art-feltet, som ønsker å se akkurat denne kunsten, og som ønsker mer kunnskap om kunstverkene, feltet og kunstnerne. Erfaringen i Outsider Art Street Gallery viste at det kom publikum som vanligvis ikke besøkte gallerier, andre kom innom som familier fordi det var barnet som oppdaget galleriet, og som ville inn. Det kom også ansatte eller tidligere ansatte i omsorgstjenesten, der noen av de lokale kunstnerne var bekjente. Også hele grupper fra bofelleskap kom, og publikum som var der av kunstinteresse. Inntrykket var at galleriet trakk «folk flest».

I Paviljong 7 er det et annet publikumssegment enn for en fremtidig kunsthall i Harstad, der er interessegrupper knyttet til helsefeltet med på å lage besøksprofilen. Der er potensiale til å utvikle tilbud til nye publikumssegmenter, men viktig å bygge på den type grupper Trastad Samlinger over år har hatt i sin besøksgruppe.

Publikumsutvikling er en del av senterets markedsarbeid som må planlegges inn i helhetlig ramme, og for Trastad Samlinger vil det gjøres i regi av Sør-Troms Museum. Det må først på plass en overbyggende formidlingspolitikk, og en endelig klargjøring rundt konsepter før det lages strategier. I møte med Visit Harstad er det drøftet hvordan det kan lages «pakker» rettet mot reiselivsbransjen, der Trastad Samlinger kan inngå i en rundreise. Outsider Art, og særlig Trastad Samlinger med sin historiefremidling i Paviljong 7, tilbyr et usedvanlig konsept som berører den besøkende.

Digital formidling vil nå ut til det dedikerte Outsider Art-miljøet i Norge og andre land. Dette krever en nettside som ivaretar alle funksjoner, og som kan bygge opp rundt et publikum.

Det å skape interesse hos unge mennesker er viktig, og digitale medier er et egnet verktøy til det. Det kan inviteres kulturskoler, elever fra videregående skoler og andre segmenter som kan finne interesse i feltet. Det kan lages egne events for unge mennesker, nettopp dette kan være en kultur for «åpenhet» til tema Outsider Art. Prosjektet inviterte en ung sommervert til å presentere hvordan hun ville tilnærmet seg Outsider Art dersom hun var ansvarlig for promotering av Outsider Art. Hun valgte Instagram som media. Presentasjonen hennes følger som vedlegg.

Et faglig konsept som ville utvikle feltet Outsider Art er Trastad Samlinger som arrangør av seminarer for et spisset fagmiljø fra inn- og utland. Helgesamlinger, der det også gjøres aktiviteter ute knyttet til «unike» naturopplevelser eller annet. Fra Trastad er det kort vei til midnattsol, og til mørklagte områder for nordlysopplevelser. Det er kort vei til sjøen og til gode turområder. Overnatting i samarbeid med lokale tilbydere vil kunne løses. Det er nylig gjenoppbygd et overnattingsted i den opprinnelige Paviljong 1 som kan nyttes, også kan det knyttes kontakt med lokale Air B&B-tilbydere.

Prosjektet har arbeidet videre på et residensprogram for kunstnere som ble påbegynt noen år tilbake i tid. Et residensprogram kan utvides med de riktige samarbeidspartene. Området Trastad ser ut til å ha tilgang på ulike lokaliteter i de tidligere institusjonsbyggene til aktiviteter, også store lokaler som kan benyttes til større kunstprosjekter. Det tidligere sosialbygget på Trastad er i dag en kulturscene, og også det kan være en ressurs i noen sammenhenger.

Trastad Samlinger og området rundt kan utvikles i reiselivssammenheng. Eiendommene på området eies av et kommunalt foretak, noe som gir mulighet til utvikling. Vandringer på området kan være en del av tilbudet; Arkitekturen fra Trastad gård eller det å arbeide med stedsspesifikk kunst knyttet til et residensprogram vil skape nye uttrykk, og være del av opplevelsen for de besøkende, gjerne som digitale kart/app som den enkelte kan hente fra egen mobiltelefon. Også turer til Trastadmarka, eller til turstiene som følger utmarksgjerdet som går langs bygda, særlig Fotefar mot Nord-prosjektet Skallan-Rå, gir en fin kulturhistorisk vandring og en naturopplevelse.

Kvæfjord kommune har flere tilbydere innenfor små-skala reiselivs-, lokalmat-, og opplevelsestilbud. Dette er aktører som kan være samtalepartener omkring et fremtidig lokalt samarbeid. Utveksling av kunder og utfyllende tilbud gir mulighet til å inkludere nye målgrupper og til å forlenge besøket i Kvæfjord.

Sør-Troms Museum og Kvæfjord kommune kan gå i dialog om et økonomisk samarbeid med oppføringen og bruk av et sidebygg. Et kombinert formidlings- og konferanserom vil øke bruken av lokalet, og dermed også øke bruk av bygget. For Trastad Samlinger vil publikumsaktivitet skape vitalitet året gjennom. Det vil tiltrekke seg skoler og bli et egnet sted for møter og lignende. Det å søke kontakt med Rå videregående skole er også mulighet i forlengelsen av samtalene knyttet til Kunstrom 7.

En «obligatorisk» omvisning i utstillingene vil være med å knytte identitet til et Kvæfjord-besøk, og det vil løfte besøkstallet for Trastad Samlinger. En kafé vil være nødvendig dersom publikumstilbudet skal økes. Flere lokale tilbydere av Kvæfjordmat kan åpne for nye muligheter.

Det å få på plass et moderne bygg for publikumsfasiliteter og adkomst vil gjøre det tilgjengelig for alle, og vil være et kvalitetsløft for senteret. At Trastad Samlinger går foran i tilrettelegging ved inkluderende design er et viktig signal knyttet til senterets misjon om et likeverdig samfunn.

Trastad Samlinger må arbeide for at Outsider Art blir et kvalitetsbegrep innenfor reiselivstilbudet. Ikke bare lokalt i Kvæfjord og Harstad, men også ved andre arrangementer i regi av Trastad Samlinger eller andre. Det å lage et nytt helhetlig konsept for Trastad Samlinger vil kunne åpne for innovative løsninger, særlig fordi et nasjonalt senter må benytte teknologi til å nå ut til også et ytre publikum.

Økt samarbeid bidrar til økt aktivitet, og vil generere mulige kunst- og kulturarbeidsplasser og kulturnæring. I en slik sammenheng vil Trastad Samlinger måtte legge ressurser i utvikling og oppfølging.

5.3. Ulike typer kunstnerarbeidsplasser tilknyttet feltet Outsider Art

De nordnorske fylkeskommunene arbeider for å sikre et levende og sterkt kunstliv i landsdelen som skal bidra til at nordnorske kunstnere kan være aktører på den globale kunstscenen og slik at det formidles kunst på internasjonalt nivå over hele Nord-Norge. Et nasjonalt senter for Outsider Art bør ha som ett av sine mål å involvere gruppen profesjonelle kunstnere til arbeid med Outsider Art, og holde kommunikasjon med kunstlivet og profesjonelle kunstnere. Et nasjonalt senter har mulighet til å skape arbeidsoppgaver, og vil gjennom kunstnernettverk kunne nå ut i landet med Outsider Art. Også kunsthistorikere og andre kunst- og kunstrelaterte profesjoner er relevante. Det kan løses på ulike måter, eksempelvis ved at senteret bidrar som en faglig instans for kommuner som trenger råd tilknyttet etablering av kunstnerarbeidsplasser rettet mot miljøer som har behov for tilrettelegging.

5.4. Kunstnerveiledede verksteder

I dag arbeider profesjonelle kunstnere som veiledere i tilrettelagte verksteder. Eksempler på slike verksteder er Bergen kommunes aktivitetstilbud KKP – Kunst kultur og psykisk helse²³, som arrangerer kurs med profesjonelle kunstnere innen visuelle uttrykk. Aktiviteten foregår i kunstnerens verksteder og i kommunale lokaler tilrettelagt for formålet, eksempelvis Amalie Skrams hus²⁴. Det er flere kommuner som har denne type tilbud. Ut av dette kommer ny Outsider Art, noe som vil bidra til tilfanget for et nasjonalt senter. Museum Gugging og Bethlem Museum er eksempler på museer som har knyttet til seg denne type studio/verkstedordninger, der kunsten som skapes i studioene, også fanges opp i Outsider Art-feltet. Særlig Museum Gugging fremhever betydningen av at Outsider Art-kunstnerne skal kunne arbeide med egen kunstnerisk utvikling og ved lav grad av påvirkning fra en veileder. Slike veiledningsroller kan ivaretas av profesjonelle kunstnere.

²³ Bergen kommune, nettsideomtale *Kunst kultur og psykisk helse*. kkp.no

²⁴ Bergen kommune, nettsideomtale *Amalie Skrams Hus*. amalieskramshus.no

5.5. Residensprogram

Det å utvikle, finne finansiering, og drive et residensprogram innenfor Outsider Art kan være en relevant oppgave for nasjonalt senter for Outsider Art. På lengre sikt kan en slik ordningen utvides, og gjennomføres på landsbasis i samarbeid med eksisterende infrastruktur for kunstnerresidenser. Forankring mot et lokalt kunstnerisk, kreativt eller annen type relevant miljø er ofte et premiss i slike ordninger. Derfor vil en utvidelse av residenssteder best kunne gjennomføres der det allerede finnes folk og miljøer med affinitet til Outsider Art. Et residensprogram for profesjonelle kunstnere kan også rettes mot et internasjonalt miljø dersom det er ønskelig og hensiktsmessig. Et residensprogram krever ressurser, og fagkompetanse og personer som ivaretar oppgaven.

Eksempel på et kunstnerprosjekt innenfor Artist in Residence-programmet²⁵ ved Bethlem Hospital og Bethlem Gallery i London, viser hvordan kunstnere som er i behandling i sykehuset, kan arbeide som residenskunstner. Et annet residensprogram relatert til kunst og helse er programmet *WHAT* ved Waterford Regional Hospital, Waterford I Irland²⁶. Programmet henvender seg til profesjonelle kunstnere utenfra, ikke mennesker i pasientsituasjoner. Begge er eksempler på residensprogrammer knyttet til psykiatriske sykehus, og rettet mot pasienter, ikke som terapi, men som kunstaktivitet.

Et residensprogram ved Trastad Samlinger som nasjonalt senter for Outsider Art, bør forankres i Troms fylkeskommune regionale strategi for residensordninger. Det vil gi ordningen kontakt med etablerte nettverk og relevant kompetanse. Det vil utvikle ordningen, og knytte den opp mot andre regionale strategier og satsinger innenfor visuellkunstfeltet. Det kan også ligge en mulighet til å prøve ut en mer desentralisert modell, hvis det etablerte residensmiljøet ser mulighetene til å være med på en slik utvikling. Et regulært residenstilbud vil bety noe for stedsutvikling, det synliggjør stedet på sin egen måte, alt etter hvordan det eksponeres. Avhengig av programmets omfang, vil det bidra til kunstnerinntekt for de kunstnerne som deltar og de som ellers bidrar til tiltaket. Det ble i 2016 arbeidet med et konsept for residensprogram ved Trastad Samlinger, i samarbeid med Kvæfjord kommune og i dialog med Troms fylkeskommune. Konseptet ble lagt «på vent» i en periode, men er under dette prosjektet tatt frem, og omarbeidet noe til en versjon som kan egne seg til rollen som nasjonalt senter. Målgruppen er profesjonelle kunstnere, og kunstfaglige utøvere som ønsker å tilnærme seg Outsider Art-feltet. På sikt kan residensprogrammet utvikles til å gjelde Outsider Art-kunstnere, da i en annen versjon. Beskrivelse av programmet finnes som vedlegg.

5.6. Formidling til barn og unge - turnéproduksjoner

Den kulturelle skolesekken (DKS) vil være en relevant aktør i formidling rettet mot skoleelever, primært til turnéaktivitet. Et turnékonsept forutsetter at det engasjeres profesjonelle kunstnere/kulturarbeider til formidlingsoppgaver i de regioner som skal besøkes. På sikt kan det utvikles et nasjonalt kunstnernettsverk for Outsider Art. Kunstnernettsverket bør bestå av profesjonelle utøvere med kompetanse og interesse for formidling knyttet til feltet Outsider Art og/eller tilrettelagt formidling. Kunstnerne i nettsverket kan fungere både som medprodusenter, formidlere og tilretteleggere innenfor Outsider Art-formidlingen. Kunstnernettsverket vil kunne bygges opp og utvikles gjennom aktivitetene. Det å arrangere møteplasser vil bidra til faglig utveksling og utvikling. Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen, Bodø, arbeider med tilrettelagt undervisning, og er en relevant samarbeidspart.

²⁵ Bethlem Hospital og Bethlem Gallery, London. Omtale Artist in Residence. bethlemgallery.com

²⁶ WHAT ved Waterford Regional Hospital, Waterford I Irland. Omtale Artist in Residence. waterfordhealingarts.com

5.7. Formidling i egne lokaler

Profesjonelle kunstnere kan engasjeres til formidlingsoppgaver, workshops, faglig presentasjoner og til andre aktiviteter som eksempelvis kunstopplevelser basert på kontekstualisering av egne samlinger enten i egne museumslokaler eller ved vandreutstillinger. Collection de l'Art Brut²⁷ i Sveits forvalter en av de mest kjente Art Brut-samlingene i verden. De legger et stort arbeid i å anvende samlingen på nye måter. Blant annet inviterer de profesjonelle kunstnere på tvers av kunstuttrykk til å kontekstualisere over samlingen. De engasjerer også eksterne kunstutøvere til å kuratere til større utstillinger. Prosjektet har som en sondering omkring fornyende tiltak, og mulig fremtidig samarbeid, innledet dialog med en ekstern kunstner fra scenekunstmiljøet for å utvikle en type «opplevelsesvandring» i Paviljong 7.

²⁷ Collection de l'Art Brut. www.artbrut.ch

6. BYGG – FRAMTIDIG NASJONALT SENTER FOR OUTSIDER ART

6.1. Den fysiske utforming av nasjonalt senter for Outsider Art

Trastad Samlinger som nasjonalt senter for Outsider Art skal bestå av to enheter; museumsenhet og en kunsthall. Begge enheter skal ivareta utadrettet aktivitet, nasjonalt og internasjonalt.

- Museumsenheten Trastad Samlinger holder til i Paviljong 7, autentisk bo-avdeling fra 1966 etter Trastad gård i Kvæfjord. Den historiske Outsider Art-samlingen etter Trastad gård er et av tyngdepunktene i museumsenheten, og danner senterets faglige grunnlag for arbeidet med Outsider Art.
- En aktualiserende kunsthall for Outsider Art fra inn- og utland, beliggende i Harstad.

Museumsenheten er viktig som autonomt kulturhistorisk museum, og som dokumentasjon for senterets Outsider Art-arbeid. Paviljong 7 har i dag full bruk av areale. I en fremtid som nasjonalt senter, vil andelen ny Outsider Art vokse, og løsningen for «ny» Outsider Art er en kunsthall i Harstad, der denne delen av senterets virksomhet kan utvikle på egne premisser. Ved en slik løsning åpnes det mulighet for at Trastad Samlinger kan øke arealet til formidling, og dermed presentere mer av det rikholdige materialet som aldri er presentert tidligere.

Det må skapes en balanse mellom de to enhetene slik at de utfyller hverandre og gjensidig forsterker hverandre, slik at feltet utvikles og gjøres relevant nasjonalt og internasjonalt.

Det å etablere et eget lokale/bygg for ny Outsider Art vil øke investeringskostnaden og driftskostnaden både fordi Trastad Samlinger øker til to arenaer, og fordi det ventelig må gjøres en omfattende rehabilitering ved Paviljong 7 for å sikre samlingene og bygget, for å optimalisere formidlingen, og for å forbedre publikumsfasilitetene.

6.2. Forslag til løsning for Paviljong 7

6.2.1. Renovering og oppgradering ved Paviljong 7:

Rådgivende ingeniør Hinnstein AS har i sin tekniske rapport for Paviljong 7, fra 2018 gitt følgende anbefalinger for de viktigste utbedringstiltakene:

- Betydelige fuktskader som anbefales utbedret gjennom utvendig drenering og innvendig reparasjon og maling av vegger.
- Bygget mangler ventilasjon rom, unntatt i det som er dagens kontorfløy og deler av kjellermagasin. Det bør installeres nytt ventilasjonsanlegg med ventilasjonskanaler til alle rom. Sjenerende lukt i lokalene kan stamme fra avgassing fra gamle bygningsmaterialer kombinert med fuktskader og dårlig luftsirkulasjon.
- Rømningsveier i alle etasjer bør utbedres. Bygget har ingen brannceller som hindrer spredning av røyk og ild. 3. etasje er det ikke tilrettelagt for rømningsvei for rullestolbrukere.
- På sikt bør vinduer skiftes.

Alle nevnte tiltak vil bidra til å sikre og bevare samlingene og bygningen for fremtiden. Det vil i tillegg bidra til at den historiske samlingen presenteres i omgivelser som også tar hensyn til de besøkende. I dag er kvaliteten på publikumsfasilitetene ikke tilfredsstillende for et museum som tar imot publikum gjennom hele året, og som har ambisjon om å bli et nasjonalt senter. Publikum er et sentralt fokus som må vises oppmerksomhet.

6.2.2. Tilbygg for publikumsfasiliteter

Paviljong 7 er ikke omfattet av vern, men ansees å ha kulturhistorisk verdi for museet. Dette er en bygning som har hatt en regional funksjon, og som institusjonsbygg er den også representativ for sentralinstitusjonene for psykisk utviklingshemmende i Norge på 50-60-tallet. Slik bygningen er i dag, langt på vei i opprinnelig stand, med intakte interiører, og med spor etter menneskene som bodde der, er det grunn til å starte en prosess for å sikre bygningen et fremtidig vern og status som nasjonalt kulturbygg. Som publikumsbygg skal det være universell utforming. Det å legge til rette for publikumsfasiliteter etter universell standard uten å gjøre større inngrep i bygningen er ikke mulig.

Kulturminneloven og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven er to særlover som gir føringer for bestemmelsene i plan- og bygningsloven, og de rommer krav som kan komme i et innbyrdes motsetningsforhold. (...) Bygningsvern har til formål å ta vare på kulturhistorisk verdifulle byggverk. Ved ombygginger er det sjelden mulig å basere seg på generelle bestemmelser eller løsninger. Derfor er vernehensyn i utgangspunktet overordnet ønsker om tilgjengelighet. Likevel er det et mål at slike bygninger tas vare på gjennom bruk, og at flest mulig skal kunne benytte og oppleve dem på en likeverdigmåte. Spesielt gjelder dette ved endringer av bygg med offentlige eller publikumsrettede funksjoner.²⁸

Paviljong 7 er et aktivum for Sør-Troms Museum, Trastad Samlinger, og viktig å bevare mest mulig intakt. Det er gjort noen tilpassinger for å øke tilgjengeligheten, men uten at det løser utfordringen med å gjøre bygget tilgjengelig for alle, noe som er et viktig moment for et nasjonalt senter for Outsider Art. Over år har publikumsfasilitetene vært tilsidesatt fordi det ikke har vært hensiktsmessige måter å løse dette. Mer og mer kreves bedre publikumsfasiliteter dersom museet skal holde tritt i konkurransen om å tiltrekke seg publikum.

Et nasjonalt senter for Outsider Art må kunne gå i tet hva angår universell og inkluderende utforming, og ikke diskriminere mennesker med ulike typer for funksjonsbegrensninger. Det bør være et mål at hele publikumsgruppen skal kunne ankomme via hovedinngangen, ha tilgang til alle deler av formidlingen, kunne oppholde seg i og utenfor bygningen, og kunne sitte ned. Og fremfor alt, alle skal ha mulighet til å evakuere bygningen dersom det oppstår en nødsituasjon. Et nasjonalt senter bør også være tilrettelagt slik at mennesker med funksjonsbegrensninger har en reell mulighet til å arbeide der. Dersom Paviljong 7 skal oppfylle alle disse behovene, må det gjøres større endringer.

Sammen med behovet for mer tilgjengelig plass i Paviljong 7, gjør kravet til universell utforming og utbedring av publikumsfasiliteter at det foreslås som løsning å bygge et mindre tilbygg til Paviljong 7. Tilbygget skal inneholde trapperom og heis til alle etasjer, også til gjenstandsmagasin/fremtidige lokaler for konservering i kjelleren, som ligger under bakkenivå og som i dag ikke har intern gjennomgang til resten av Paviljong 7. Et tilbygg skal omfatte publikumsmottak med skranke, garderobe, toaletter, museumsbutikk og en publikumssone med mulighet til en kaféløsning. Et nøytralt formidlingsrom vil også dekke en viktig funksjon som i dag mangler. Ved også å flytte kontorfunksjoner til tilbygget, vil det frigjøre areal til ny formidling. Det åpner for at museet kan få presentert mer av eget materiale som det i dag ikke er disponibel plass til. Og det åpner for å kunne bygge ut en tidsmessig formidling i tillegg til den autentiske bo-avdelingen og Outsider-Art-utstillingen. En sømløs tilgang til kjellermagasin åpner dessuten for muligheten til å lage formidlingstilbud i tilknytning til magasinet, noe som vil gi helt nye muligheter knyttet til Outsider Art-samlingen. Et tilbygg med eksempelvis glasspassasjer fra heisrommet til den enkelt etasje vil kunne gjøres uten for store inngrep i Paviljong 7 fordi eksisterende innganger vil kunne nyttes.

²⁸ Norsk kommunalteknisk forening, *Tekniske krav ved tiltak i eksisterende bygg NKF 2016*

Et tilbygg vil bety et løft både for utvikling og formidling ved Paviljong 7; en tidsmessig og funksjonell løsning som også sikrer universell utforming og inkluderende design. Det å lage plass til et kaférom vil bety en kvalitetsheving for de besøkende. For besøkende som kommer med rutebuss fra Harstad blir oppholdstiden på Trastad Samlinger lang uten å kunne ta pause og få tilgang på servering. De typiske gruppebesøkende ved Trastad Samlinger er eldre mennesker, som har reelt behov for å kunne sitte ned under deler av formidlingen. I dag er dette ikke mulig å tilby.

Det er tilgjengelig tomteareal for et tilbygg, og selv om deler av tomt må skaffes fra naboeiendom, er det signalisert fra Kvæfjord kommune, som eier arealet, at en oppgradering av området knyttet til Trastad, sees på som et positivt løft. Det korresponderer med kommunens satsing gjennom 2017 og 2018, der det er lagt infrastruktur slik som ny veibelysning, bredbånd og nytt avløp, ny bussoppstillingsplass og oppgradert vei frem til Trastad Samlinger og området rundt.

Omgivelsene omkring Paviljong 7 har potensiale til publikumsbruk som formidling eller rekreasjon. En kafé vil kunne holde på gjesten litt lengre, det gjør museet mer familieorientert og publikumsvennlig, og det åpner også samhandling med andre lokale tilbydere av aktiviteter.

6.3. Forslag til kunsthall for Outsider Art i Harstad

Det må kunne forventes at Outsider Art kommer til å vokse i Norge. Et stadig større fokus på alles rett til deltakelse kan ses på som en positiv mulighet for Outsider Art-feltet, vil bidra til det. Feltet utvikles i andre land, og har gjennomslagskraft mot publikum. Det er naturlig å tenke seg samme utvikling i Norge når feltet får bedre fotfeste. Dette må et nasjonalt senter ta høyde for i planlegging.

Prosjektets konklusjon om at det bør etableres en kunsthall for nasjonal Outsider Art åpner for flere scenarier. Bortsett fra at det sprer Outsider Art mot et større miljø, har det også sin begrunnelse i at Harstad har over en periode på 40 år hatt Trastad-senteret som en del av byens identitet. Det er fortsatt spor etter denne aktiviteten, men mer og mer har aktiviteten beveget seg fra kunstnerisk aktivitet til produksjon. I dag er ingen av de opprinnelige kunstnerne lengre med i verkstedene. Harstad kommune har gjennom politisk engasjement, og med sin deltakelse i styringsgruppen for prosjektet, gjort det klart at de ønsker en vitalisering omkring feltet, og har fremmet forslag om et visningssted i Harstad. Dette er senere i prosjektet definert som en kunsthall. Harstad kommune har også presentert tanker omkring tilrettelagt kunstverksted i byen, en type tiltak som det ikke er naturlig at Sør-Troms Museum ivaretar, men som vil kunne være et positivt element i et større bilde.

Intensjonen med kunsthallen er å utvide forståelsen av hva Outsider Art kan være; et sted for publikumsmøter, prosjekter, fagformidling og kunstformidling. Dersom det velges å satse på et eget bygg for nasjonal Outsider Art som del av et nasjonalt senter sammen med Paviljong 7, må samhandlingen mellom byggene drøftes slik at det ene forsterker det andre. Det må sees på konsekvenser og muligheter ved å ha to arenaer. Det er nærliggende å tenke at Harstad vil kunne trekke et større publikum, og lettere kunne synliggjøres mot en større flate, og det åpner en mulighet til å «styre» publikum til Paviljong 7, ikke minst fordi Paviljong 7 har den historiske Outsider Art-samlingen som enda mer bør sentreres og løftes opp.

Fordelen med en Outsider Art kunsthall i Harstad er at kunsten vil møte et større publikum, og lettere kunne møte internasjonalt publikum. Den nasjonale og internasjonale Outsider Art-kunsten får en helårs og kontinuerlig arena, og kan utvikles friere uten å være bundet av historiske omgivelser. Gjennom en kunsthall i Harstad vil kunnskapen spres til flere miljøer. Møter mellom kunsten og publikum er et viktig argument, fordi Outsider Art fremfor alt har en sterk verdi i sin samtid. Det er et

mål med Outsider Art-aktiviteten å nå ut til publikum, ikke fortrinnsvis innhente kunst for senere dokumentasjon.

I dette konseptet legges til grunn at det også skal være fagstillinger med arbeidssted ved kunsthallen. Videre at kunsthallen skal inneholde både produksjonslokaler, magasin og publikumsfasiliteter.

Hvilken form kunsthallen skal ha må utredes faglig av Sør-Troms Museum. Hvilket forretningskonsept som skal benyttes må også avklares av museet. Et museum har et bredere fokus på publikum, og har et samfunnsansvar som også skal speiles gjennom kunsthallens aktivitet og organisering. Konklusjonen vil både baseres på en verdidebatt og en analyse knyttet til økonomi. Det å gjøre salgsinntekt til en bærende ordning, fordrer også en profesjonalisering av funksjonen. Det vil blant annet si større bruk av personalressurser og kompetanse på feltet. Museum Gugging i Østerrike og Bethlem Museum i England engasjerer seg i kunstsalg. Museum Gugging gjør dette blant annet for å kunne finansiere viktige kunstinnkjøp og styrke gallerivirksomhetens inntekt, der basis i tiltaket er et aksjeselskap under moderorganisasjonen som arbeider med innhenting av givermidler. Bethlem Museum har en mer samfunnsrelatert tilnærming, der galleriet i museet bistår kunstneren med å tilnærme seg et kunstmarked gjennom blant annet å selge kunst fra galleriet, men også en måte å nå ut med kunsten.

Gjennom det ettårige pop up-galleriet i Harstad (2017/2018), prøvde Sør-Troms Museum ut en gallerimodell skreddersydd for et kortvarig konsept. Det ga likevel en god test på hvordan publikum tok imot kunsten. Galleriet så ut til å ha en god appell mot publikum, men også dette var avhengig av et konsentrert publikumsarbeid for å lykkes. Det ble prøvd ut ulike typer formidling til differensierte grupper, og det ble gjort ulike former for utstillinger, én av disse prosjektbasert i samarbeid med kunstnere både fra Outsider Art-feltet og profesjonelle kunstnere, og som et internt samarbeid mellom Trastad Samlinger og Trondenes Historiske Senter. Der ble galleriet over en kort periode brukt som «kunstlaboratorium», også en måte å arbeide dynamisk med gallerimodellen.

Den fremtidige kunsthallens plassering og beskaffenhet vil bli et tema, eksempelvis skal det være et nybygg eller ombygging av et eksisterende bygg. Skal det være samlokalisert med andre aktører, i tilfelle; hvilke aktører vil kunne styrke konseptet. En slik prosess må skje i dialog med Harstad kommunes sentrumsutvikling og private utbyggere. Ikke minst, hva må til for å reise kapital til eksempelvis et nybygg.

Dersom man tar utgangspunkt i at Outsider Art i dag ikke er inkludert i det offentlige kunstbegrepet, og ikke tar del i ressursene som går til kunstfeltet, er en profilert kunsthall for nasjonal Outsider Art både et signal om at samfunnet anerkjenner feltet, at det vil beholde sin egenart, og at Outsider Art skal kunne utvikles på egne premisser. Et signalbygg vil kunne manifestere senteret som nasjonal aktør, og gi Outsider Art et kvalitativt godt og synlig visningssted i Norge. Det ville skape en ny type attraksjon som kan gi Outsider Art kraft.

I et stedsutviklingsperspektiv vil det være en mulig innfallsvinkel å invitere kunstnere inn i prosessen med å definere en tilnærming til lokalmiljøet, til likeverds-tematikken, til hvordan kunsthallen kan vokse lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Også hvordan knytte bånd mellom profesjonelle kunstnere og kunsthallen, ikke kun knytte relasjoner til andre institusjoner. Denne type inkluderende planlegging er utprøvd i byutviklingsammenheng som preges av utsatte samfunnsgrupperinger, og der det arbeides mot mer rettferdige samfunn.

Prosjekt konseptutvikling skal i det videre ikke gå på de faglige løsningene for kunsthallen, heller ikke om kunsthallens utforming med hensyn til om det satses på nybygg eller ombygging av eksisterende bygg. Sør-Troms Museum må gjennom en prosess avklare eierforhold og ambisjon for konseptet. Det vil påvirke den finansielle løsningen. Prosjektet skal beskrive hvilke funksjoner kunsthallen skal inneha.

6.4. Effekter ved å ha to enheter i Nasjonalt senter for Outsider Art

Ved å ha to enheter, vil begge to gis faglig handlingsrom og mulighet til å fremme sin funksjon. Helheten ved Paviljong 7 ivaretas godt gjennom dette alternativet, og den kulturhistoriske delen av museet gis større rom for utvikling, herunder tilgang på mer areal i eget bygg. Samtidig vil det være en fare for at ressursene kanaliseres til det «nye», som i dette tilfellet er kunsthallen, og at kostnaden ved å ha to enheter blir krevende. Også sett opp mot en nasjonal funksjon. Det kan medføre at den historiske delen i Paviljong 7, som har sin største forpliktelse lokalt og regionalt, kan bli utsatt for press. Dette bør tematiseres i en planleggingsprosess.

Med to enheter omkring felles fokus, vil sammenhengen mellom disse to måtte gjøres tydelig. Trastad gårds historie er med på å kaste lys over Outsider Art-kunstnere i dag. En slik fortelling synliggjør den tiden det har tatt å komme dit vi er i dag. Det bidrar til å skape større forståelse for Outsider Art-kunstnerne og deres forutsetninger for å delta i samfunnet og i kunstlivet. Sammenstilt viser dette at samfunnssynet er i endring, men at Outsider Art-kunstneres stemme enda ikke anerkjennes, og ikke har funnet eller fått sin plass i fellesskapet. Dette kan nyttes tema i en forbindelseslinje mellom Paviljong 7 og et Outsider Art kunsthall i Harstad. Hvordan de to enhetene skal knyttes sammen vil måtte utredes nærmere gjennom en egen prosess.

Dersom en kunsthall i Harstad får sitt eget bygg, vil det kunne tydeliggjøres arkitektonisk. Dersom kunsthallen skulle bli en del av en felles og samlokalisert løsning, er det nødvendig at kunsthallen har sin egen identitetsmarkør, og ikke kommer under paraplyen av en annen overbyggende idé eller forsvinner i en større helhet. Det er et faglig argument at en egen Outsider Art-enhet er synlig og at den manifesterer sin egen tilstedeværelse på en tydelig måte. Mye av misjonen med en egen kunsthall er nettopp synlighet, det styrker prosessen for Outsider Art i samfunnet. Den nasjonale funksjonen må også komme til uttrykk. Den skal gi legitimitet til formålet, og være et nasjonalt bygg som representerer Outsider Art på en relevant måte.

Verdien av den kunsthistoriske samlingen på Paviljong 7 må optimaliseres. Et ledd i dette er å lage et tydeligere skille mellom Paviljong 7, og ny Outsider Art. Det vil styrke konseptet dersom Paviljong 7 får «tilbake» sin egenart, og at den historiske Outsider Art-samlingen får spisset sin identitet som nasjonal Outsider Art-samling, på samme måte som tilsvarende eldre samlinger ved signifikante Art Brut- og Outsider Art-museer andre steder i verden. Den pedagogiske rammen som denne samlingen er skapt innenfor, er viktig fordi det identifiserer samlingen, det knytter den inn i en historie. Koblingen mellom bo-avdelingen og galleriutstillingen bør derfor forsterkes. En ny oppbygging av utstillingen i 3. etasje kan utdype dette enda mer enn i dag. Paviljong 7 må fremheves som et unikt bygg med nasjonal verdi, forsterket med den unike, nasjonale kunstsamlingen.

Samhandlingen mellom de to enhetene gjensker den tidligere aksene mellom Trastad gård på Borkenes og Trastadsenteret i Harstad. En slik akse mellom by og distrikt er viktig infrastruktur i et større bilde. Den reisende kan benytte lokalbuss mellom Harstad sentrum og Trastad Samlinger. Det kan også utvikles og kurteres en egen Outsider Art-buss; et mobilt galleri som tar den reisende med mellom disse stedene. Det egner seg godt som en startløsning før kunsthall er på plass i Harstad. En «galleribuss» vil også kunne spre kunst og kunnskap til et større område.

To enheter organisert under en felles senteroverbygning, vil gi begge enheter større faglig handlingsrom, der innholdet kan foldes ut uten tilpassinger til hverandres behov.

Gjennom et slikt alternativ kan det legges til rette for at publikum lettere kan besøke begge enheter, eksempelvis ved at det er transportordninger som åpner for rask og enkel reise.

Alternativet med to enheter fremstår som den faglig sett beste løsningen, fordi ny Outsider Art og den nasjonale rollen blir eksplisitt og mer synlig.

Det ta tid å få på plass full finansiering av nye fasiliteter og økt driftsøkonomi. En prosess med eget bygg vil ha en lang tidslinje. Nybygg betyr store investeringskostnader og økt driftsøkonomi, det samme gjør leid bygg i Harstad, dersom det blir alternativet. Renoveringsbehovet ved Paviljong 7 er stort og kostnadskreven. Stor lokal aktivitet og lokale økonomiske forpliktelser vil kunne gi mindre ressurser til mobile tilbud, både økonomisk, faglig og personalmessig. Dette er en viktig avveining, fordi det på sikt kan bety at det nasjonale oppdraget og den nasjonale tilstedeværelsen får for lav prioritet.

6.5. Tilgjengelighet - universell utforming og inkluderende design

Som museum skal Paviljong 7, og eventuell annen Outsider Art-lokasjon tilrettelegge for universell utforming, både i forhold til arbeidsplasser, besøkende og brukere av nettbaserte tjenester. Dette vil bety kostbare løsninger. Universell utforming må også sees opp mot bygningens vernehensyn. Et konsept som dette vil kunne ha utbytte av å benytte seg av kompetansen til designere fra tidlig i prosessen. Design og arkitektur Norge²⁹ (DOGA) er en stiftelse under Nærings- og fiskeridepartementet som jobber for å styrke design- og arkitekturfagenes rolle i utformingen av morgendagens Norge. Som en del av det offentlige virkemiddelapparatet for økt innovasjon jobber DOGA for fornyelse og verdiskaping i norsk næringsliv og offentlig sektor. Målet er at Norge skal ta i bruk design- og arkitekturkompetanse for å skape økonomiske, sosiale og miljømessige verdier, og ruste næringsliv og offentlig sektor for omstilling.» I deres program finnes en egen satsing *Design for alle*, eller *Including Design*, der det også er økonomiske insentiver for aktører som vil implementere universelle løsninger i sin virksomhet. Nettstedet Bygg for alle³⁰ gir også tilgang på nyttig informasjon.

Universell utforming handler ikke bare om å bygge ned fysiske barrierer, men også om å bryte ned mentale barrierer og fordommer om psykisk helse.

Det er vårt kollektive jeg, samfunnet, sitt ansvar å skape et samfunn som tar mot, som aksepterer psykiske plager og som møter åpenhet – med respekt og ydmykhet.

Alle, uavhengig av utgangspunkt, skal ha mulighet til å delta aktivt i samfunnet.¹

*Livelin Remme
Rådgiver, Kunst, kultur og psykisk helse
Bergen kommune*

6.6. Sikring og beredskap

Outsider Art skal bevares og oppbevares etter de samme forskrifter som annen kunst i museum. Outsider Art er ofte laget av materialer som er lite bestandige, og ikke beregnet for formålet. Det ligger i denne kunstens «natur». Det betyr i hovedtrekk at kunstverkene er skjøre, og at de må holdes i teknisk stand dersom de skal kunne bevares og stilles ut. Det bør derfor prioriteres et teknisk rom for konservering, samtidig som det må installeres klimaregulerende tiltak i de rom der det oppbevares kunst. Det vil si i lokalene der de stilles ut, og i kjellermagasinet ved Paviljong 7. I en inntakssluse anbefales anlegg for frysing av gjenstander. Det er en sikkerhetsanordning som trykker samlingen totalt sett, idet man ikke alltid vil kjenne til hvordan verkene har vært oppbevart før de kommer til enteret; enten ved innsamling eller ved lån. Paviljong 7 inngår i Sør-Troms Museums plan for Sikring (2017), og tiltak implementeres iht til denne og iht gjeldende plan for brannsikring.

²⁹ Johansen, Andreas Birger, Design og arkitektur Norge. Artikkel 03.01.2017 DOGA i virkemiddelapparatet. dogano

³⁰ Statsbygg ism Knowit, Bygg for alle. byggforalle.no

6.7. Oversikt – fysiske funksjoner i et nasjonalt senter for Outsider Art

6.7.1. Museumsfasiliteter

- Utstillingssal for historisk og ny Outsider Art
- Medierom for faglig presentasjon, med sitteplasser for publikum
- Prosjektrum/kunstlab for utviklingsoppgaver – kan utelates
- Dokumentarkiv (herunder historisk materiale) – fotoarkiv er ivaretatt av Sør-Troms Museum
- Studierom/dokumentasjonscenter/bibliotek
- Verksted/produksjonsrom for utstillingsproduksjon
- Rom for teknisk konservering/kulderom
- Fotorom
- Gjenstandsmagasin for kunst – alle kategorier

6.7.2. Areal

Publikumsområder

- Kundemottak/foaje, toaletter og garderobe publikum, sitteplasser i bygget/infosteder

Kommersiell virksomhet

- Skranke inngangsparti, museumsbutikk og kaféfasilitet

Kontorfasiliteter med universell utforming

- Kontorer og møterom, stort og lite, personalfasiliteter som tekjokken, toalett, garderobe

Lager

- Lager for inventar, turnéutstyr/kasser og større gjenstander
- Lager for forbruksmateriell og varelager for butikk
- Lager for gjenstander knyttet til utebruk

Uterom omkring bygg

- Bussparkering og bilparkering personal og publikum
- Utebelysning innganger/fasade, profilering bygg: skilt, bannere, sitteplass ute og publikumstraseer på området

Tekniske romspesifikasjoner

- Heis, teknisk rom for ventilasjon, strøm og data IKT, ventilasjonsanlegg, AV-anlegg, sikkerhetsanlegg, systemer for telefoni, innbruddsalarm, kameraovervåking, belysning alle rom

Digital informasjon

- Nettside og andre digitale media
- Digitale elementer i utstillinger og infosystemer

6.7.3. Kunsthall - fasiliteter og areal

Bygning

- Beliggenhet sentrum av Harstad
- Signaluttrykk og utvendig profilering som nasjonal funksjon
- Gateplan, åpnet og synlig, inkluderende
- Enkel adkomst, universell utforming og inkluderende design

Arealbehov for forvaltning av ny Outsider Art

- Utstillinger ny Outsider Art: Fra 500 kvm og opp, takhøyde 600 cm i deler av arealet.
- Magasin for kunst: Inntil 300 kvm innredet magasin, takhøyde minimum 600 cm i deler av arealet
- Kontor og møterom for økt bemanning. Minst 6 nye fagstillinger, i alt 9 stillinger medregnet dagens nivå. Dette må sees i forhold til Paviljong 7 og øvrig del av Sør-Troms Museum.

Hensyn å ta for utstillingsrom:

- Proposjoner, materialer, romløp, takhøyde, publikumslogistikk
- Kontroll på lysinnslipp, klima, akustikk mv

Magasin og arkiv:

- Klimaregulering, inntil xx kvm innredet, takhøyde min 600 cm i deler av arealet
- Det vil være mulig å lagre kunst også i Paviljong 7 derfor er kravene fleksible

Pakke- og produksjonsrom:

- Verksted for produksjon av utstillingselementer, vandretstillinger osv
- Inn- og utpakking av kunst ved salg og utstillingsbytte
- Annen produksjonsaktivitet

Lager:

- Turnéutstyr som kasser mv, utstillingselementer, lampearmaturer, elektro,
- Forbruksmateriell, butikkvarer, publikasjoner mv

Administrasjon og drift, herunder ansvar for mobil aktivitet:

- Kontor og møterom
- Arbeidsplass/kontor til leder, konservator/kurator, formidler, teknisk/utstillingsarkitekt, markedsføring/media, butikk-billettansvarlig.

Publikumlokaler:

- Publikumsfasiliteter; sitteplass, tilgang på info, butikk
- Foredrag eller presentasjoner for publikum
- Studierom/dokumentasjonssenter/bibliotek
- Sanitæranlegg for publikum og ansatte
- Prosjektrom

Teknisk:

- Egen romspesifikasjon

Uteareal:

- Profilerings og synlighet, gjerne sitteplasser, parkering ifm inn og utlasting av utstillinger
- Uteareal for opphold og for parkering etc

6.8. Aktuell kompetanse

Økt Outsider Art-aktivitet forutsetter flere fagfunksjoner og flere stillinger enn Trastad Samlinger har i dag, som er 2,8 stillinger. Nye stillinger skal ivareta oppgaver knyttet til større mobilitet, økt formidling og økt faglig kunnskapsproduksjon. Et nasjonalt senter må beregne å ha minimum 7 fagstillinger, samt stillinger til publikumsfunksjoner.

Med utgangspunkt i organisering etter en museumsmodell, er det behov for stillinger som gir:

- Ledelseskompetanse
- Kuratorkompetanse
- Museal konservatorkompetanse
- Teknisk konservator
- Historie- og samfunnskompetanse
- Formidlingskompetanse
- Publikumskontakt og servicefunksjoner
- Markedskompetanse
- Merkantil kompetanse
- Bygningsteknisk kompetanse

Trastad Samlinger har merkantil kompetanse som del av Sør-Troms Museums fellesorganisasjon. Det vil være behov for å styrke både bygningsteknisk tjeneste og markedsarbeid i forhold til dagens modell. Dette fordi, særlig eldre bygningsmasse krever oppfølging. Et nasjonalt senter som skal nå ut til et stort publikumsfelt, vil trenge mer markeds- og publikumsarbeid enn det som er tilgjengelig i dag.

Fagansatte ved et nasjonalt senter for Outsider Art må forventes å tilegne seg spesifikk kunnskap om feltet. Det å drive oppsøkende aktivitet og det å møte kunstnergruppen krever særlig innsikt og kunnskap. Organisasjonen bør ha kompetanse knyttet til juridiske forhold ettersom kunstnergruppen det jobbes mot, ikke har fagorganisasjoner som ivaretar deres rettigheter, og også fordi det er implikasjoner knyttet til kunstnerens levekår som senteret må ha evne til å håndtere. Dette vil også sikre de økonomiske rammene for virksomheten.

I Norge inngår ikke feltet Outsider Art i pensum for de formelle utdannelsene som er naturlig å rekruttere fra ved senter som arbeider med Outsider Art. Det bør være en oppgave for det nasjonale senteret å gå i spissen for å utvikle kompetanse; både i samhandling med utdanningsmiljøene, ved å opprette trainee-stillinger og praksisplasser for studenter, ved hospiteringsordninger, og ved utvekslingsordninger med et internasjonalt nettverk. Under prosjektets gang er det kommet i stand dialog med Universitetet i Tromsø, Norges Arktiske Universitet, kunsthistorie, der det implementeres tema Outsider Art i pensum for masterstudenter. Erfaringer fra dette bør tas videre til andre universitetsmiljøer.

6.9. Driftsmodell, forretningsmodell og organisasjonsform:

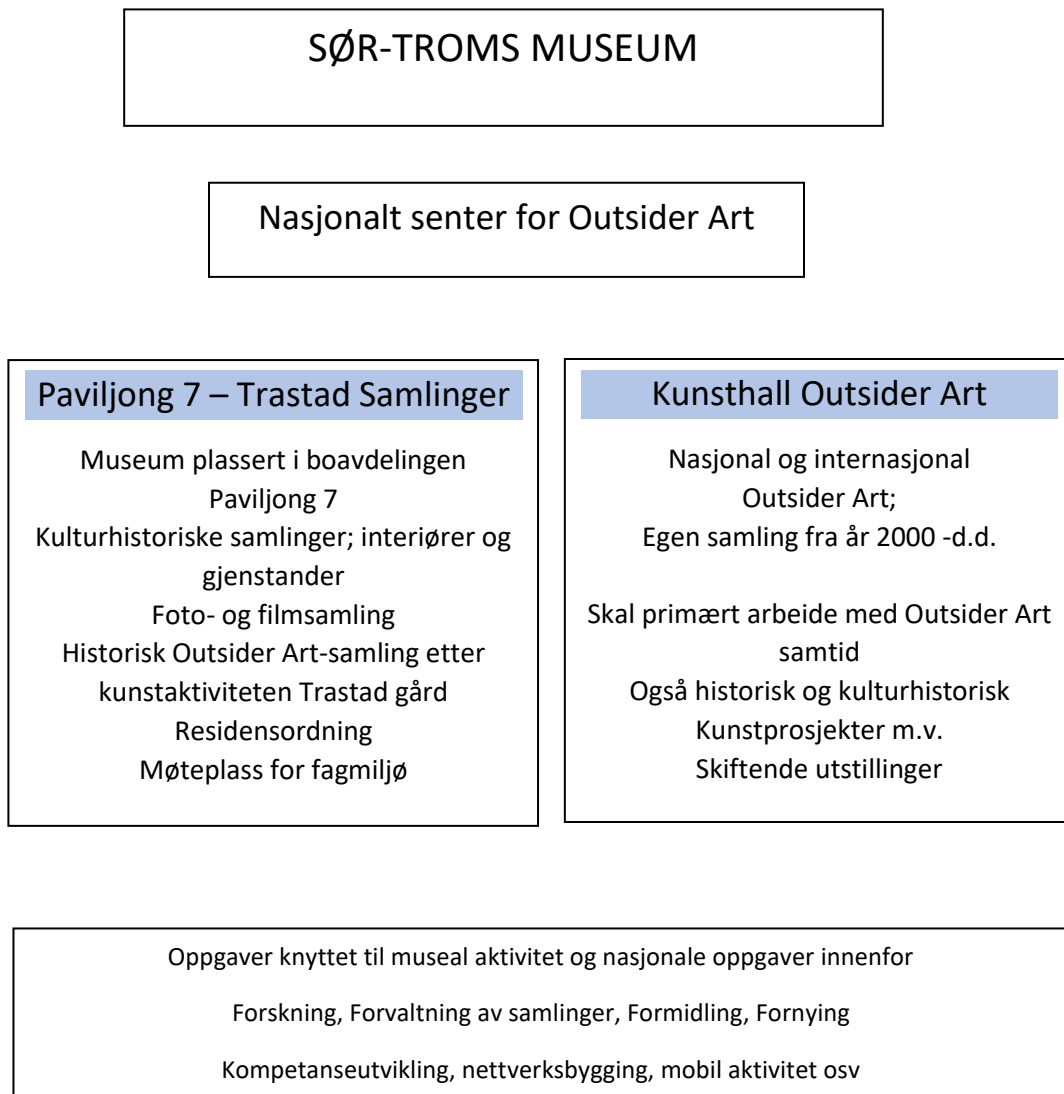
Valg av driftsmodell avhenger av flere faktorer; eierforhold, inntektssystem, roller knyttet til det nasjonale og regionale oppdraget og inntjeningsevne/bærekraft. Så langt er det gjort klart at et nasjonalt senter for Outsider Art skal drives etter den samme museumsmodellen som Sør-Troms Museum. Det vil være en utfordring å få økte ressurser til flere stillinger via den årlige budsjettsøknaden. Sør-Troms Museum vil kunne se det totale konseptet under ett, og søke finansiering fra ulike steder, men til et samlet konsept som dekker både økte driftskostnader og midler til rehabilitering og nybygg.

Private midler, sponsorer og investorer er relevant å rette seg mot i arbeidet med finansiering av bygg og utstillinger eller innkjøp av kunst. Dette er ikke prøvd ut av Trastad Samlinger for Outsider Art. Regjeringens gaveforsterkningsordning er et stimulerings tiltak som bør nyttes.

Andre muligheter til inntjening er ved salg. Det må søkes etter konsepter som kan gi inntjening; salg av produkter, tjenester, billettsalg, reiselivspakker og ekstern prosjektfinansiering på all aktivitet som gis slik mulighet. Innenfor produktutvikling anbefales å knytte til seg profesjonelle produkt-designere,

basert på undersøkelser over hva som gir utbytte i de aktuelle publikumssegmentene og som en forlengelse av sentres faglige innhold. Erfaringer fra de Art Brut-museene som er besøkt under prosjektet viser at egenproduserte skrifter og bøker er en stor del av museenes produktgrupper for salg i museumsbutikk og på nett. Kunstsalg og produkter hvor kunst er benyttet, er også relevante produkter, men som også åpner for avklaringer ovenfor kunstneres åndsverksrettigheter.

6.10. Forslag til organisasjonsmodell for Nasjonalt senter for Outsider Art

6.11. Kostnadsoversikt

Kostnadsoversikt basert på overordnede kostnadsanslag.

Paviljong 7

Det vises til informasjon i Mulighetsstudiens kapittel 1. Kostnadsanslag er basert på erfaringstall gitt av Hinnstein AS og Harstad Luftteknikk AS med flere i 2018. Tabellen under gir et bilde av kostandsbehovene for de viktigste tiltakene. Tiltakene som haster mest er drenering rundt bygget, samt ventilasjon.

Dersom det skal gjøres ytterligere fornyende tiltak må det beregnes større kostnad. Det må lages en egen prosjektering når det er avklart hvordan lokalene skal nyttes. Total renovering av Paviljong 7 vil bli høyere. I tillegg kommer utstillingspresentasjoner og innredning av magasin. Et tilbygg til Paviljong 7 vil måtte forprosjekteres. Anslagsvis vil et til bygg med grunnflate 150 kvm, og heis komme opp mot 10 millioner kroner.

Alle vinduer i 1. etasje og 2. etasje	800 000	Anslag basert på pristilbud
Drenering rundt bygg og isolering sokkel	850 000	Hinnstein
Ventilasjonsanlegg og innredning av kanaler. Alle etasjer	3 410 000	Harstad Luftteknikk
Maling, gulvbelegg, snekring, riving, to dører, alle etasjer	600 000	Hinnstein
Fjerning av asbestholdig innredning, skrap, maling mellometasje 1	100 000	Hinnstein
Utomhus, gangstier, benker	432 790	PW Arkitekter
Bygning utvendig: skilting, rekkverk balkong sør	60 000	PW Arkitekter
Nytt lyssystem galleri	150 000	Anslag
Sum eks mva. Priser er +/- 25%.	6 402 790	

Kunsthall

For en kunsthall i Harstad vil det måtte avklares om det skal være nybygg eller ombygging, og prosjekteres iht det gjennom et eget forprosjekt. Et nybygg av denne type kommer erfaringsvis opp i en kostnad på anslagsvis 70 millioner. Arealbehov for forvaltning av ny Outsider Art vil være:

- Utstillinger ny Outsider Art: Fra 500 kvm, takhøyde 600 cm i deler av arealet.
- Magasin for kunst: Inntil 300 kvm, takhøyde minimum 600 cm i deler av arealet.
- Kontor og møterom for økt bemanning.

6.12. Søkbare tilskuddsordninger

Det finnes søknadsordninger som kan være særlig relevant knyttet til Paviljong 7, samt midler til forprosjekt for kunsthall. Disse er kort beskrevet under:

Vern eller fredning

Det bør startes en prosess for sikre Paviljong 7 vern. Denne prosessen anbefales startet i dialog med Troms fylkeskommune, kulturetaten. Riksantikvarens nettside beskrivelse av ordninger for vern eller fredning av bygg.

Nasjonale kulturbygg

Tilskuddene til nasjonale kulturbygg skal bidra til bygninger og lokaler for institusjoner og tiltak som har en nasjonal oppgave, en landsomfattende funksjon eller en viktig landsdelsfunksjon.

Byggeprosjektene skal dekke behovet for forsvarlig areal, økt funksjonalitet, og/eller økt sikkerhet gjennom ombygging og/eller nybygg. Bygningene skal ha høy arkitektonisk kvalitet. Hovedregelen vil være at den maksimale tilskuddsandelen er 1/3 av den delen av prosjektet som er i samsvar med de ovenfor nevnte målene for posten. Søknaden rettes til Kulturdepartementet.

Regionale kulturbygg

Troms forvalter spillemidler til regionale kulturbygg; nybygg og ombygging. Søknad fremmes via kommunen der bygget er. Tilskuddet kan dekke inntil 1/3 av godkjent kostnad opp til 2 millioner, det kan også gis høyere tilskudd for bygg med regionale funksjoner.

Generelle tilskuddsordninger til kulturfeltet

Fylkeskommunen har en portal har en erfarings- og ressursbank for utvikling av kulturarenaer i Troms; Rom for kultur. Her finnes oversikt over ulike søknadsordninger som Sør-Troms Museum kan nytte: <http://romforkultur.tromsfylke.no/>

Rom for kunst (forprosjekt kunsthall og tilbygg)

Kulturrådets avsetning rom for kunst har som formål å styrke og videreutvikle infrastruktur og arenaer for produksjon og formidling av profesjonell kunstnerisk virksomhet innen billedkunst, scenekunst, musikk, litteratur og tverrkunstneriske uttrykk. Ordningen skal bidra til at det profesjonelle prosjektbaserte kunst- og kulturfeltet i hele landet har tilrettelagt og hensiktsmessig infrastruktur for produksjon, formidling og faglig utvikling. Det kan søkes om tilskudd til nybygg, ombygging, oppgradering og tilpasning av eksisterende lokaler og infrastruktur, tekniske fasiliteter m.m. Det kan også søkes om tilskudd til forprosjekter, arkitektkonkurranser og utprøvningsprosjekter som faller innenfor ordningens formål. Prosjektene det søkes støtte til kan være knyttet til faste, temporære og/eller mobile arenaer. Institusjoner som mottar fast årlig statstilskudd innvilges normalt ikke tilskudd fra Norsk Kulturfond. Unntak kan vurderes for å fremme institusjonenes samarbeid med det frie feltet.

7. UTREDE FREMTIDIG KONSEPTER FOR UTSTILLINGER

Hvordan en utstilling, utformes og hvilke faglige fokus man velger for fremstillingen av historien og kunst, vil påvirke hvordan historien og kunsten fremtrer for den besøkende. Av denne grunn vil det være viktig å reflektere over hvilke ulike perspektiver knyttes til utforming og faglige fokus, som vil kunne være aktuelle i et kommende utstillingsperspektiv. Spesielt er dette viktig i henhold til å ha en felles faglig plattform, dersom man inviterer inn eksterne designere i arbeidet med utvikling og fornying av utstillinger. Kapitlet vil presentere noen utvalgte overordnede perspektiver, konsept og tilnærming som vil kunne være av relevans når det senere skal utvikles og fornye konkrete utstillinger ved et nasjonalt senter for Outsider Art.

I arbeidet med utstillingskonsepter ved et nasjonalt Senter for Outsider Art, vil det være viktig at man presenterer Outsider Art på en helhetlig måte, samtidig som den historiske Outsider Art kunsten fra Trastad Gård og den nye nasjonale Outsider Art kunsten blir presentert på egne premisser, der man får fram særegenheten ved de to samlingene. Dette vil dermed være noe som det er viktig å ta stilling til i utformingen av utstillingskonsept ved nasjonalt senter for Outsider Art og vil tematiseres i kapitlet. Ettersom presentasjon av den historiske Outsider Art-kunsten er tett knyttet opp mot institusjonshistorien ved Trastad gård, vil det her både presenteres utstillingskonsepter som omfatter måter å presentere Outsider Art-kunsten og måter å presentere institusjonshistorien på.

Tilnærmingen til utstillingskonseptene vil her presenteres med utgangspunkt i et konsept om en sted-fast formidling, men dette utelukker ikke at elementer fra dette kapitlet også vil kunne overføres til vandreutstillinger, etter tilpassing.

7.1. Trastad Samlingers nåværende utstillingskonsept

Trastad Samlinger har i dag tre utstillinger, en midlertidig utstilling og to faste utstillinger. De faste utstillingene består av en kulturhistorisk utstilling og Outsider Art-samlingen. Den kulturhistoriske utstillingen er situert i det som var en av bo- og pleieavdelingene ved Paviljong 7 ved Trastad gård. Store deler av denne utstillingen er innredet med autentisk inventar, som gir den besøkende et inntrykk av hvordan paviljongen så ut da den åpnet i 1966. Enkelte av rommene er viet til enkelte tema som er knyttet opp mot sentrale elementer ved institusjonen Trastad gård sin historie.

Galleriet som åpnet i år 2000, ble i første omgang bygget opp med et pedagogisk perspektiv, der utstillingen presenterte beboernes evne til utvikling og viktigheten av å fokusere på muligheter istedenfor begrensningene. Utstillingen viste til å begynne med historisk Outsider Art, med hovedsakelig kunstnere fra institusjonen Trastad Gård. Etter hvert ble det tilført nyere norske Outsider Art kunstnere, samt internasjonale Outsider Art kunstnere. Per dags dato, framtrer utstillingen som en kombinasjon av en pedagogisk og en kunstvitenskapelig framstilling, der deler av utstillingen er bygget opp etter pedagogiske prinsipper, og deler av utstillingen er bygget opp etter kunstfaglige prinsipper.

Trastad Samlinger har et utstillingsrom som benyttes til midlertidige utstillinger. De midlertidige utstillingene har omfattet både kulturhistoriske utstillinger og Outsider Art utstillinger. Per dags dato omfatter den midlertidige utstillingen, norsk Outsider Art, der både eldre historisk Outsider Art fra institusjonen Trastad Gård og nyere Outsider Art kunst presenteres sammen.

7.2. Fornyning og utvikling av nye utstillingskonsepter

Dersom man skal være en samfunnsaktør, må man være samfunnsaktuell. Når samfunnet endres, endres også måten mennesker kommuniserer på og måten man tilegner seg informasjon. Dette påvirker måten publikum opplever en gitt utstilling og hvordan man inntar informasjonen som presenteres i utstillingen, som igjen påvirker hvor vidt utstillingen appellerer til publikum. I tillegg til dette påvirker også endringer i samfunnet menneskets syn på fortiden, ved at man får tilgang til andre perspektiver og ny innsikt, der fortiden sees på nye måter i lys av nåtiden.

For å kunne være samfunnsaktuell, er det derfor viktig at man som museum hele tiden fornyer seg. I tillegg til viktigheten av å kunne ta opp nye temaer og perspektiver gjennom midlertidige utstillinger er det også viktig at faste samlinger jevnlig gjennomgås og fornyes, både i henhold til hva og hvordan utstillingen presenterer.

7.3. Utstillingskonsepter

Utstillingskonseptene som her presenteres, er kun et utvalg som gir et overblikk over mulige konsepter og danne grunnlaget for refleksjon ved en senere utvikling og fornyning av utstillinger. De ulike utstillingskonseptene som presenteres utelukker ikke hverandre og kan kombineres på ulike måter.

7.3.1. Tilnærming til det autentiske

En måte å presentere historien på, er ved å benytte autentiske gjenstander og bygge utstillingen opp som en isenesettelse av fortiden der man gir publikum et innblikk i hvordan det så ut i «fortiden». Dette grepet er i dag benyttet til en viss grad i den kulturhistoriske utstillingen ved at man har benyttet autentiske gjenstander til å gjenskape kjøkken, spiserom, oppholdsrom, soverom og badrom, slik de så på en av bo- og pleieavdelingene på paviljong 7, da den åpnet i 1966. På grunn av plassmangel har man benyttet noen av rommene i bo- og pleieavdelingen til å illustrere temaet. Forutsatt at man får mer plass vil det være mulig å kunne ta dette konseptet ut i større grad, på en enda mer helhetlig måte enn det som er gjort i dag. Denne måten å tilnærme seg historien på, vil hovedsakelig være relevant i arbeidet med en kulturhistorisk utstilling.

I arbeidet med et slikt utstillingskonsept, vil det være viktig at gjenstandene settes inn i en historisk kontekst, gjennom informasjonsplansjer i utstillingen og/eller bruk av digitale virkemidler.

7.3.2. Tematisk tilnærming

En annen måte å presentere historien og Outsider Art på er ved tematisk tilnærming. Dette er noe som i noe grad benyttes ved den kulturhistoriske utstillingen ved Trastad Samlinger i dag. I den tematiske tilnærmingen ved Trastad Samlinger i dag, løftes enkelte sentrale tema ved historien til institusjonen fram. De knyttes derimot stort sett ikke til relevante problemstillinger ved temaet i dag, eller opp mot et større nasjonalt perspektiv. Det eneste stedet i utstillingen hvor historien til institusjonen knyttes opp mot samfunnet generelt, er på en plansje i gangen som tematiserer situasjonen før institusjonen og tvangsmiddelbruk på institusjonen.

Ved å ytterligere løfte fram enkelte tema som skolehistorien, vil man kunne tydeliggjøre linken mellom institusjonshistorien og Outsider Art. Det var gjennom Trastad Skole og formingslærer Sigvor Riksheim at man oppdaget et kunstnerisk talent blant beboerne og store deler av Trastad Samlingers kunstsamling fra institusjonen Trastad gård består av verk som ble laget ved Trastad Skole. I dag presenteres skolen i et temarom sammen med arbeidslivstrening, men ved å løfte fram skolehistorien og sette den inn i en større sammenheng der man også tydeliggjør hvordan Trastad skole la til rette for kunstaktiviteten, vil man kunne skape en naturlig bro mellom kunsten og historien, samt skape en kontekst rundt Trastad Samlingers arbeid med Outsider Art.

Temarom kan også brukes i henhold til å tematisere rundt kunsten på andre måter, for eksempel ved å lage et temarom som omhandler begrepet Outsider Art og begreper som blir benyttet om denne kunsten.

Et museum som har bygget opp sin faste utstilling på denne måten er Bethlem Museum of the Mind som holder til utenfor London. Ved Bethlem Museum of the Mind er utstillingen inndelt i tema som var knyttet opp om aktuelle tema i dag, som; «labelling and diagnosis» og «freedom and constraint». Utstillingen benyttet historien, situasjonen i dag, og kunsten til å sammen bygge opp under tema. Dette medførte at kunsten gjerne smeltet sammen med den medisinske historiske og nåtidsperspektivet på helse, noe som gjorde at kunsten får en medisinsk framtoning. Selv om det er viktig at det bygges en bro mellom historien og kunsten, er det viktig at kunsten også vises på sine premisser og ikke bare som en del av den medisinske og en institusjonshistorie. En måte å gjøre dette på er ved å la temabaserte utstillinger eksistere ved siden av utstillinger som har en mer overordnet visuell framtoning.

7.3.3. Historisk tilnærming

Fra første paviljong på institusjonen Trastad gård åpnet i 1954, til den ble lagt ned i 1991, foregikk det store endringer i synet på beboerne, måten institusjonen ble drevet på og tilbudene beboerne fikk på institusjonen. I tillegg er det også skjedd store endringer fra institusjonen ble lagt ned og til i dag. Endring i synet på denne gruppen og driften av institusjonen er derfor et viktig element i historien om Trastad gård og det bidrar også til å sette institusjonen inn i en større kontekst. Forståelser knyttet til Outsider Art og denne typen kunstneriske aktivitet har også endret seg oppigjennom årene, og denne endringen er også med på å bidra til forståelse ovenfor denne kunstretningen i dag.

En historisk tilnærming og oppbygging av utstillingen vil kunne bidra til å få fram dette endringsperspektivet og på den måten sette historien og kunsten inn i større sammenheng. Ved bruk av tidslinjer kan man også trekke linjene opp mot større hendelser i Norge og i utland som har hatt betydning for institusjonens historie og Outsider Art i Norge.

7.3.4. Visuell tilnærming

«White cube»

Outsider Art kan presenteres i en vanlig «white wall gallery system» som man finner ofte i samtidskunstmuseer og kunstgallerier. Dette understreker bl.a. at OA er kunst med samme status som profesjonell kunst. Fordelen er at betrakteren kan realistisk møte selve kunstverket i fysisk form og kan konsentrere seg fullt ut på selve kunsten i en estetisk og kunstfaglig tilrettelagt rom.

Tilstedeværelsen i rommet og blikket som kan uforstyrret rettes mot selve kunsten gir betrakteren den riktige atmosfæren for kvalitativ høye kunstopplevelser. Man kan skille mellom en materialspesifikk eller innhold programmatisk tilnærming. Her kan man for eksempel skille mellom maleri, tegning, foto og skulptur avdelinger eller tematisk valgte utstillingstema.

Også er det et poeng å tenke på om man legger vekt på en evt. skille mellom helt ferske arbeider og eldre arbeider. Et kunstgalleri overtar også oppgaver som publisering av kataloger og å utvikle fortløpende aktuelle utstillinger. Et galleri som visuell tilnærmingstilgang til Outsider Art er også viktig for kunstnere og andre fagpersoner som kunsthistorikere og kunstkritikere for å fremme debatt og aktuelle kunstdiskusjoner. Online-gallerier tilbyr en virtuell tilnærming og anbefales for å gjøre verkene tilgjengelig for et større publikum uavhengig av stedet.

7.3.5. Bak kulissene, åpent magasin

Et annet konsept som vil kunne være interessant å se nærmere på ved et senere arbeid med utvikling og fornying av en utstilling, er utforming av utstillingen i form av et «åpent magasin».

Utstillingskonseptet «åpent magasin» blir blant annet benyttet av Victoria&Albert Museum, i museets presentasjon av sin porselensutstilling. Et «åpent magasin» som er utformet for publikum, er et konsept som tar de besøkende bak kulissene, og gir mulighet til å vise en del av samlingen som de besøkende vanligvis ikke har tilgang til. I tillegg gir «åpent magasin» også muligheten for å vise mengder, noe som også er et trekk ved Outsider Art som kunstfelt.

I 2019 overtar Trastad Samlinger disposisjon av hele kjelleretasjen til magasin. Da vil keramikksamlingen som i dag ligger i tilknytning til galleriet i 3. etasje, flyttes til kjelleren. Det vil bli et tap for publikumsopplevelsen ved Trastad Samlinger når keramikksamlingen ikke lengre er tilgjengelig. En enkel heisadkomst, og nyinnredning av magasin åpner muligheten for å utforme et magasin med publikumstilgang. Keramikksamlingen gjenspeiler noe av det som er typisk for Outsider Art; mengden og gjentakelsen. Keramikksamlingen skaper wow-effekt. Effekten vil kunne videreføres gjennom en ny type opplevelsesvandring; en interaktiv og teknologisk utstilling. Familiekonseptet kan egne seg til en slik vandring, eksempelvis kan utstillingen «sees» gjennom barns øyne, og med ulike «formidlingspakker» til ulike nivåer. Via teknologi og differensiert informasjon tilpasses utstillingen andre og eldre målgrupper. Et slikt konsept gjør at store deler av samlingen eksponeres, og gir bedre adgang til forskere eller faggrupper som vil se en større del av materialet. Konseptet kan utvides til alle typer av Outsider Art som finnes i samlingen.

7.4. Utforming

7.4.1. Interaktivitet

Publikums aktive deltakelse i utstillingen og i møte med formidlingen, har de siste årene fått en stadig mer sentral plass og begrepene «interaktive museum» og «interaktive utstillinger» er i dag velkjente begreper i museumsverden. Interaktivitet kan forstås som en utveksling mellom museet og deres aktuelle og mulige publikum. Ettersom museet ofte definerer seg selv i henhold til museumssamlingen, blir interaksjon mellom gjenstander og publikum i det fysiske museet ansett som en hjørnestein i den profesjonelle forståelsen av hva interaksjon i museumssammenheng innebærer og betyr. Men interaktivitet i en museumssammenheng kan også foregå ved digitale virkemidler på digitale plattformer som står utenfor det fysiske museet som ved introduseringen av digitale utstillinger eller andre digitale ressurser.

7.4.2. Bruk av digitale virkemidler

Digitale virkemidler åpner i større grad for dialog og interaksjon og tydeliggjøre med dette et skifte i museets tilnærming til publikum, fra en monologisk formidling til en dialogisk formidling. Ved å ta i bruk digitale medier vil man lettere kunne møte publikum og det vil kunne bidra til nye måter å oppleve utstillingen på. En dansk undersøkelse som ble gjennomført ved en brukerworkshop med unge voksne ved Statens Museum for Kunst i 2010, viser derimot at det ikke er nok å kun tilføre teknologi og digitale medier, dersom de ikke tilfører noe til utstillingen³¹. Dersom man tar i bruk digitale virkemidler, må de dermed brukes målrettet og kun der de blir et tilskudd til utstillingen.

7.4.3. Lagbasert formidling

Ved den danske undersøkelsen fra Staten Museum for Kunst ble det blant informantene også vektlagt viktigheten av valgfrihet³². Ulike besøkende har ulike behov og mens noen ønsker å få detaljerte opplysninger om et verk, ønsker andre å heller betrakte verket for seg selv. En måte å kunne gi publikum en valgfrihet i måten de møter utstillingen på er ved å bygge utstillingen opp lagvis. Dette kan både gjøres ved digitale virkemidler og/ eller manuelt. Ved Betlehem Museum of the mind ble det

³¹ Berit Anne Larsen & Anne Sophie Warberg Løssing, *Museet i dialog? I: Det interaktive Museum*, Samfundslitteratur, 2011, s. 177-195

³² Berit Anne Larsen & Anne Sophie Warberg Løssing, *Museet i dialog? I: Det interaktive Museum*, Samfundslitteratur, 2011, s.185

benyttet en kombinasjon av digitale og manuelle virkemidler som mannen skapte ulike lag av informasjon i utstillingen. Blant virkemidlene som ble benyttet var skjermer hvor man kunne trykke seg inn i stadig flere lag med informasjon og skuffer som kunne dras ut, hvor det fantes plansjer med informasjon.

7.4.4. Universell utforming

I tillegg til at bygge ved et nasjonalt senter for Outsider Art skal være utformet på en slik måte at den gir tilgang til alle, skal også selve utstillingene utformes slik at alle skal kunne oppleves av alle, uavhengig av om man sitter i rullestol eller har syns- og/eller hørselshemming. Dette vil innebære at det vil måtte tas inn i betraktning når utstillinger utvikles og fornyes, i henhold til bruk av digitale virkemidler, montering av montre osv.

7.5. Forslag til utstillingskonsepter ved et nasjonalt senter for Outsider Art

Ved at Trastad Samlinger i dag kun har et visningsrom for midlertidige utstillinger medfører dette at man har en begrenset mulighet til å tematisere nye elementer og perspektiver knyttet til historien, Outsider Art og samlingen. Spesielt er dette utfordrende på grunn av at man arbeider med to ulike fagområder og man trenger mulighet til å få tematisert begge fagområdene kontinuerlig på nye måter. Manglende utstillingsplass er også en utfordring i henhold til de faste utstillingene ved at det i dag er utfordrende å ta konseptene ut til sitt fulle potensiale. En fornying og videreutvikling av utstillingsarbeid vil dermed forutsette mer visningsplass. En kunsthall i Harstad vil kunne gi visningsrom til Outsider Art på en større skala. I tillegg til en kunsthall trengs det også mer visningsplass for utstillinger som viser Outsider Art fra den kunstneriske aktiviteten ved institusjonen Trastad gård, og den tilhørende historien, på Trastad Samlingers lokaler i Kvæfjord.

Forutsatt at man får mer plass vil det være ønskelig å ha flere utstillinger som sammen kombinerer de overnevnte utstillingskonseptene og utformingsprinsippene.

Et fremtidig utstillingsdesign fokuserer på følgende hovedelementer:

- Paviljong 7, 1. etasje: Bo-avdelingen i 1. etasje Paviljong 7
- Paviljong 7, 2. etasje: Temautstillinger faste/temporære; lokale og nasjonale
- Paviljong 7, 3. etasje: Outsider Art-samling etter Trastad gård
- Paviljong 7, 0. etasje: Magasinutstilling
- Outsider Art kunsthall, Harstad: temporære utstillinger
- Vandretstillinger og mobil aktivitet

8. UTVIKLE KONTAKT MED PARTNERE SOM KAN BIDRA MED FREMTIDIG SAMARBEID

Trastad Samlinger, Sør-Troms Museum, har i arbeid med prosjektet gjennomført møter med parter som er aktuelle for fremtidig samarbeid, som vil ha betydning i den videre prosessen mot nasjonalt senter for Outsider Art, og som er potensielt interessante som del av et kontaktnettverk nå og i fremtiden. Organisasjonen Trastad Samlinger har sørget for å innrette nye tiltak og initiativ mot formål som utforsker temaer omkring rollen til et nasjonalt senter i tråd med prosjektmandatet. Samtidig er tiltakene med på å reelt utvikle grunnlaget for sentret. Dette bygger kompetanse i organisasjonen, det nyttet personalressursene fullt ut, og *legger slik grunnlag for den fremtidige rollen for det nasjonale senteret i henhold til fagområdet Outsider Art i regionen, Nord-Norge og i Norge generelt.* Dette er i tråd med prosjektmålene.

Prosjektet har også oppsøkt aktører som har bidratt med informasjon og kunnskap knyttet til den prosessen Trastad Samlinger er i, i arbeidet med utvikling av sitt konsept som nasjonalt senter for Outsider Art. Det er også i perioden oppsøkt museer og gallerier for å prøve publikumsrollen og publikumsfasiliteter.

8.1. Kontakt knyttet til forskning

[Universitetet i Tromsø- Norge Arktiske Universitet, Institutt for språk og kultur](#)

Det er under prosjekttiden vært avholdt møte mellom Trastad Samlinger, Sør-Troms Museum og Institutt for språk og kultur, Universitet i Tromsø Norges Arktiske Universitet Ingeborg Høvik, Associate Professor History of Art og Mari-Theres Federhofer, professor, Prodekan for forskning. Samarbeid har utspring i utlån av kunstverk og arkivmateriale knyttet til universitets deltakelse i Festspillutstillingen, Festspillene i Nord-Norge 2018. Kontakten er videreført, og Trastad Samlinger har stilt til disposisjon materiale for de to forskernes videre arbeid. Kontakten er blitt videreført, og ledet til besøk av masterstudenter innenfor kunstvitenskap høsten 2018, der Høvik arrangerer internt seminar for studentene, med tema Outsider Art.

[Dikemark Museum, Sykehusene i Oslo](#)

Det er under prosjekttiden inngått samarbeid om et forskningsprosjekt mellom Trastad Samlinger og Dikemark Museum. Trastad samlinger, STMU er prosjekteier, og har hatt ansvar for å utforme søknaden i dialog med Dikemark Museumsforum. Det ble søkt midler fra Norsk Kulturråd til forskning på Dikemark Museums kunstsamling. Prosjekt fikk ikke finansiering i årets søknadsrunde. Det vil i fortsettelsen være relevant å samarbeide med Dikemark Museum. Initiativet fra Trastad Samlinger er et eksempel på å innta en nasjonal rolle. Samarbeidet bidrar dessuten til mer kunnskap om norsk Art Brut, og vil potensielt gi kunstsamlingen nasjonal oppmerksomhet større verdi.

[Statsarkivet i Tromsø](#)

Det har under prosjekttiden vært møte mellom Trastad Samlinger og Statsarkivet for å avklare omkring arkivmaterialet som finnes etter Trastad gård, og tilgang for forskning. Statsarkivet er behjelpelig med videre veiledning når det blir ønskelig. Sett i forhold til Outsider Art-aktiviteten, er det også arkivmateriale fra kunstaktiviteten fra Trastad skole. Skolearkivet for Troms, arkivet fra Fylkesmannen i Troms og Troms fylkeskommune, er også alle forvaltet av Statsarkivet, og omfatter også arkivmateriale knyttet til Trastad gård. Skolearkivet i Kvæfjord kommune inneholder dokumenter fra Trastad skole, og Trastad Samlinger, STMU innehar materiale i egen portefølje.

Preus museum

Trastad Samlinger deltar som samarbeidsinstitusjon i et delprosjekt og referansegruppe for Preus museums prosjekt: *TID, STED, ROM* derom prosjektet får finansiering - Kulturrådets museumsprogram Samfunnsrolle, makt og ansvar. Kort fortalt innebærer prosjektet å utarbeide en metodeveiledning til bruk for museer i arbeidet med å synliggjøre marginaliserte grupper i samfunnet, ved å la dem uttrykke seg gjennom fotografi og refleksjon. Den begrepsbaserte tematikken TID, STED, ROM vil brukes fordi utsatte grupper gjerne har et eget perspektiv på disse allment kjente begrepene som det kan være nyttig for flertallet å bli kjent med.

8.2. Kontakt knyttet til utstilling og formidling

Besøk ved Bethlem Museum of the Mind, London

Styringsgruppen for prosjekt konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art har besøkt Bethlem Museum of the Mind. Besøket var en del av sluttseminaret for prosjektet. Det var et ønske fra styringsgruppen å knytte deler av seminaret opp mot et internasjonalt miljø. Bethlem Museum ligger i Beckenham, Kent. Bethlem Museum har flere fellestrekk med Trastad Samlinger. Begge museer forvalter lokal historie som, satt inn i et større bilde, også er nasjonens historie om omsorg/behandling av mennesker innenfor marginaliserte grupper. Begge museer har tilhold i autentiske bygningsmiljøer, begge forvalter sine egne kulturhistoriske samlinger og historiske kunstsamlinger, og begge formidler kunst av i dag. Det som skiller museene er at Bethlem Museum baseres på historie knyttet til et psykiatrisk sykehus, og med en eldre historie enn Trastad Samlinger.

Styringsgruppen for prosjekt Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art har bedt prosjektet gjøre rede for noen overordnede grep for å vise helheten mellom det historiske materialet etter Trastad gård, og forvaltning og formidling av ny Outsider Art. Bethlem Museum arbeider i spennet mellom historie og samtid, og bygger bro mellom kulturhistoriske innhold og kunst. Det å legge et besøk til et museum som Bethlem Museum mot slutten av prosjektet, gir et nytt referansepunkt for akkurat dette. Bethlem Museum of the Mind ønsker å gjøre et gjenbesøk til Trastad Samlinger, og begge parter ser verdien av å opprettholde videre kontakt.

ITE museum, Kokkola Finland. Deltakelse i EU-prosjektet/utstillingen OA Craft.

Trastad Samlinger har under prosjektiden hatt besøk fra ITE Museum i Finland tilknyttet et nordisk Outsider Art-prosjekt, herunder utstilling med Outsider Craft og tilhørende konferanse. Elina Vourimies, kurator og Minna Haveri, kurator og forsker Aalto University er ansvarlig for prosjektet.. Trastad Samlinger deltar i Craft-utstillingen og skal være vertskap for utstillingen når den gjester Norge i 2019. Trastad Samlinger var representert under åpning av utstillingen i Jyväskylä i Finland i 2018. I Finland benevnes dette feltet ITE-Itse Tehty Elämä/Self Made Life. Det er særlig måten samlingsforvaltningen utføres på som er interessant for Trastad Samlinger å se nærmere på. I Finland arbeides det systematisk med oppsøkende aktivitet, og dokumentasjon og publisering via digitale medier; foto, intervju, film. Dette gjennomføres som EU-støttede prosjekter.

Trafo kunsthall, Asker

Det er et pågående utstillingssamarbeid mellom Trastad Samlinger og Trafo Kunsthall. Det har vært gjennomført møter både ved Trastad Samlinger og Trafo Kunsthall, samt gjort besøk ved Dikemark Museum, som også er en av partene i samarbeidet. Trafo Kunsthall er en av få kunsthaller i Norge som har vist Outsider Art. Utstillingen åpner i 2019. Utstillingen skaper et nytt møtepunkt mellom to Art Brut/Outsider Art-samlinger som kompletterer bildet av feltet i Norge; historisk kunst skapt innenfor psykiatrisk sykehus og innenfor sentralinstitusjon for psykisk utviklingshemmede. Og det fremstår som et av få utstillingsprosjekter der Outsider Art får plass på en kunstarena som primært programmerer profesjonell kunst.

Museum im Lagerhaus, St. Gallen, Sveits

Det har under prosjektperioden vært gjennomført besøk ved Museum im Lagerhaus, St. Gallen, både for lån av kunstverk til utstilling i Outsider Art Street Gallery, for å få mer kunnskap om museets virksomhet og måte å forvalte og formidle kunsten, og for å legge grunnlag for fremtidig nettverkskontakt og samarbeid. Museum im Lagerhaus baseres på en stor, tidligere privat samling med Outsider Art. Dette museet har uttrykt ønske om videre utveksling og samarbeid.

Avtale om utstillingsdeltakelse i Tegntriennalen

Det er gjort avtale om at Trastad Samlinger skal delta i Tegntriennalen, Tegnerforbundet, Kunsternes Hus, Oslo i 2019.

8.3. Kontakt knyttet til samlingsforvaltning

Nordnorsk Kunstmuseum og Stavanger Kunstmuseum

Trastad Samlinger har under prosjektperioden besøkt to museer der samlingsforvaltning har vært et sentralt tema, dette for å lære av andre museers verktøy og utøvelse av oppgaven: Nordnorsk Kunstmuseum og Stavanger Kunstmuseum, spesielt for å drøfte omkring valg av database og praksis omkring samlingene. Det å knytte kontakt med norske kunstmuseer er med på å utvide både nettverk og kompetanse. Over tid vil også det bidra til at Outsider Art blir mer kjent, og også anerkjent som en del av kunstmangfoldet.

Kartlegging av andre historiske Art Brut/Outsider Art-samlinger i Norge

Trastad Samlinger har under prosjektperioden startet opp et kartleggingsarbeid ved Trastad Samlinger, som omfatter historiske kunstsamlinger etter psykiatriske sykehus og sentralinstitusjoner for psykisk utviklingshemmede i Norge. Kartleggingens formål var å skape en oversikt over hvor i Norge det finnes Outsider Art-samlinger, finne omfanget av disse samlingene, og skaffe tilstrekkelig grunnlag til å vurdere om samlingene bør sees i sammenheng med eldre, norsk Outsider Art. Kartleggingen ble satt i gang for å fremskaffe et visst inntrykk av hva som eventuelt finnes av Outsider Art andre steder i landet. Det vil være av betydning for et nasjonalt senter å ha en mest mulig komplett oversikt over hva som finnes av materiale i landet. En annen hensikt var å prøve ut en arbeidsform og verktøy knyttet til kartlegging av eldre samlinger. En slik undersøkelse sprer også informasjon om det pågående arbeidet ved Trastad Samlinger, det skaper kontakt mellom relevante miljøer, og det bidrar til bevisstgjøring omkring feltet Outsider Art.

8.4. Kontakt knyttet til nettverksutvikling - studieturer

Besøk ved europeiske Art Brut og Outsider Art-museer

Det er gjort to studieturer med besøk ved de fire mest kjente og tradisjonsrike museene innenfor feltet Art Brut og Outsider Art i Europa; Museum Gugging i Klosterneuburg, Wien, Sammlung Prinzhorn i Heidelberg, Collection de l'Art Brut i Lausanne og Bethlem Museum of the Mind i Kent, London.

Styringsgruppen deltok på begge reisene, og Troms fylkeskommune deltok på reisen til Lausanne/Wien/Heidelberg. Reisesenes primære formål har vært å innhente kunnskap om institusjonenes oppbygging, drift, faglig innhold, produksjon osv. Men det har også vært et mål å få et personlig møte med museene for å åpne for fremtidig samarbeid, og for å gjøre kjent at det i Norge finnes et museum som arbeider med temaet, og nå intensiverer arbeidet med å befeste seg som nasjonalt senter for Outsider Art. Trastad Samlinger har fra tidligere hatt faglig samarbeid med Sammlung Prinzhorn, og gjennom det blitt en relevant samarbeidspart. Bethlem Museum synes også å være en aktør det ligger an til å knytte konkret samarbeid med.

Deltakelse i nettverket European Outsider Art Association

European Outsider Art Association³³ hadde sitt første møte i Museum Dr. Guislain³⁴, Belgia i 2009. Nettverkets misjon er å knytte sammen europeisk Outsider Art-miljøer, stimulere til internasjonalt samarbeid og dialog, påvirke politiske prosesser og utdanningsspørsmål, fremme historien til Outsider Art og beskytte Outsider Art-kunstneres rettigheter. Organisasjonen har årlige generalforsamlinger og konferanser. I 2018 var konferansen i Chichester, Storbritannia, og i 2019 skal konferansen være i Stockholm. Trastad Samlinger har vært medlem av denne organisasjonen siden 2012, og deltar på samlingene, blant annet for å utvikle nettverk. I år har turen til Chichester blant annet ledet til styringsgruppen har lagt en studietur til Bethlem Museum of the Mind, som var ett av konferansestedene i 2018.

8.5. Presentasjoner, omvisninger og møter med politisk miljø

- Besøk Trastad Samlinger: Leder for hovedutvalg for kultur, Finnmark fk; Geir Bakken (AP) og fylkesråd for kultur og næring i Troms, Sigrid Ina Simonsen (AP) juni 2017.
- Møte med fylkesråd for kultur og næring og administrasjon i februar 2018.
- Kort presentasjon til Tromsbenken under Sør-Troms regionråds møte i februar 2017.
- Besøk Trastad Samlinger: Stortingsrepresentant Martin Henriksen (AP) og ordfører i Kvæfjord Torbjørn Larsen i april 2018.
- Besøk Trastad Samlinger: Næring- kultur og helsekomiteen, Troms fylkesting, april 2018.
- Besøk Trastad Samlinger: Samtale med stortingsrepresentant Svein Harberg (H) i mars 2018.
- Simone Ritter møtte Sven Harberg i Stortinget mai 2018 ifm med mulig utstilling i Stortinget.
- Besøk THS: Samtale med Jon Gunnes (V) i juni 2018.
- Besøk Trastad Samlinger: Stortingsrepresentant Tore Hagebakken (AP) og ordfører i Kvæfjord Torbjørn Larsen i august 2018.
- Vedtak i Harstad Kommunestyre - oppslutning omkring konseptet - 21.06.2018.
- Skriftlig innspill til alle lokale partier i Harstad om oppslutning i juni 2018.
- Møte med Harstad kommune ved ordfører Marianne Bremnes og Henry Andersen i mars 2018.
- Vedtak i Kvæfjord kommunestyre - oppslutning omkring konseptet - 13.12.2018.

8.6. Spredning av informasjon gjennom Outsider Art Street Gallery

- Flyer til konferansedeltakere under Arctic Arts Summit og Festspillene i Nord-Norge, juni 2017.
- Festspillenes bransjeprogram/bransjemingel og i annen omtale, juni 2017.
- Presseomtaler om galleriet, som har spredt informasjon også om arbeidet med nasjonalt senter, juni 2017.
- Til åpningen av Outsider Art Street Gallery ble det invitert 125 gjester fra kulturlivet fra hele landet og noen fra utlandet. Og blant de norske, også politikere og kulturliv som er relevante aktører for prosjektets videre arbeid. Mer enn halvparten møtte opp, de fleste tilreisende. Alle som fikk invitasjon fikk enten svar eller en oppfølgingsmail, juni 2017.
- Politikere fra Nordland, Troms og Finnmark ble invitert til omvisning i Outsider Art Street Gallery og Trastad Samlinger, hvorav alle unntatt Nordland besøkte Trastad Samlinger, juni 2017.
- Personaltreff og direktørmøte mellom Nord-Norsk Kunstmuseum og STMU, deler av tiden på galleriet. Gjester NNKMs gjester fra museer i Alaska, juni 2017.
- En gruppe forskere innenfor kunstmuseer, biblioteker som gjestet UiT fikk omvisning, juni 2017

³³ European Outsider Art Association. Lenke hentet mai 2019. outsiderartassociation.eu

³⁴ Museum Dr. Guislain. Lenke hentet mai 2019. museumdrguislain.be

- Omvisning for Norsk Kulturråd ved direktør Kristin Danielsen og rådsleder Lise Hansen., juni 2017
- Omvisning Elina Vourimies, kurator ved ITE Museum og Minna Haveri, kurator og forsker Aalto University, desember 2017

8.7. Samarbeid og samhandling med festivaler

- Outsider Art Street Gallery har vært arena for samarbeid med Festspillene i Nord-Norge i 2017 og 2018. I 2017 ble det lagt to inviterte arrangementer til galleriet; Åpning av Outsider Art Street Gallery med utstillingen *Cool - The Arctic Outsiders*, der utvalgte deltakere til Arctic Art Summit var invitert, samt et arrangement innenfor konseptet Bransjemingel. I 2018 var Outsider Art Street Gallery profilert som arena i Festspillenes digitale og trykte program med utstillingen *Masao Obata - Outsider Art fra Japan*. Galleriet og utstillingen *Visjonære Fortellinger - Norsk Outsider Art Håndverk* var del av arenatilbudet for Ilios Lounge.

8.8. Innspill til høringer - politiske

- Sør-Troms Museum har under prosjektperioden gitt innspill til Ekspertutvalgets rapport om regionsreformen
- Sør-Troms Museum har under prosjektperioden gitt innspill til regjeringens nye kulturmelding.

8.9. Formelle besøk ved kunst og kulturhistoriske museer

- Nord-Norsk Kunstmuseum, Tromsø. Presentasjon og omvisning for prosjektets styringsgruppe, ved Jérémie McGovan, direktør i januar 2018.
- Norges Olympiske Museum, Lillehammer; møte med Sebastian Kühn, kurator og Jørgen Damskau, prosjektleder for å få innblikk i prosessen mot flytting og ny utstilling for Norges Olympiske Museum i januar 2018.
- Dikemark Museum, Asker. Det er avholdt to møter med Dikemark museumsforum ved styreleder Bjørg Fjeldberg og muset styre for diskusjon om fremtidig samarbeid i januar 2018.

8.10. Uformelle museumsbesøk/observasjoner under prosjektiden

- Victoria & Albert Museum og Art, London i september 2018.
- Lillehammer Kunstmuseum i januar 2018.
- Folkekunstmuseet i Jyväskylä, Finland i april 2018.
- Kunstmuseet i Jyväskylä, Finland i april 2018.
- Kiasma, Helsinki i april 2018.
- The National Gallery, London i september 2018.
- Gallery of Everything, London i september 2018.

8.11. Andre presentasjoner av prosjektet

- Uitø, Campus Harstad; Nasjonalt nettverk for vernepleierutdanning
- Finnmark fylkeskommune, kulturretaten; strukturert intervju med konst. fylkeskultursjef Stine Quigstad Jenvin og rådgiver Kirsti Riosto. mulighet for FFKs innspill til hva et nasjonalt senter for Outsider Art kan være. Samtidig en måte å informere FFK om det pågående prosjektet
- Trafo Kunsthall
- UiT, institutt for språk og kultur, masterstudenter

- Nasjonalt nettverk for vernepleierutdanningen hadde seminar på Trastad Samlinger om prosjektet.
- Intern presentasjon under STMUs OU-samling i 2018
- Elina Vourimies, kurator ved ITE Museum og Minna Haveri, kurator og forsker Aalto University

8.12. Andre møter

Visit Harstad ved Jan-Erik Kristoffersen, direktør

Harstad kommune ved Henry Andersen, kommunalleder

Kvæfjord kommune ved Torbjørn Larsen, ordfører og Ellen Eliseussen, næringsrådgiver

Møte med Kultur i Troms, Troms fylkeskommune ved Mona Aas Johansen, rådgiver og Helle Ramstad, rådgiver.

Møte med Nordnorsk Kunstnersentrum ved Kristin Risan, pedagog.

Dialog med Katma Produksjoner om mulig samarbeid formidling/utstillingsvandring

8.13. Annen synliggjøring

Innspill til SSN Samfunnsløftet; Nytt Outsider Art-galleri i Harstad

Tale til åpning av Outsider Art Street Gallery

Tale til styreleders avslutningsutstilling Outsider Art Street Gallery

9. REFLEKSJONER OMKRING DEN ANBEFALTE LØSNINGEN

En prosess med eget bygg vil kunne ha en tidshorisont på 8- 10 år, alt etter hvilken løsning som velges. I mellomtiden vil det oppgavene måtte løses tilfredsstillende slik at offentlig bevilgning som et minimum beholdes, og helst økes. Dette er en viktig avveining, fordi det på sikt kan bety at landsdelsoppdraget og den nasjonale tilstedeværelsen får for lav prioritet. Særlig vil utviklingsprosesser og finansieringsprosesser kreve økte personalressurser.

Personalressurser er nøkkelfaktorer til videre utvikling, og også til å øke omkring samlingsforvaltning. Pressende oppgaver må sikres prioritet.

Nybygg betyr store investeringskostnader og økt driftsøkonomi, det samme gjør leid bygg i Harstad. Begge deler krever at styret STMU vil måtte prioritere tiltaket blant øvrige tiltak, og også drøfte mulige sambruksløsninger. Dersom det skal utredes eget nybygg, kreves økonomi og kompetanse for å prosjektere og arbeide strategisk med finansieringsarbeid. Det er et stort løft i en organisasjon med en liten fagstab. Stor lokal aktivitet og lokale økonomiske forpliktelser vil kunne gi mindre ressurser til mobile tilbud, både økonomisk, faglig og personalmessig.

Uavhengig av løsning, anbefales Paviljong 7 være prioritert med hensyn til renoveringstiltak og revitalisert aktivitet. Og uansett alternativer vil det måtte drøftes hvordan man kan løse et nasjonalt oppdrag fullt ut med hensyn til tilgjengelig fagkompetanse og økonomisk bærekraft. Det anbefales å søke kontakt med Kvæfjord kommune for å diskutere eventuelle samarbeid omkring oppføring av et publikumsbygg.

9.1. Konsekvenser for Sør-Troms Museum og Trastad Samlinger

Hvilke konsekvenser vil det ha for Sør-Troms Museum dersom man ikke oppnår å bli nasjonalt senter for Outsider Art, med tilhørende ressurser? Hvilke muligheter står da åpne? Hva vil det si for det arbeidet ved Sør-Troms Museum og Trastad Samlinger skal gjøre framover i henhold til Outsider Art tematikken:

- Som prosjektet viser er omfanget av hva et nasjonalt senter skal gjøre stort, noe som også medfører at man vil måtte trenge økte ressurser for å kunne gjennomføre denne rollen. I tillegg vil følger av regions-reformen, som anbefaler at hoveddelen av landets museer skal overflyttes til regional oppfølging, også kunne medføre at museet offisielt må tildeles rollen som nasjonal aktør, for å kunne operere og arbeide strukturert og systematisk på en større nasjonal skala.
- Dersom man ikke får tildelt statusen som nasjonalt senter for Outsider Art og de midlene som må til for å ivareta den nasjonale rollen på en strukturert, systematisk måte, vil dette kunne innebære at Sør-Troms Museum ikke lenger kan påta seg det nasjonale ansvaret for dette feltet slik man har gjort så langt. Det vil da være nødvendig å skifte fokuset til det regionale og den nordlige Outsider Art kunsten og arbeide for å bevare, utvikle kunnskap og spre kunnskap og gode kunstopplevelser i regionen, i henhold til den nordlige norske Outsider Art kunsten, istedenfor den nasjonale Outsider Art kunsten som man har arbeidet mot fram til nå.

9.2. Konsekvenser for samfunnet

Hva vil det bety for det norske samfunnet dersom man ikke får et nasjonalt senter for Outsider Art:

- Som både dette prosjektet og RUP prosjektet fra 2011-2014 viser, så finnes det Outsider Art kunstnere og Outsider Art kunst i hele Norges land. Dersom man ikke får et nasjonalt senter for

Outsider Art vil dette da innebære at norsk Outsider Art-kunst med unntak av Outsider Art fra den nordligste regionen, ikke blir bevart eller synliggjort.

- Som prosjektet også viser finnes det i dag lite kunnskap om kunstfeltet Outsider Art i Norge. Dersom man ikke får et nasjonalt senter for Outsider Art vil det dermed heller ikke utvikles videre kunnskap på feltet på et nasjonalt nivå.
- På et mer generelt nivå innebærer dette at Norge som nasjon og samfunn velger å sette denne kunsten og kulturen på sidelinjen i det norske samfunnet og på den måten sier nei til likestilling og demokratiske verdier som blir ansett som grunnleggende i det norske samfunn.

10. VEDLEGG

Vedlegg som følger rapporten

- Vedtak Styret ved Sør-Troms Museum
- Vedtak Harstad kommunestyre
- Vedtak Kvæfjord kommunestyre
- Mulighetsstudie Paviljong 7 TS
- Tilstandsrapport pristilbud renovasjon Paviljong 7 fra Hinnstein AS
- Pristilbud ventilasjon Paviljong 7, Harstad Luftteknikk AS
- Referat studietur Art-Brutmuseer i Europa 2017
- Referat seminar/studietur - Bethlem Museum 2018
- To formidlingsmodeller med profesjonelle kunstnere
- Konsept Artist in Residence

Vedlegg som ikke følger rapporten

- Grunnlag for forskningsprotokoll ifm søknad om forskningsmidler Dikemark Museum
- Delplan forskning Trastad Samlinger
- Funn fra kartleggingen av historiske samlinger i Norge
- Spørreliste for kartlegging av historiske samlinger i Norge
- Kartlegging av historiske samlinger ved andre institusjoner og sykehus
- Brev til tilrettelagte kunstnerveilede verksteder – spørring
- Skjema senterets oppgaver - spørring
- Utstillingsprogram 3. etasje Paviljong 7
- Oversikt mobile tiltak/aktiviteter for nasjonalt senter for Outsider Art
- Trastad Samlinger innspill til Samfunnsløftet Sparebank1NN
- Velkomstord til avslutning Outsider Art Street Galle
- Åpningstale for Outsider Art Street Gallery
- Ungt spor – om bruk av Instagram

Sluttnote¹ : Det er for referansehenvisningene lagt opp til at leseren enkelt skal kunne hente bakgrunnsinformasjonen, eksempelvis ved å henvise til nettsider og digitale publiseringer. Derfor er referansestilen lagt opp i en forenklet form.

11. REFERANSELISTE

Barne- og likestillingsdepartementet, NOU (2016:17) *På lik linje— Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming* Link hentet oktober 2018
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-17/id2513222/>

Bergen kommune, nettsideomtale *Kunst kultur og psykisk helse*. Link hentet oktober 2018
<http://kkph.no/omoss/>

Bergen kommune, nettsideomtale *Amalie Skrams Hus*. Link hentet oktober 2018
<http://www.amalieskramshus.no/>

Bethlem Hospital og Bethlem Gallery, London. *Omtale Artist in Residence*. Link hentet oktober 2018
<http://bethlemgallery.com/who-we-are/>

Berit Anne Larsen & Anne Sophie Warberg Løssing, *Museet i dialog? I: Det interaktive Museum*, Samfundslitteratur, 2011, s. 177-195

Berit Anne larsen & Anne Sophie Warberg Løssing, *Museet i dialog? I: Det interaktive Museum*, Samfundslitteratur, 2011, s.185

Collection de l'Art Brut. Hjemmeside. Link hentet oktober 2018 <https://www.artbrut.ch/>

European Outsider Art Association. Lenke hentet mai 2019. <http://www.outsiderartassociation.eu/>

FN-konvensjonen. Rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Link hentet april 2019
<https://www.regjeringen.no/no/tema/likestilling-og-inkludering/likestilling-og-inkludering/konvensjoner/id2510574/>

ICOM, ICOMs museumsetiske regelverk. Link hentet april 2019 <http://norskicom.no/det-etiske-regleverk/>
Bethlem Museum of the Mind. Hjemmeside Link hentet oktober 2018. <https://museumofthemind.org.uk/>

ITE – Contemporary Folk Art Museum (ITE-CFAM) i Finland, hjemmeside. Link hentet oktober 2018
<http://itenet.fi/en/ite-museum/>

Johansen, Andreas Birger, Design og arkitektur Norge. Artikkel 03.01.2017 *DOGA i virkemiddelapparatet*.
<https://doga.no/om-oss/doga-i-virkemiddelapparatet/>

Justis- og beredskapsdepartementet, *Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven)*, sist endret 20.07.2018. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38>

Justis- og beredskapsdepartementet, *Lov om vergemål (vergemålsloven)*. Sist endret i 2018, lovdat.no
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2010-03-26-9>

Konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne, Sist oppdatert: 17.01.2018
<https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/Konvensjon-om-rettighetene-til-personer-med-nedsatt-funksjonsevne>

Kulturdepartementet. Lov om opphavsrett til åndsverk (åndsverksloven). Ikrafttredelse 01.07. 2018. lovdata.no
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-40>

Kultur- og kirkedep. St.meld. nr. 49 (2008-2009) *Framtidas museum — Forvaltning, forskning, formidling, fornying*. Link hentet oktober 2018 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-49-2008-2009-/id573654/> s.9

Kunstnersentrene i Norge. Hjemmeside. Link hentet oktober 2018 <https://kunstsentrene.no/>

Museum Dr. Guislain <http://www.museumdrguislain.be/>

Nettsted for samlingsforvaltning. Link hentet april 2019 <https://samlingsnett.no/>

Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, *Landsdekkende program*. Link hentet oktober 2018 http://www.nasjonalmuseet.no/no/besok_oss/visningssteder/landsdekkende_program/

Norsk kommunalteknisk forening, *Tekniske krav ved tiltak i eksisterende bygg NKF 2016*. Link hentet oktober 2018 http://www.kommunalteknikk.no/getfile.php/3655737.896.wxddcpxvcb/Eksempelsamling_2_2016.pdf

Politisk plattform for en regjering utgått av H, Frp og V, 2018. Dokument

Statsbygg ism Knowit, *Bygg for alle*. Link hentet oktober 2018 <https://byggforalle.no/uu/ombfa.html>

Troms fylkeskommune, *Den kulturelle skolesekken* kulturitroms.no, hjemmeside. Link hentet april 2019 <http://www.denkulturelleskolesekken.no/>

WHAT ved Waterford Regional Hospital, Waterford I Irland. Omtale Artist in Residence. Link hentet oktober 2018 <http://waterfordhealingarts.com/what-we-do/for-health-service-users/artist-in-residence/>

Andre dokumenter

- St. meld 25 (2016-2017) Humaniora i Norge FoU Kunnskapsdepartementet
- St. meld 16 (2016-2017) Kultur for kvalitet i høyere utdanning FoU Kunnskapsdepartementet
- St. meld. Nr. 7 (2014-2015) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning FoU Kunnskapsdepartementet
- St. meld. nr. 23 (2011–2012) Visuell kunst
- St. meld. nr 10 (2011–2012) - Kultur, inkludering og deltaking
- St.meld. nr. 24 (2008-2009) Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv
- St.meld. nr. 49 (2008-2009) - Framtidas museum Forvaltning, forskning, formidling, fornying
- St. meld. nr. 15 (2007-2008) Tingenes tale - Universitetsmuseene NOU 2006:8 Kunnskap for fellesskapet, Rogan-utvalget
- St.meld.nr. 22 (1999- 2000) Kjelder til Kunnskap og oppleving, Kultur- og kirke departementet.
- Fylkesrådets politiske plattform Et sterkere nord av 16.06.2017
- Prop 1 S (2017-2018) Statsbudsjettet for 2018: «Forskning og kunnskapsutvikling anses som en av de sentrale oppgavene ved norske museer. For at museene kan drive meningsfull innsamlings-, dokumentasjons- og formidlingsvirksomhet, må de utvikle et faglig grunnlag som er etablert gjennom egen forskning».
- Lov av 16. juni 2017 nr. 50 om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven) ble vedtatt av Stortinget 16. juni 2017. Den nye loven styrker den enkeltes vern mot diskriminering. Loven skal bidra til bygge ned samfunnskapte funksjonshemmende barrierer.
- Lov om opphavsrett til åndsverk mv. (åndsverkloven)
- Forskrift om universell utforming av bygg og IKT.
- På besøk, Evaluering av forsøksordningen for gjesteopphold ved arenaer. Norsk Kulturråd, 2017
- Samarbeid om sosialt entreprenørskap. Rapport fra tverrdepartemental arbeidsgruppe 2017-2018.
- Fremtidens kultur i et brukerperspektiv, inFuture. Kulturdep, 2018.
- Arena, kunst og sted. Norske kulturarenaer i møte med kunstens nye krav. Norsk Kulturråd, 2015.
- Begreper om barn og kunst. Norsk Kulturråd, 2014.
- Kulturelle næringer – Innovasjon og lønnsomhet. Kunnskapsverket rapport 03/2017
- Kultur og attraktivitet. Kunnskapsverket, rapport 03/2018

Sør-Troms Museum, Trastad Samlinger

www.stmu.no

Design forside: Hipp Hurra ©

Borkenes 05.05.2019

